
ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΝΕΑ

Νοέμβριος 1993

Αριθμός 8

ΔΕΛΤΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΕΙΑΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Από "Αρχειακά Νέα" (7)

σε "Αρχειακά Νέα" (8)

Το τελευταίο διάστημα το Δ.Σ. επικέντρωσε την προσοχή του σε δυο βασικά ζητήματα που απασχολούν έντονα το χώρο μας και που αφορούν την εκπαίδευση και επιμόρφωση των αρχειακών στη χώρα μας.

Αποφασίσαμε να προχωρήσουμε στη μετάφραση και έκδοση ενός εγχειριδίου αρχειονομίας, για να καλύψουμε τα θεωρητικά προβλήματα που αντιμετωπίζουμε καθημερινά. Επιλέξαμε, μετά από σχολαστική μελέτη και τις συμβουλές του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων, την πρόσφατη έκδοση της Αυστραλιανής Αρχειακής Εταιρείας με τίτλο "Keeping Archives", edit. Judith Ellis, Sydney 1993, και ήδη διερευνούμε τις οικονομικές δυνατότητες πραγματοποίησής της.

Παράλληλα, σχεδιάζουμε τη διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων αρχειονομίας που θα απευθύνονται σε περιορισμένο αριθμό μελών της Ε.Α.Ε. και που θα πραγματοποιηθούν την Άνοιξη του 1994. Για το λόγο αυτόν, καταρτίσαμε το ερωτηματολόγιο που σας στέλνουμε μαζί με το τεύχος αυτό με σκοπό να μας υποδείξετε, αξιολογώντας τη θεματική των σεμιναρίων, τα ενδιαφέροντά σας, τις ανάγκες και τις προτεραιότητες που θα επιθυμούσατε να καλυφθούν.

Οι απαντήσεις θα πρέπει να δοθούν σε σχέση με τις ενότητες (1-6) που προτείνουμε και το περιεχόμενό τους. Με τη βοήθειά σας το πρόγραμμα των σεμιναρίων θα μπορέσει να προσαρμοστεί και να επικεντρωθεί στις σημερινές ανάγκες των Ελλήνων αρχειακών. Απαραίτητη προϋπόθεση για τον έγκαιρο προγραμματισμό είναι να μας αποσταλούν συμπληρωμένα τα ερωτηματολόγια μέχρι το τέλος του χρόνου.

Επειδή διαπιστώσαμε ότι το ίδιο χρώμα εξωφύλλου των Αρχειακών Νέων δημιουργούσε κάποια μικρή σύγχυση στη σειρά των τευχών, σκεφτήκαμε να έχουμε ένα χρώμα για το τεύχος το φθινοπωρινό και άλλο για το ανοιξιάτικο.

Επισημαίνουμε, τέλος, ότι οι κάτοχοι προηγούμενων τευχών μπορούν να θεωρούνται τυχεροί γιατί τα περισσότερα έχουν εξαντληθεί, και ότι το μικρό περιοδικό μας, κάνοντας το γύρο της αρχειακής κοινότητας, παρουσιάστηκε εκτενώς από γαλλίδα συνάδελφο στην Gazette des archives αρ. 158-159 (1992) και ότι μας ζητήθηκε από αγγλικό βιβλιοπωλείο.

Το Διοικητικό Συμβούλιο

 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ Ε.Α.Ε.

"ΝΕΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ"

7ο Πανελλήνιο Συνέδριο Βιβλιοθηκαρίων,
Αθήνα 21-23 Μαΐου 1993

Στις 21-23 Μαΐου 1993 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο Βιβλιοθηκαρίων με θέμα: "Νέοι Δρόμοι Πληροφόρησης". Στα πλαίσια του συνεδρίου εξετάστηκαν ζητήματα όπως η πληροφόρηση στην ευρωπαϊκή της διάσταση και η συμβολή της IFLA, τα μέσα για την υποστήριξη της πληροφόρησης, η βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση στην Ελλάδα και στην υπόλοιπη Ευρώπη, η Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος, η Βιβλιοθήκη της Βουλής, οι ειδικές βιβλιοθήκες, οι σχολικές, παιδικές και λαϊκές βιβλιοθήκες και οι Πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες.

Η Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκαρίων κάλεσε τον πρόεδρο της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας να απευθύνει προς το συνέδριο χαιρετισμό, μιάς που οι χώροι των βιβλιοθηκαρίων και των αρχειακών έχουν πολλά κοινά σημεία και προβληματισμούς.

"Θα ήθελα κατ' αρχήν να ευχαριστήσω την Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκαρίων που κάλεσε σήμερα την Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία να απευθύνει χαιρετισμό προς το Συνέδριό σας το οποίο έχει ως θέμα του, τους "Νέους Δρόμους Πληροφόρησης".

Η Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία, που ιδρύθηκε το 1990, έχει σαν στόχο να προωθήσει τη μελέτη και την έρευνα θεμάτων σχετικών με την αρχειονομία για τη διάσωση και προστασία του αρχειακού υλικού, την προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης των αρχειακών, την επεξεργασία και διάδοση επαγγελματικών κανόνων και τη συνεργασία των Ελλήνων αρχειακών με τους φορείς της διοίκησης, των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και με τους άλλους επαγγελματικούς χώρους που συνδέονται στενά με το χώρο των αρχείων, όπως είναι ο χώρος σας και ο χώρος των ιστορικών.

Ελπίζουμε αυτή η πρώτη επαφή να αποτελέσει την αρχή μιας πιο στενής συνεργασίας μεταξύ βιβλιοθηκαρίων και αρχειακών, γιατί είμαστε πεπεισμένοι ότι θα αποβεί προς όφελος και των δύο πλευρών. Είναι γεγονός ότι εσείς οι βιβλιοθηκάριοι στο χώρο της δουλειάς σας έχετε κάνει σημαντικά βήματα και έχετε την πρωτοπορία σε θέματα πληροφόρησης και χρήσης της νέας τεχνολογίας. Είναι σίγουρο ότι από την εμπειρία σας αυτή πολλά μπορούμε να διδαχθούμε, παρόλο που, όπως πολύ σύντομα θα επιχειρηματολογήσω, στη συνέχεια, η εργασία των αρχειακών παρουσιάζει ορισμένες ιδιοτυπίες που καθιστούν το εγχείρημα στο χώρο των αρχείων ιδιαίτερα δύσκολο.

Πράγματι, όταν μιλούμε για το ζήτημα των αρχείων στην Εποχή της Πληροφόρησης και της Πληροφορικής, αναγκαστικά αναφερόμαστε σε ένα ζήτημα που για τον αρχειακό έχει δύο πτυχές:

- Η πρώτη πτυχή αναφέρεται στις επιπτώσεις από την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στον τρόπο εκτέλεσης της εργασίας του.

- Η δεύτερη αναφέρεται στην ανάγκη διάσωσης και συντήρησης των μηχανογραφικών αρχείων, τα οποία παρουσιάζουν ορισμένες ιδιαιτερότητες σε σχέση με τα άλλα τεκμήρια, με τις οποίες δεν θα σας απασχολήσω εδώ.

Η εισαγωγή της νέας τεχνολογίας και η υιοθέτηση κανόνων περιγραφής επιβάλλεται για τους εξής λόγους:

α) Αναβαθμίζει το ποιοτικό επίπεδο των αρχειακών εργασιών.

β) Διευκολύνει την επικοινωνία και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ αρχείων και μεταξύ αρχείου και χρήστη.

γ) Βοηθάει στη συνεννόηση των αρχειακών με ειδικούς άλλων επαγγελματικών κλάδων, για τη πραγματοποίηση κοινών ερευνητικών προγραμμάτων.

Είναι γεγονός ότι οι αρχειακοί εμφανίζονται να είναι λιγότερο ευαισθητοποιημένοι από άλλους κλάδους στην επείγουσα αναγκαιότητα να θεσμοθετηθούν κοινοί κανόνες που θα διέπουν την εργασία τους ώστε να είναι δυνατή η χρήση της νέας τεχνολογίας και η δημιουργία δικτύων πληροφόρησης.

Συνοπτικά οι λόγοι της καθυστέρησης αυτής είναι οι εξής:

Ο **πρώτος λόγος** είναι το γεγονός ότι το αρχειακό υλικό, που βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο του αρχειακού συνδέεται στενά με τις λειτουργίες και τη δραστηριότητα του ατόμου ή του φορέα που το δημιούργησε. Ο αρχειακός έχει έμμεση πρόσβαση στα τεκμήριο μέσω συγκεκριμένων ενδείξεων που αναφέρονται τόσο στο δημιουργό του υλικού όσο και στην οργανωτική δομή μέσα στην οποία αυτό δημιουργήθηκε. Ένα πλαίσιο που είναι δεσμευτικό για τον αρχειακό και την εργασία του. Με λίγα λόγια, ο αρχειακός περιγράφει ένα τεκμήριο αναφερόμενος στο πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε.

Ο **δεύτερος λόγος** είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του χρήστη του αρχειακού υλικού. Μέχρι πρόσφατα το κοινό των αρχείων αποτελείτο από εξαιρετικά ειδικευμένους ερευνητές που είχαν τη δυνατότητα να κινηθούν άνετα μέσα στα τεκμήρια, με βάση τους υπάρχοντες οδηγούς, ευρετήρια και καταλόγους και με τη βοήθεια που πρόθυμα τους έδιναν οι αρχειακοί. Οι αλλαγές που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια (αύξηση και διαφοροποίηση ερευνητικού κοινού, νέες ερευνητικές κατευθύνσεις) αναγκάζουν τους αρχειακούς να βρουν λύσεις στα προβλήματα που ανακύπτουν από την αύξηση του αριθμού των ερευνητών και από τις νέες κατευθύνσεις των ερευνών.

Ο **τρίτος λόγος** είναι ότι οι αρχειακοί με πολύ αργούς ρυθμούς συνειδητοποίησαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ιδιαίτερες ανάγκες του επαγγέλματός τους. Παντού στον κόσμο, οι αρχειακοί θεώρησαν τους εαυτούς τους συγγενείς με τους ιστορικούς, κοντά στις ανθρωπιστικές επιστήμες, μακριά από τα επαγγέλματα της πληροφορικής και των ειδικών που εργάζονται για την καθιέρωση κανόνων που διέπουν τις ανταλλαγές των πληροφοριών. Η μετάβαση του επαγγέλματος σε μια κατεύθυνση πιο ουσιαστικής συμμετοχής στις επιστήμες της πληροφόρησης δεν είναι εύκολη και εντείνει τις συζητήσεις γύρω από την φυσιογνωμία, την επαγγελματική κατάρτιση και τις συνήθειες του αρχειακού.

Να επισημάνουμε ακόμα ότι η υιοθέτηση και η εφαρμογή κανόνων περιγραφής εξαρτάται:

Πρώτον από το είδος της αρχειακής μας κληρονομιάς. Είναι εύκολο να υιοθετήσουμε περιγραφικούς κανόνες στην περίπτωση που έχουμε μπροστά μας ένα ομοιογενές σύνολο τεκμηρίων που αποτελείται σχεδόν αποκλειστικά από σύγχρονα τεκμήρια. Αντίθετα, κάτι τέτοιο είναι πολύ πιο δύσκολο όταν τα αρχεία επεκτείνονται σε πολλούς αιώνες και αντανακλούν ένα θεσμικό πλαίσιο πολύπλοκο.

Δεύτερον η ανάγκη και η ευκολία υιοθέτησης εθνικών κανόνων περιγραφής εξαρτάται από το πόσο συγκεντρωτική είναι η διοίκηση των αρχείων σε ένα κράτος. Όσο πιο συγκεντρωτικό είναι το διοικητικό σύστημα των αρχείων τόσο πιο εύκολα τα αρχειακά ιδρύματα μπορούν να εργασθούν συντονισμένα χάρη στους κοινούς κανόνες που επεξεργάζεται και επιβάλλει η διοίκηση.

Οι πρώτες προσπάθειες καθιέρωσης κανόνων περιγραφής και αρχειακής ορολογίας ξεκινούν σε διεθνές επίπεδο

κατά το Μεσοπόλεμο. Στην πρώτη συνάντηση της επιτροπής ειδικών στα αρχεία, που συγκλήθηκε το 1933 από το "Institut international de cooperation intellectuelle" από το οποίο προήλθε αργότερα η UNESCO, προτάθηκε η έκδοση ενός διεθνούς λεξικού αρχειακής ορολογίας.

Αυτή η πρόταση απορρίφθηκε τελικά γιατί θεωρήθηκε πρακτικά ανέφικτη. Παρ' όλα αυτά είκοσι χρόνια αργότερα στο 2ο Διεθνές Συνέδριο των αρχείων που πραγματοποιήθηκε στην Χάγη, ο Ολλανδός αρχειακός Herman Hardenberg επανέφερε την πρόταση και έτσι δημιουργήθηκε μια Επιτροπή Ορολογίας στα πλαίσια του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων που μόλις είχε ιδρυθεί.

Το 1964, μετά από πολλές συζητήσεις, η Επιτροπή δημοσίευσε το *Lexicon of Archive Terminology* στην συλλογή λεξικών Elsevier. Πρόκειται για ένα λεξικό σε έξι γλώσσες που συγκεντρώνει την ορολογία διαφόρων χωρών πάνω στην οποία οι ειδικοί στα θέματα αρχείων είχαν μείνει σύμφωνοι.

Από τότε δημοσιεύτηκαν μια σειρά από λεξικά για τα αρχεία και για τη διαχείριση των τεκμηρίων σε διεθνές επίπεδο. Αξίζει να υπογραμμίσουμε ανάμεσα στα άλλα το *Dictionnaire de Terminologie Archivistique* που συντάξε μια ομάδα εργασίας του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων.

Μέχρι σήμερα οι εργασίες των αρχειακών στον τομέα αυτό αφορούν την κωδικοποίηση της πρακτικής και τη διατύπωση ορισμών. Είναι όμως απαραίτητο σήμερα να προχωρήσουμε σε ένα δεύτερο στάδιο ανάλυσης των κανόνων και όρων που χρησιμοποιούμε. Έτσι θα διαπιστώσουμε αν οι όροι ανταποκρίνονται σε μια έννοια ή αν αντίθετα μέσα στον χρόνο δεν έχουν αποκτήσει και άλλες έννοιες. Θα πρέπει να αποκλειστούν οι ειδικοί όροι που εύκολα μπορεί να οδηγήσουν σε παρεξηγήσεις. Συγχρόνως πρέπει να επισημάνουμε ότι η δημιουργία νεολογισμών είναι αναπόφευκτη. Πολλές φορές, όροι που σε διαφορετικές γλώσσες φαίνονται να είναι αντίστοιχοι, δεν αντιστοιχούν πάντα ακριβώς στην ίδια έννοια ή στην ίδια λειτουργία και μπορεί να προσδιορίζουν εντελώς διαφορετικές πραγματικότητες. όπως π.χ. οι όροι "department archives" & "archives departementales". Εξ άλλου κάποιοι όροι όπως π.χ. "priearchivage", "record survey" δεν έχουν αντιστοιχίες σε άλλες γλώσσες. Ακόμα και η έννοια "Αρχείο" δεν είναι ίδια σε ορισμένες περιοχές της Ευρώπης και στις αγγλόφωνες χώρες. Στην Ευρωπαϊκή ήπειρο ο όρος αρχεία προσδιορίζει συχνά όλα τα τεκμήρια που δημιουργήθηκαν από ένα ίδρυμα ή από ένα άτομο στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του. Στις αγγλόφωνες χώρες ο όρος αυτός χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή με τον όρο records, για να προσδιορίσει τεκμήρια νεκρά που διατηρούνται στο διηνεκές. Ανάλογες δυσκολίες εντοπίζονται και σε εθνικό επίπεδο.

Αλλά εκτός από τα προβλήματα γλώσσας, το κυριότερο πρόβλημα εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι μέθοδοι των αρχειακών διαφέρουν από χώρα σε χώρα πολύ περισσότερο από τις διαφορές που εμφανίζουν από χώρα σε χώρα οι κανόνες και οι τρόποι καταλογογράφησης βιβλίων.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να τονίσω και πάλι ότι θεωρώ πολύ σημαντική την πρώτη αυτή επαφή μεταξύ των βιβλιοθηκariών και των αρχειακών, γιατί πιστεύω ότι η στενή συνεργασία, η ανταλλαγή εμπειριών και η γνώση των ιδιαιτεροτήτων που έχει κάθε επαγγελματικός χώρος θα βοηθήσει και τους δύο στην καλύτερη και πιο αποτελεσματική αφομοίωση και εφαρμογή της νέας τεχνολογίας στους χώρους δουλειάς μας και στον κατάλληλο εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης και της επιμόρφωσης (άλλωστε στη Σχολή Βιβλιοθηκονομίας και Αρχειονομίας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, που ελπίζουμε να λειτουργήσει από τη νέα πανεπιστημιακή χρονιά, οι επιστήμονές μας θα έχουν τη δυνατότητα μίας πιο συντονισμένης και γόνιμης συνεργασίας)".

Ν. Παντελάκης

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ ΤΟΥ 1996

Κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτους, η Επιτροπή Ολυμπιακών και Αθλητικών Αρχείων της Ελληνικής Αρχαικής Εταιρείας ξεκίνησε, όπως είναι γνωστό, τη δραστηριότητά της με πρώτο στόχο τη διοργάνωση έκθεσης ιστορικών αρχείων και συνεδρίου ιστορικών ερευνών το 1996 στην Αθήνα.

Συνοψίζοντας προηγούμενες ενέργειες, αναφέρω εδώ ότι μετά την επιτυχία της έκθεσης του Μόντρεαλ απέστειλα στο γάλλο πρόεδρο Francois Mitterand μακροσκελή επιστολή με προτάσεις για τη διοργάνωση αρχαικής έκθεσης και ιστορικού συνεδρίου, ύστερα από νέες έρευνες στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα γύρω από το θέμα της ιστορίας του ολυμπισμού και του αθλητισμού. Η επιστολή αυτή έγινε με την ελπίδα να προκληθεί ελληνο-γαλλική συνεργασία πάνω στο θέμα αυτό, ξεπερνώντας το μέχρι σήμερα επίσημο ιστορικό πεδίο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Η βασική ιδέα στην περίπτωση αυτήν θα ήταν τα εκατόχρονα των Ολυμπιακών Αγώνων το 1996 να γιορταστούν με τον ίδιο τύπο ιστορικών εκδηλώσεων και ερευνητικής παραγωγής, όπως έγινε για τα διακόσια χρόνια της γαλλικής επανάστασης. Η κατ' αρχήν θετική απάντηση που έλαβα τότε ενθάρρυνε τις επόμενες ενέργειές μου. Έτσι απευθύνθηκα προς τον κ. N. Pailloux, πρόεδρο της Επιτροπής εκατόχρονων της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (ΔΟΕ), προτείνοντας τον εμπλουτισμό των ιστορικών εκδηλώσεων της εκατονταετίας, ιδίως με νέα δεδομένα σχετικά με τον ιστορικό ρόλο της Ελλάδας στην αναβίωση, σημείο το οποίο είχα ήδη αναπτύξει και προς το γάλλο πρόεδρο. Η αλληλογραφία που ακολούθησε υπήρξε ιδιαίτερα διαφωτιστική ως προς τις αντιλήψεις και τις προθέσεις του χώρου της ΔΟΕ για το θέμα που μας ενδιαφέρει. Έγινε φανερό πως οι επίσημες αντιλήψεις του χώρου των ολυμπιακών επιτροπών είναι περιοριστικές και αφήνουν ευρύ πεδίο δραστηριότητας στο σύγχρονο αρχειονόμο και τον ιστορικό ερευνητή. Η αναζήτηση αρχαικών πηγών εκτός ολυμπιακών επιτροπών είναι μια εξαιρετικά ελπιδοφόρα επιχείρηση. Όσον αφορά την ιστορική έρευνα, η εφαρμογή του σημερινού προβληματισμού της κοινωνικής ιστορίας, όπως και της ιστορίας των νοοτροπιών, για παράδειγμα, στο θέμα που μας ενδιαφέρει, ανοίγει εξαιρετικά ενδιαφέρουσες προοπτικές.

Παράλληλα, η Ελληνική Αρχαική Εταιρεία δραστηριοποιήθηκε προς το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων, όπου ο πρόεδρος N. Παντελάκης γνωστοποίησε τις προτάσεις μας γραπτώς και προφορικώς κατά τη διάρκεια του CITRA '93 στο Μεξικό, όπως και στη συνάντηση των προέδρων των αρχαικών εταιρειών στη Γερμανία λίγες μέρες αργότερα.

Επίσης αναφέρω πως οι προτάσεις μας κοινοποιήθηκαν στις αρχές του 1993 προς το γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό μορφωτικό ίδρυμα F. Ebert Stiftung όπως και στο Διεθνές Ινστιτούτο Εργατικής Ιστορίας του Άμστερνταμ και προκάλεσαν το άμεσο ενδιαφέρον όσον αφορά τη θεματολογία της ιστορίας του εργατικού αθλητισμού.

Όσον αφορά τον ελληνικό χώρο, η Επιτροπή Ολυμπιακών και Αθλητικών Αρχείων προκάλεσε την αρχική συνεργασία της ΕΑΕ με το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ενόψει της επεξεργασίας σχετικού προγράμματος αρχαικών και ιστορικών ερευνών (βλ. παράρτημα 1). Προσθέτω ότι στην αρχή του χρόνου η Επιτροπή είχε ήδη συνεδριάσει στο Αρχείο του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου.

Έτσι μια από τις πρώτες επιτυχίες της Επιτροπής ήταν να φέρει σε επαφή το αρχείο αυτό (άγνωστο τότε στους ιστορικούς) με τους ερευνητές. Η Χριστίνα Κουλουρή είχε πλέον τη δυνατότητα να ξεκινήσει αμέσως την έρευνα στο πεδίο της κοινωνικής ιστορίας του αθλητισμού στο μοναδικό αυτό αρχείο αθλητικού σωματείου.

Στη διάρκεια των μηνών Μαΐου-Ιουλίου η Επιτροπή πραγματοποίησε επανειλημμένες συσκέψεις στο ΚΝΕ με την εποπτεία της διευθύντριας του κέντρου, Λουκίας Δρούλια. Αποτέλεσμα της συνεργασίας αυτής υπήρξε η επεξεργασία των αρχικών προτάσεων και η κατάρτιση προγράμματος του οποίου το πρώτο σκέλος υποβλήθηκε την πρώτη εβδομάδα του Αυγούστου στην UNESCO για χρηματοδότηση (βλ. παράρτημα 2). Όπως φαίνεται από τον κατάλογο των συνεργατών μας, η προσπάθεια είναι να συγκεντρώσουμε ό,τι αξιόλογο υπάρχει ήδη στο χώρο που μας ενδιαφέρει, όπως π.χ. οι έρευνες του Θ. Καλαξή για την ιστορία των ανασκαφών της Ολυμπίας.

Μια παράλληλη συνεργασία ξεκίνησε επίσης με το ΕΛΙΑ. Με την πολύτιμη βοήθεια του Μ. Χαριτάτου είχαμε την ευκαιρία να ενημερώσουμε την Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή για τα σχέδιά μας που συμπληρώθηκαν από την πρόταση του ΕΛΙΑ το οποίο επέλεξε να ρίξει το βάρος του στη διοργάνωση της ιστορικής αναπαράστασης της Αθήνας του 1896.

Τονίζουμε, εξάλλου, ότι τα ΓΑΚ που παρακολουθούν και στηρίζουν την υπόθεσή μας από το ξεκίνημά της, έχουν πλέον δραστηριοποιηθεί άμεσα τόσο προς την οργανωτική κατεύθυνση όσο και προς την αναζήτηση αρχαικών πηγών. Όπως μας γνωστοποιήθηκε με επίσημο έγγραφο από τον διευθυντή των ΓΑΚ υπεύθυνη για το θέμα αυτό ορίστηκε η Άρτεμις Μαρκοπούλου.

Η πολύτιμη συνεργασία της ΕΑΕ και των ΓΑΚ είναι απόλυτα απαραίτητη για την πραγματοποίηση του σκοπού μας που θα αναβαθμίσει την υπόθεση των αρχείων σε διεθνές επίπεδο, όπως μας δήλωσε ο κ. Kecskemeti του ΔΣΑ,

αλλά πάνω απ' όλα θα προβάλλει τον πραγματικό ρόλο της χώρας στην υπόθεση της αναβίωσης και τις δυνατότητες των ελληνικών αρχείων ως πηγών της ιστορίας της ολυμπιακής ιδέας και του αθλητισμού.
Α. Κράους

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

*Ι. Πρόταση υπεύθυνου Επιτροπής Ολυμπιακών και Αθλητικών Αρχείων.**Ερευνητικό πρόγραμμα ιστορίας του σύγχρονου ολυμπισμού και του αθλητισμού στην Ελλάδα*

Α. Γενικές κατευθύνσεις

Η Ελληνική Αρχαική Εταιρεία προτείνει μετά από εισήγηση του συναδέλφου Α. Κράους (βλ. συνημ. έγγραφο) στα πλαίσια των ιστορικών και αρχαικών εκδηλώσεων για το 1996 τη σύνταξη ειδικού προγράμματος αρχαικών και ιστορικών ερευνών με πρώτο σκοπό την ανάδειξη του ρόλου της Ελλάδος στην υπόθεση της αναβίωσης των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων και της ιδιαίτερης συμμετοχής της χώρας μας στην θεσμοθέτηση και την εξέλιξη του ολυμπισμού.

Σ' ένα δεύτερο επίπεδο η έρευνα πρέπει να συνεχισθεί προς την αθλητική ελληνική ιστορία και στις δύο περιπτώσεις η πρόθεσή μας είναι:

1/ Να διευρύνουμε το πεδίο των ιστορικών πηγών ξεκινώντας από τα καθαρά αθλητικά και ολυμπιακά αρχεία προς όλα τα είδη των δημοσίων και ιδιωτικών αρχείων.

2/ Να εκμεταλλευτούμε τη νέα αυτή πληροφόρηση των αρχείων με ένα ευρύτατο ερευνητικό ιστορικό πρόγραμμα, κινητοποιώντας το σημερινό ερευνητικό δυναμικό της χώρας το οποίο καλύπτει μεγάλο φάσμα ειδικοτήτων.

Με τον τρόπο αυτό, θα πετύχουμε την ανάδειξη και προβολή όλου του πλούτου της ιστορίας του ολυμπισμού και του αθλητισμού στη χώρα μας και θα τεκμηριώσουμε μια επιστημονική απάντηση για την επιλογή της εκατονταετίας.

Η δραστηριότητα αυτή πρέπει να καταλήξει στη διοργάνωση, το 1996, μεγάλης αρχαικής έκθεσης και συνεδριακών εκδηλώσεων, όπου θα παρουσιασθούν οι έρευνες.

Επειδή η ολυμπιακή και η αθλητική θεματολογία έχει έντονο διεθνή χαρακτήρα, το ιστορικό συνέδριο δεν μπορεί παρά να είναι διεθνές. Στην περίπτωση αυτή μπορούμε να επιλέξουμε την ανάδειξη του ολυμπισμού και του αθλητισμού στο χώρο των Βαλκανίων ή στα πλαίσια των ελληνο-γαλλικών και ελληνο-γερμανικών σχέσεων.

Προσθέτουμε την ανάγκη πρόβλεψης διεθνούς συνεδρίου για την αρχαία ελληνική γλώσσα με άξονα τις μελέτες της πινδαρικής ποίησης που ύμνησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαιότητας.

Οι παρακάτω γραμμές διαγράφουν κάποιες γενικές θεματολογικές κατευθύνσεις σε τομείς της σύγχρονης ιστορικής έρευνας, τομείς οι οποίοι θα καλυφθούν από ειδικούς που θα συντάξουν το αναλυτικό ερευνητικό πρόγραμμα. Αναφέρουμε ότι έχουν ήδη γίνει επαφές της Επιτροπής Ολυμπιακών και Αθλητικών Αρχείων της Ελληνικής Αρχαικής Εταιρείας με το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών, του οποίου το ιστορικό τμήμα έχει εκδηλώσει συγκεκριμένο ενδιαφέρον καθώς και με τους άλλους ιστορικούς ερευνητές που προέρχονται από το χώρο του Πανεπιστημίου.

Β. Πρόγραμμα αρχαικής έρευνας

Στόχος του προγράμματος θα είναι ο εντοπισμός, η καταγραφή και η ανάδειξη όλων των αρχείων των σχετικών με τον αθλητισμό και τον ολυμπισμό που βρίσκονται:

Στο δημόσιο τομέα (ΓΑΚ) ειδικότερα στα αρχεία των υπουργείων Πολιτισμού, Εθνικής Αμύνης, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Στην Ολυμπιακή Επιτροπή.

Στις αθλητικές ομοσπονδίες

Στα αθλητικά σωματεία

Στην κατοχή προσωπικοτήτων από το χώρο του αθλητισμού

Σε όλα τα άλλα ιδιωτικά αρχεία εγγράφων και φωτογραφιών και τις βιβλιοθήκες του εθνικού χώρου αλλά και της ομογένειας, ιατρικά, κοινωνικά, πολιτικά, διπλωματικά και οικονομικά με περισσότερο βάρος στον τύπο και το λογοτεχνικό έντυπο και βιβλίο. Η Επιτροπή Ολυμπιακών και Αθλητικών Αρχείων της ΕΑΕ προτίθεται να δημιουργήσει ειδική τράπεζα πληροφοριών για το θέμα αυτό.

Γ. Ερευνητικό πρόγραμμα για την ιστορία του ολυμπισμού και του αθλητισμού.

Ενδεικτικά οι θεματικοί άξονες του ερευνητικού προγράμματος θα είναι:

Προϊστορία και αναβίωση των ολυμπιάδων.

Κοινωνική ιστορία και αθλητισμός, εμφάνιση και εξέλιξη του σύγχρονου αθλητισμού (αθλητικά σωματεία, μαζικός αθλητισμός, ο ρόλος του αθλητισμού στην κοινωνία κλπ)

Γυναίκες, ολυμπισμός-αθλητισμός

Εκπαίδευση και ολυμπισμός

Ομογένεια και ολυμπισμός-αθλητισμός

Υγεία και αθλητισμός (εμφάνιση και εξέλιξη της ιατρικής στον αθλητισμό).

Πόλη ολυμπισμός-αθλητισμός, τεχνική υποδομή και μεταφορές.

Πολιτική και αθλητισμός.

- Ολυμπισμός-αθλητισμός και διπλωματική ιστορία.
- Ολυμπισμός, αθλητισμός και συλλογικές νοοτροπίες, λογοτεχνία, έντυπα κλπ.
- Ηθική και ολυμπισμός-αθλητισμός
- Οικονομική ιστορία, ολυμπισμός-αθλητισμός (η εμφάνιση και η εξέλιξη μιας τεράστιας και δυναμικής αγοράς).
- Ολυμπισμός-αθλητισμός και δίκαιο (διεθνές, εθνικό και αθλητικοί κανονισμοί).

* * *

II. Διάγραμμα ερευνητικού προγράμματος που κατάρτισε η Επιτροπή στα πλαίσια της συνεργασίας με το ΚΝΕ

Εκατό χρόνια από τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες στην Αθήνα (1896-1996)

A. Στόχοι:

Με αφορμή τη συμπλήρωση των 100 χρόνων από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, προτείνεται η προετοιμασία μιας σειράς εκδηλώσεων, σε συνεργασία με δημόσιους ή και ιδιωτικούς φορείς, με στόχο την ερμηνεία και κατανόηση του γεγονότος της αναβίωσης μέσα από το κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο του τέλους του 19ου αιώνα και την ένταξή του σε μια ευρύτερη ιστορία του αθλητισμού στην Ελλάδα.

Επειδή η ιστορία του αθλητισμού στην Ελλάδα βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο και λείπουν έργα τεκμηρίωσης και υποδομής, είναι απαραίτητο οι εκδηλώσεις της 100ετίας να υποστηριχθούν από ερευνητικά αρχαιακά και ιστορικά προγράμματα, τα οποία ωστόσο θα χαρακτηρίζονται από μια δυναμική που θα ξεπερνά το 1996.

B. Προγράμματα-Εκδηλώσεις

Η προετοιμασία θα πρέπει να περιλαμβάνει τις ακόλουθες κατευθύνσεις:

1. Πρόγραμμα τεκμηρίωσης.

α) Εντοπισμός αρχαιακών συλλογών

Το περιεχόμενο του προγράμματος προσδιορίζεται από το "Πρόγραμμα Αρχαιακής Έρευνας" που έχει ήδη κατατεθεί.

Το πρόγραμμα στοχεύει στη συγκρότηση καταλόγου των αθλητικών αρχαιακών συλλογών με συνοπτική περιγραφή κάθε συλλογής. Ο κατάλογος αυτός μπορεί να τυπωθεί είτε αυτοτελώς, είτε ενταγμένος σε μια συνολική έκδοση που θα προκύψει από όλες τις επιμέρους αρχαιακές αναζητήσεις.

β) Βιβλιογράφηση αθλητικού τύπου.

Εντοπισμός και καταγραφή περιοδικών ή ημερησίων αθλητικών εντύπων. Στόχος η συγκρότηση βάσης δεδομένων για τον αθλητικό τύπο και η αυτοτελής της έκδοση, με μικρή εισαγωγή.

γ) Βιβλιογραφία γενική και εξειδικευμένη.

Προτείνεται η δημιουργία βιβλιογραφικών συνόλων, αφενός για μια συγκεκριμένη περίοδο και αφετέρου για ειδικά θέματα.

Με βάση το θεματικό άξονα (αναβίωση των Ολυμπιάδων), που επιλέχθηκε ως κεντρικός, θα μπορούσαν να συγκροτηθούν οι εξής ειδικές βιβλιογραφίες:

1. Έντυπα περί αθλητισμού για την περίοδο ως το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

2. Βιβλιογραφία περί Ολυμπιάδων: καταγραφή εντύπων και αποδελτίωση τύπου για τις δύο ελληνικές Ολυμπιάδες (1896-1906).

Τα προγράμματα αυτά θα μπορούσαν να διεκπεραιωθούν από το ΚΝΕ/ΕΙΕ με τη συμμετοχή εξωτερικών συνεργατών.

2. Ερευνητικό πρόγραμμα μελετών.

Το ερευνητικό πρόγραμμα θα είναι η πρώτη απόπειρα έρευνας στην ιστορία του ελληνικού αθλητισμού και λόγω της πρωτοτυπίας του, είναι δυνατό να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεματικών κατευθύνσεων. Από όλες τις δυνατές κατευθύνσεις ωστόσο θα πρέπει να επιλεγούν ορισμένες μόνο μεγάλες θεματικές ενότητες. Τα κριτήρια επιλογής τους προσδιορίζονται, αφενός από τη δυνατότητα να υπάρξουν ανακοινώσιμα ερευνητικά πορίσματα ως το 1996, και αφετέρου από το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό και τους φορείς προς συνεργασία.

Θεματικές ενότητες που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο ερευνητικής επεξεργασίας είναι οι ακόλουθες:

1. Η αναβίωση των Ολυμπιάδων

2. Εθνική ιδέα και αθλητισμός.

3. Τα αθλητικά σωματεία.

Για κάθε πρόταση θα πρέπει να υπάρξει ξεχωριστή και εμπειριστατωμένη ανάπτυξη των στόχων του χρονοδιαγράμματος και του προϋπολογισμού.

3. Οργάνωση συνεδρίου

Απώτερος στόχος της όλης προετοιμασίας είναι η οργάνωση του 1996 Συνεδρίου, το οποίο θα είναι η επιστημονική συμβολή της Ελλάδας στον εορτασμό των εκατό χρόνων από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Η οργάνωση του Συνεδρίου απαιτεί τη συγκρότηση ιδιαίτερης οργανωτικής επιτροπής, η οποία θα αναλάβει:

- α) τον καταρτισμό του λεπτομερούς προγράμματος του Συνεδρίου, προσδιορίζοντας συγκεκριμένες θεματικές ενότητες,
- β) την εξεύρεση ελληνικών και ξένων συμμετοχών,
- γ) την όλη οργανωτική φροντίδα (προϋπολογισμός, χρηματοδότηση, κλπ.).

Ενδεικτικά προτείνεται ένα πρώτο σχέδιο ενοτήτων το οποίο ανταποκρίνεται στους στόχους που διατυπώθηκαν στην αρχή και που διαπνέουν όλες τις εκδηλώσεις.

Κοινωνική ιστορία και αθλητισμός. Ο αθλητισμός ως φαινόμενο των σύγχρονων κοινωνιών

α) Αναβίωση των Ολυμπιάδων (ως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο)

- 1. Η νεότερη αντίληψη για το σώμα
 - Η άσκηση του σώματος ως αξία
 - Η υγεία (ατομική, δημόσια)
 - Η φυσική αγωγή στην εκπαίδευση
- 2. Έθνος και σώμα
- 3. Κοινωνικό φύλο (gender) και άθληση
- 4. Αστικό φαινόμενο και αθλητισμός
 - Σωματειακή οργάνωση
 - Εξειδικευμένοι δημόσιοι χώροι
 - Ελεύθερος χρόνος
 - Αθλήματα των μεσαίων και των λαϊκών τάξεων
- 5. Γένεση των σύγχρονων Ολυμπιάδων
 - Κλασικισμός
 - Ερασιτεχνισμός
 - Πρώιμες προσπάθειες
 - Πολιτική

β) Ο αθλητισμός ως μαζικό φαινόμενο (Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος)

- Διεθνής πολιτική
- Οικονομικές όψεις. Εμπορευματοποίηση
- Πολεοδομία
- Νομοθεσία
- Λαϊκές τάξεις
- Εργατικός συνδικαλισμός και αθλητισμός
- Θεατές και αθλητές
- Το κοινό των αθλητικών εκδηλώσεων
- Ιδεολογικά ρεύματα - φασισμός
- Αθλητικός τύπος
- Λογοτεχνία

4. Εκθέσεις

Παράλληλα με το Συνέδριο θα οργανωθούν εκθέσεις αρχαιακού και άλλου υλικού σχετικού με την αναβίωση των Ολυμπιάδων και τις πρώτες ελληνικές Ολυμπιάδες. Τις εκθέσεις είναι σκόπιμο να συνοδεύει κατάλογος με ελληνικό και ξενόγλωσσο κείμενο.

Για την οργάνωση των εκθέσεων θα πρέπει να συγκροτηθεί ξεχωριστή οργανωτική επιτροπή.

Η Αρχαιακή Εταιρεία θα έχει υπό την αιγίδα της το σύνολο των εκδηλώσεων, αλλά για πρακτικούς λόγους οι εκδηλώσεις θα πρέπει να αποκτήσουν ανεξαρτησία μεταξύ τους και να ανατεθούν σε διαφορετικούς φορείς και άτομα. Η αναζήτηση της

χρηματοδότησης επίσης θα πρέπει να κατευθυνθεί προς ποικίλους αποδέκτες, οι οποίοι και θα αναλάβουν διαφορετικά τμήματα της όλης προσπάθειας.

* * *

III. Κατάλογος συνεργατών

Προσωρινός κατάλογος συνεργατών του προγράμματος αρχειακών και ιστορικών ερευνών για τον αθλητισμό και τις σύγχρονες ολυμπιάδες.

Λουκία Δρούλια, διευθύντρια του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών

Σ. Ασδραχάς, ιστορικός, καθηγητής στη Σορβόνη.

Γ. Δολιανίτης, πρώην μέλος της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας.

Χριστίνα Κουλούρη, ιστορικός, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Ελένη Φουρνάρη, ιστορικός.

Φ. Οικονόμου, πτυχιούχος Αθλητικής Ακαδημίας (διδασκτορική εργασία με θέμα τις Ζάππειες Ολυμπιάδες).

Χ. Βερνάρδος, γραμματέας Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου.

Α. Κράους, αρχειακός υπεύθυνος της Επιτροπή Ολυμπιακών και Αθλητικών Αρχείων.

Ν. Παντελάκης, κοινωνιολόγος, πρόεδρος της Ε.Α.Ε.

Ν. Καραπιδάκης, ιστορικός, διευθυντής των Γ.Α.Κ., καθηγητής στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Μάνος Χαριτάτος, πρόεδρος του ΕΛΙΑ.

Θ. Καλπαξής, αρχαιολόγος-ιστορικός, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Α. Σταυρόπουλος, γιατρός, καθηγητής ιστορίας της ιατρικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Α. Ξανθάκης, ιστορικός της φωτογραφίας.

Ι. Τσιώμης, πολεοδόμος-αρχιτέκτονας.

ΤΟ XXIX ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ, Μεξικό 19-25 Σεπτεμβρίου 1993

Στις 19-25 Σεπτεμβρίου 1993 πραγματοποιήθηκε στο Μεξικό το XXIX Διεθνές Συνέδριο της Στρογγυλής Τράπεζας των Αρχείων (CITRA). Στο συνέδριο αυτό την Ελλάδα αντιπροσώπευσαν ο διευθυντής των Γενικών Αρχείων του Κράτους Ν. Καραπιδάκης, ο πρόεδρος της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας Ν. Παντελάκης και η Λίτσα Μπαφούνη με την ιδιότητα του μέλους του γραφείου του CITRA.

Στο Μεξικό συμμετείχαν συνολικά 48 χώρες (South Africa, Germany, Angola, Netherlands Antilles, Australia, Austria, Belgium, Botswana, Bresil, Canada, Chile, China, Colombia, Costa Rica, Cuba, United Arab Emirates, Ecuador, Spain, Estonia, United States, France, Ghana, Greece, Hungary, Indonesia, Iceland, Israel, Italy, Japan, Kenya, Macau, Malaysia, Marchall Islands, Mexico, Nigeria, Norway, The Netherlands, Peru, Pologne, Portugal, United Kingdom, Slovakia, Slovenia, Sweden, Switzerland, Czech Republic, Zambia, Zimbabwe).

Α. Εργασίες της Στρογγυλής Τράπεζας

Το γενικό θέμα της Στρογγυλής Τράπεζας ήταν οι *"Τρόποι προώθησης μιας αρχειακής πολιτικής: Στρατηγικές μέσα στη διοίκηση"*.

Στα πλαίσια της συνάντησης εξετάστηκαν διαδοχικά:

1. Τα αρχεία και οι σχέσεις τους με τις δημόσιες αρχές και τη νομοθεσία.

Στην 1η Συνεδρία εξετάστηκε η δυνατότητα κατάρτισης ενός πρότυπου αρχειακού νόμου που να ανταποκρίνεται πλήρως στις ανάγκες των αρχειακών υπηρεσιών. Για το λόγο αυτό έχει συσταθεί και λειτουργεί ειδική επιτροπή στα πλαίσια του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων, που είναι επιφορτισμένη με τη μελέτη της διεθνούς νομοθεσίας και τη δυνατότητα εναρμόνισης των διαφόρων κρατικών νομοθεσιών. Στη συζήτηση τονίστηκε η δυσκολία υιοθέτησης μιας τέτοιας νομοθεσίας, αφού το νομοθετικό πλαίσιο των αρχείων συνδέεται στενά με τον τρόπο λειτουργίας των πολιτικών μηχανισμών. Στη συνέχεια εξετάστηκαν διαδοχικά όλα όσα πρέπει να περιέχει ένας αρχειακός νόμος, ώστε να απαντάει σε όλα τα ζητήματα που άπτονται των αρχείων όπως: ποια είναι τα δημόσια αρχεία και αν περιλαμβάνονται σε αυτά τα αρχεία των νομοθετικών σωμάτων και των δικαστηρίων, τί είδους εποπτεία ασκούν τα κρατικά αρχεία στα ιδιωτικά, πώς συνδέονται οι υπηρεσίες του τρέχοντος αρχείου με τις υπηρεσίες του ανενεργού αρχείου, πώς προσδιορίζεται ο τρόπος επιλογής και αξιολόγησης των τεκμηρίων, πώς εξυπηρετούνται οι ερευνητές, πώς εξασφαλίζεται η ιδιωτική ζωή κλπ. Τονίστηκε επίσης πως ο νόμος πρέπει να προσδιορίζει ότι η έννοια "αρχείο" καλύπτει όλες τις μορφές των τεκμηρίων, είτε είναι έγγραφα είτε φωτογραφίες, μηχανογραφικά κλπ.

2. Εφαρμογή και ανάπτυξη κανόνων σχετικών με τη διεθνή περιγραφή των αρχείων.

Στη 2η Συνεδρία η Ειδική Επιτροπή του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων παρουσίασε την πρόοδο των εργασιών της στο θέμα αυτό. Η επιτροπή δήλωσε ότι έχει καταλήξει ποια στοιχεία πρέπει να περιλαμβάνει η βάση δεδομένων για τη Γενική Διεθνή Τυποποιημένη Περιγραφή των Αρχείων (General International Standard Archival Description)

κείμενο και παράρτημα του προέδρου της επιτροπής Mr Christopher KITCHING. Ταυτόχρονα τονίσθηκε ότι πρέπει να ακολουθήσει τώρα μια πενταετής δοκιμαστική περίοδος εφαρμογής των κανόνων αυτών, στο τέλος της οποίας, με βάση τα προβλήματα που θα παρουσιαστούν και τις παρατηρήσεις που θα γίνουν, να οριστικοποιηθούν οι κανόνες περιγραφής των αρχείων.

3. Η θέση των αρχειακών υπηρεσιών μέσα στο κυβερνητικό σχήμα.

Στην 3η Συνεδρία, στην οποία η κα Λίτσα Μπαφούνη σαν μέλος του γραφείου του CITRA ήταν εισηγήτρια (rapporteur), εξετάσθηκαν ποια πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα μπορεί να προκύψουν για τα Γενικά Αρχεία ενός Κράτους από τη θέση τους στο κυβερνητικό οργανόγραμμα σε σχέση με τη χρηματοδότηση, τη στελέχωση και τον εξοπλισμό τους. Διαπιστώθηκε ότι οι υπηρεσίες αρχείων, ανάλογα με τις χώρες, μπορεί να εντάσσονται στις υπηρεσίες των υπουργείων Εσωτερικών, Παιδείας, Πολιτισμού ή ακόμα να εξαρτώνται απευθείας από τον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως. Η Στρογγυλή Τράπεζα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι εκείνο που έχει σημασία δεν είναι τόσο η θέση των αρχειακών υπηρεσιών στο κυβερνητικό οργανόγραμμα, όσο οι δυνατότητες πρόσβασης στα κυβερνητικά αποφασιστικά όργανα που έχουν τα στελέχη των αρχειακών υπηρεσιών. Σε κάθε περίπτωση τονίσθηκε η ανάγκη να διαθέτουν οι αρχειακές υπηρεσίες μια αυτονομία στην εκτέλεση του έργου τους.

4. Η συνεργασία των αρχειακών υπηρεσιών με άλλους κυβερνητικούς φορείς για την προώθηση των αρχειακών στόχων.

Στην 4η Συνεδρία τονίσθηκε ότι ανεξάρτητα από τη θέση που κατέχουν οι αρχειακές υπηρεσίες μέσα σ' ένα κυβερνητικό σχήμα, θα πρέπει να επιδιώκουν την ευρύτερη δυνατή συνεργασία και με άλλους φορείς της διοίκησης. Στο σημείο αυτό αναφέρθηκε, σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα, ότι μέχρι σήμερα οι αρχειακές υπηρεσίες κάθε χώρας δεν έχουν απευθυνθεί στις αντίστοιχες εθνικές επιτροπές της UNESCO για να τις ευαισθητοποιήσουν πάνω στο ζήτημα της υποστήριξης προγραμμάτων της UNESCO που αφορούν τα αρχεία.

Στο τέλος των εργασιών ο διευθυντής των Γενικών Αρχείων του Κράτους Ν. Καραπιδάκης ανακοίνωσε τη διεξαγωγή του επόμενου Διεθνούς Συνεδρίου της Στρογγυλής Τράπεζας των Αρχείων, τον Οκτώβριο του 1994 στη Θεσσαλονίκη.

Β. Συνάντηση του Τμήματος των Αρχειακών Εταιρειών του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων.

Στα πλαίσια των εργασιών του Διεθνούς Συνεδρίου της Στρογγυλής Τράπεζας των Αρχείων πραγματοποιήθηκε και συνάντηση του Τμήματος των Αρχειακών Εταιρειών (SPA). Στη συνάντηση αυτή συμμετείχαν οι πρόεδροι των Αρχειακών Εταιρειών των χωρών που συμμετείχαν στη Στρογγυλή Τράπεζα. Στη συνάντηση συζητήθηκαν:

1. Η βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν σε επιμόρφωση και τεχνική υποδομή οι χώρες της δύσης στις νέες δημοκρατίες της ανατολικής Ευρώπης με χρηματική υποστήριξη και ανταλλαγές.
2. Η ανάγκη να κυκλοφορήσει ο κώδικας δεοντολογίας του αρχειακού σε όλα τα μέλη των αρχειακών εταιρειών και να γίνουν παρατηρήσεις. Πολλοί ομιλητές τόνισαν ότι υπάρχουν μερικές ουσιαστικές διαφορές ανάμεσα στα δύο κείμενα, γαλλικό και αγγλικό, και γι' αυτό πρέπει να προτιμηθεί για μετάφραση το αγγλικό κείμενο, εκεί όμως όπου υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές με το γαλλικό να παρατίθεται και το γαλλικό μεταφρασμένο.
3. Η ανάγκη σύνταξης μιας διεθνούς βασικής βιβλιογραφίας.
4. Η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων και των προγραμμάτων των εταιρειών.

Στο σημείο αυτό, με την ιδιότητα του Προέδρου της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας παρουσίασα το έργο της Εταιρείας. Πιο συγκεκριμένα, τόνισα, ότι η Εταιρεία αριθμεί σήμερα περισσότερα από διακόσια μέλη, ότι λειτουργεί με βάση επιτροπές εργασίας κατά θέματα, ότι εκδίδει τακτικά δύο φορές το χρόνο περιοδικό και ότι έχει οργανώσει μαζί με τα Γενικά Αρχεία του Κράτους δύο συνέδρια. Επίσης τόνισα, ότι έχει προχωρήσει σε μια σειρά εκδόσεις, όπως είναι η έκδοση των Πρακτικών του 2ου Συνεδρίου της Κέρκυρας, η έκδοση του βιβλίου σχετικά με τη Φυσιολογία του Αρχειακού και η έκδοση του Οδηγού Ιδιωτικών Αρχείων.

Σε σχέση με τον προγραμματισμό επεσήμανα ότι η Εταιρεία μελετά, αφ' ενός την οργάνωση από τον επόμενο χρόνο ετήσιων σεμιναρίων αρχειονομίας που θα απευθύνονται στα μέλη της και τη μετάφραση εγχειριδίου αρχειονομίας, και αφ' ετέρου την οργάνωση αρχειακών και ιστορικών εκδηλώσεων σχετικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, με αφορμή την επέτειο των 100 χρόνων από την αναβίωση τους, που έχουν σαν στόχο τη διεξαγωγή ενός συνεδρίου και μιας έκθεσης γύρω από τον Ολυμπισμό και τον Αθλητισμό. Τόνισα επίσης ότι η Εταιρεία έχει έρθει σε επαφή για το ζήτημα αυτό με μια σειρά από φορείς όπως είναι το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, το Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο, το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο, την Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή. Ενημερώσαμε τις αντιπροσωπείες ότι έχουμε υποβάλει μαζί

με το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών συγκεκριμένο ερευνητικό πρόγραμμα στην UNESCO.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι για την τελευταία αυτή πρόταση ο κ. E. Ketelaar, διευθυντής των Κρατικών Αρχείων της Ολλανδίας που αντιπροσώπευε την Εταιρεία Ολλανδών Αρχειονόμων λόγω αδιαθεσίας της Προέδρου, δήλωσε ότι βρίσκει την πρόταση συναρπαστική και μας παρότρυνε να έρθουμε σε επαφή με τις Ολυμπιακές Επιτροπές και να δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση στον εντοπισμό ιδιωτικών αρχείων.

N. Παντελάκης

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΕΔΡΩΝ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΑΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤΟ AUGSBURG ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Στις 30 Σεπτεμβρίου 1993 συμμετείχα στη Συνάντηση των προέδρων των ευρωπαϊκών αρχειακών εταιρειών που πραγματοποιήθηκε στο Augsburg.

Στο Augsburg συμμετείχαν συνολικά αντιπρόσωποι από 16 ευρωπαϊκές χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Γερμανία, Ελβετία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Νορβηγία, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχία).

Στη συνάντηση συζητήθηκαν:

Ένα σχέδιο-πρότυπο καταστατικού για τον τρόπο λειτουργίας των αρχειακών εταιρειών, το οποίο είναι απαραίτητο για τις χώρες που δεν έχουν ακόμα ιδρύσει αρχειακή εταιρεία.

Προγράμματα βοήθειας των χωρών της ανατολικής Ευρώπης,

Η αναγκαιότητα θεσμοθέτησης ευρωπαϊκής περιφερειακής οργάνωσης στα πλαίσια του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων.

Ο περισσότερο χρόνος της συνάντησης αφιερώθηκε στη συζήτηση του ζητήματος αυτού και περιστράφηκε γύρω από κείμενο-πρόταση της επιτροπής Favier που αποτελείται από τους Favier, Cadell, Herstad, Tarasov και Van Albada. Στις συναντήσεις αυτές παραβρέθηκαν και ο κ. Keeskemati και η κα Reni-Bazin. Ο Van Albada ήταν παρών στη συνάντηση στο Augsburg και έδωσε ορισμένες απαραίτητες διευκρινήσεις σε σχέση με το κείμενο. Το προεδρείο του Τμήματος τόνισε ότι πρόκειται για μια πρώτη προσέγγιση στο θέμα και ότι δεν θα ληφθούν ακόμα οριστικές αποφάσεις. Το κείμενο-πρόταση χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα αφορά τον ορισμό της Ευρώπης, η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στις ανάγκες που θα καλύπτει η υιοθέτηση μιας τέτοιας δομής και η τρίτη ενότητα κατέληγε σε συγκεκριμένη οργανωτική πρόταση.

Στο κείμενο η Επιτροπή επισημαίνει ότι δεν είναι δυνατόν να θεσμοθετηθεί ευρωπαϊκή περιφερειακή οργάνωση αν προηγούμενα το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων δεν προσδιορίσει σε ποιά Ευρώπη αναφέρεται. Αναφέρεται στην Ευρώπη των δώδεκα χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, στην Ευρώπη των δεκαέξι χωρών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, στη γεωγραφική Ευρώπη ή στην Ευρώπη της UNESCO που συμπεριλαμβάνει στις χώρες της γεωγραφικής Ευρώπης τον Καναδά, τις ΗΠΑ και το Ισραήλ; Η Επιτροπή προσανατολίζεται προς την τελευταία λύση, με βάση την οποία έχουν οργανωθεί οι ευρωπαϊκές συναντήσεις από το 1985 μέχρι σήμερα. Στη συζήτηση εκφράστηκαν διάφορες απόψεις αλλά η πλειοψηφία των αντιπροσώπων φάνηκε να μην αποδέχεται τον ορισμό της UNESCO και να υιοθετεί τον γεωγραφικό ορισμό της Ευρώπης. Στην παρέμβασή μου τόνισα ότι το θέμα δεν έχει συζητηθεί στα πλαίσια του Δ.Σ. της Εταιρείας αλλά ότι η προσωπική μου άποψη είναι ότι πρέπει να υιοθετηθεί ο ορισμός της γεωγραφικής Ευρώπης, που όμως αναγκαστικά αποκλείει χώρες σαν τον Καναδά, τις ΗΠΑ και το Ισραήλ, γεγονός που δεν αποκλείει τη συμμετοχή τους σαν παρατηρητές.

Όλοι οι αντιπρόσωποι συμφώνησαν ότι υπάρχει ανάγκη μιάς τέτοιας οργανωτικής δομής ώστε να υπάρξουν οι αναγκαίες επαφές με τα όργανα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, για τη συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης για την ανάπτυξη της συνεργασίας ανάμεσα σ' όλες τις χώρες της Ευρώπης, για την προώθηση της συνεργασίας ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση και για την γενικότερη ενθάρρυνση της αρχειακής έρευνας.

Για την προώθηση των στόχων αυτών η Επιτροπή πρότεινε την καθιέρωση ενός Συμβουλίου που θα σχεδιάζει και θα διοικεί τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων. Σύμφωνα με την πρόταση της Επιτροπής το Συμβούλιο αυτό πρέπει να αποτελείται από:

Πρόεδρο, γραμματέα και 5 μέλη (ένας αντιπρόσωπος των κρατικών αρχείων των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ένας αντιπρόσωπος των κρατικών αρχείων των άλλων δυτικών κρατών που είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, ένας αντιπρόσωπος από τα κρατικά αρχεία της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, ένας αντιπρόσωπος των χωρών της Βόρειας Αμερικής και ένας αντιπρόσωπος των αρχειακών εταιρειών).

Για τη σύνθεση αυτή υπήρξε γενική κατακραυγή, γιατί δίνεται συντριπτική υπεροχή και υπεραντιπροσώπευση στα κρατικά αρχεία και απορρίφθηκε από το σύνολο των παρευρισκομένων. Θεωρήθηκε απαράδεκτο να υποβαθμίζεται σε τέτοιο βαθμό η αντιπροσώπευση των εταιρειών που αντιπροσωπεύουν σε κάθε χώρα το σύνολο των εργαζομένων

στα αρχεία (τόσο κρατικά όσο και ιδιωτικά). Στην παρέμβασή μου, αφού τόνισα ότι το οργανωτικό αυτό πλαίσιο δεν είναι αποδεκτό, δήλωσα επίσης ότι θεωρώ απαράδεκτο να μην προβλέπεται αντιπρόσωπος για τις βαλκανικές χώρες. Το γραφείο του Τμήματος ανέλαβε να μεταφέρει στα όργανα του ΔΣΑ τις αντιρρήσεις των προέδρων των εταιρειών.

Η πρόταση της Επιτροπής προβλέπει την επανασύσταση της ομάδας εργασίας των διευθυντών των κρατικών αρχείων των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Προβλέπει επίσης καθιέρωση μιας ευρωπαϊκής συνόδου κορυφής, που θα πραγματοποιείται το τελευταίο τετράμηνο κάθε χρόνου και στην οποία θα συμμετέχουν οι διευθυντές των ευρωπαϊκών κρατικών αρχείων και οι πρόεδροι των εταιρειών. Ακόμα, η πρόταση προβλέπει την οργάνωση κάθε 4 χρόνια ενός ευρωπαϊκού συνεδρίου.

Τέλος, η συνάντηση αποφάσισε ότι οι ευρωπαϊκές εταιρείες θα πρέπει να δημιουργήσουν ένα δικό τους θεσμικό πλαίσιο τακτικών συναντήσεων μέσα στα πλαίσια του Τμήματος των Αρχειακών Εταιρειών του ΔΣΑ. Οι συναντήσεις αυτές κρίθηκαν απαραίτητες αφού ήδη οι διευθυντές των κρατικών αρχείων των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας συναντιούνται περιοδικά. Οι δραστηριότητες των εταιρειών.

Στο σημείο αυτό, με την ιδιότητα του προέδρου της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας, ανεφέρθηκα, όπως και στο Μεξικό, στις διάφορες δραστηριότητες της Εταιρείας. Για το ζήτημα του εορτασμού των 100 χρόνων από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων δώσαμε στις διάφορες αντιπροσωπείες φάκελο με τις προτάσεις μας και την μέχρι σήμερα αλληλογραφία της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας με το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων. Το προεδρείο του Τμήματος των Αρχειακών Εταιρειών ανέλαβε να κοινοποιήσει την πρότασή μας και στις εταιρείες που απουσίαζαν από τη συνάντηση.

Ν. Παντελάκης

 ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΚΑ

Η ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ

I. Εισαγωγή

Με τον όρο ασφάλεια (Security) ενός αρχείου ή κάποιου άλλου θησαυροφυλακείου πολιτισμού (βιβλιοθήκης, μουσείου κλπ), εννοούμε το σύνολο των μέσων και ενεργειών που έχουν σχέση με την προστασία των τεκμηρίων-στοιχείων-αντικειμένων τους από οποιαδήποτε ανθρώπινη ή φυσική επιβουλή.

Η ασφάλεια των αρχείων ως βασικό και αναπόσπαστο μέρος των επαγγελματικών καθηκόντων των αρχειονόμων άρχισε να απασχολεί συστηματικά τον κλάδο αρκετά πρόσφατα, μόλις την τελευταία εικοσαετία, όταν διογκώθηκαν τα κρούσματα κλοπών και φυσικών καταστροφών. Πρώτα τους υπερατλαντικούς και λίγο αργότερα τους Ευρωπαίους ειδικούς. Είναι ενδεικτικό άλλωστε το γεγονός ότι στα έγκυρα εγχειρίδια αρχειονομίας της προηγούμενης γενιάς, όπως σ' αυτό του Αμερικανού Th. Schellenberg¹ ή στο γαλλικό *Manuel d'archivistique*² η αντιμετώπιση της κλοπής π.χ. θίγεται ελάχιστα.

Ακόμη και σήμερα η αρχειακή ασφάλεια αποτελεί μία κάπως παραμελημένη, παρεξηγημένη πλευρά της αρχειονομικής εργασίας, αφού είναι γνωστό ότι οι περισσότεροι αρχειονόμοι την αντιμετωπίζουν με επιφυλακτικότητα: λ.χ. σαν "αστυνομικά" μέτρα που δεν τους αφορούν, κατάχρηση εξουσίας-αυταρχικότητα που αποθαρρύνει την έρευνα, εμπλοκή σε δικαστικούς αγώνες κ.ο.κ. Η πραγματικότητα όμως δείχνει ότι χωρίς αποτελεσματικά μέτρα ασφαλείας τα αρχεία ταλαιπωρούνται και καταστρέφονται, ότι η απροστάτευτη πολιτιστική κληρονομιά κινδυνεύει από τη φωτιά ή τις πλημμύρες και είναι πρόκληση για τους κλέπτες και τους βανδάλους. Επιπλέον δεν πρέπει να λησμονούμε το πρώτιστο καθήκον του αρχειονόμου: τη διατήρηση στην αιωνιότητα του τεκμηριωτικού υλικού που αποτελεί συνείδηση και μνήμη της ανθρωπότητας, σ' ένα περιβάλλον όσο το δυνατόν πιο κατάλληλο³. Γι' αυτό το λόγο οι κανόνες που εφαρμόζονται διεθνώς δεν έχουν σκοπό να περιορίσουν την αρχή της δημοσιότητας ή τη μελέτη των πηγών, αλλά να εξασφαλίσουν στις επόμενες γενιές όλα τα στοιχεία που συνθέτουν το παρελθόν.

Τα προγράμματα ασφαλείας των αρχείων ακροβατούν μεταξύ της επιθυμίας να διαφυλάξουν τα αρχειακά τεκμήρια και της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων ερευνητών-προσωπικού. Η αυτοπροστασία και το συμφέρον των αρχειακών ιδρυμάτων απαιτούν προσεγμένη οργάνωση, δημόσια διακηρυγμένη απόφαση να κλείσει ο δρόμος στη φθορά ή κλοπή του υλικού και καταγραμμένο σχέδιο έκτακτης ανάγκης που θα κινητοποιεί όλο το προσωπικό. Η πρόληψη, ο έγκαιρος σχεδιασμός και η επαγρύπνηση είναι τα κλειδιά της ορθής αρχειακής συμπεριφοράς.

II. Μερικά ιστορικά στοιχεία

Τα αρχεία είναι τόσο παλαιά υπόθεση όσο και οι πρώτες -οργανωμένες ιεραρχικά- ανθρώπινες κοινωνίες που χρησιμοποίησαν τη γραφή⁴. Η κλοπή, "νομιμοποιημένη" ή παράνομη, υφίσταται από τότε που άρχισαν να τηρούνται τα δημόσια και τα ιδιωτικά τεκμήρια. Μία από τις συνήθειες απώλειες των πολέμων είναι τα αρχεία του ηττημένου. Κατά την παράδοση, ο Πτολεμαίος Β' ο Φιλάделφος (285-246 π.Χ.), για τον εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης της Αλεξανδρείας, είχε "δανεισθεί" από τους Αθηναίους τα χειρόγραφα των μεγάλων κλασικών έργων του αθηναϊκού πνεύματος, επιστρέφοντάς τους αντίγραφα. Η περίφημη αυτή βιβλιοθήκη, το θαύμα της εποχής εκείνης, καύχημα των Πτολεμαίων ηγεμόνων, περιείχε αρκετούς πνευματικούς θησαυρούς αποτέλεσμα πολεμικής λείας. Στην αρχαιότητα επίσης δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο ανώτεροι κυβερνητικοί υπάλληλοι ή δημόσιοι αρχειονόμοι να αποσπούν υπηρεσιακά έγγραφα από τα κεντρικά αρχεία (τις "βιβλιοθήκες")⁵.

¹ T.R. Schellenberg: *The management of Archives*, Columbia University Press, α' εκδ. 1965.

² Archives de France-Association des Archivistes Français: *Manuel d'archivistique*, Paris 1970

³ Πρβλ. Peter J. Sigmond: "Les missions fondamentales de l'archiviste" στο C.I.A.: "Itudes 4, Actes du premier colloque international sur la formation des Archivistes, Paris août 1988", Paris 1989, σ. 31-32, 34 κ.ά., Karen Benedict: "Archival Ethics" και Frederick J. Stielow: "Archival Security" στο James Gregory Bradsher: "Managing Archives and Archival Institutions", The University of Chicago Press. 1991, σ. 181 και 208 αντίστοιχα.

⁴ Βλ. Robert-Henri Bautier: "Τα Αρχεία" στο Encyclopidie de la Plhiade: *L'histoire et ses mthodes* Paris 1961, Ελλην. έκδοση *Ιστορία και μέθοδοί της*, Τόμος Γ' (Αθήνα 1987) σ. 215 κ. έ.

⁵ Βλ. E.G. Turner: *Greek Papyri. An Introduction*, Oxford 1968. Ελλην. έκδοση Αθήνα 1981, σ. 76, 125, 182-83 κλπ.

Πλαστογραφίες ακόμη ή παραποιήσεις αρχείων συναντάμε από την εποχή των Σουμερίων-Βαβυλωνίων έως τα νεώτερα χρόνια. Την ελληνιστική περίοδο κυκλοφορούν πλαστά αρχαία κείμενα ή ψευδεπίγραφες διασκευές τους. Στο Μεσαίωνα, μοναστήρια, άρχοντες και αντιγραφείς στη Δυτική Ευρώπη επιδίδονται στη δημιουργία ψευδών τίτλων παραχωρητηρίων εγγράφων (χάρτες, διπλώματα προνομίων), ώστε χρειάστηκε να αναπτυχθεί αργότερα (ΙΖ' αι.) ολόκληρος επιστημονικός κλάδος αποκατάστασης και διάκρισης των αυθεντικών κειμένων (διπλωματική).

Επειδή έως το τέλος του ΙΗ' αι. τα αρχεία παραμένουν μυστικά, στη διάθεση μόνον των ηγεμόνων ή των ανώτατων εκκλησιαστικών παραγόντων, η κλοπή και παραποίηση τους εντοπίζεται κυρίως στον κλειστό κύκλο των υπαλλήλων-φυλάκων τους. Με την Γαλλική Επανάσταση, όταν υιοθετήθηκε η αρχή της δημοσιότητας ("τα αρχεία ανήκουν στο έθνος"), τα κρατικά αρχειοστάσια άνοιξαν τις πύλες τους στους λογίους και τους μελετητές της ιστορίας. Η άμεση πρόσβαση στις πηγές αναβάθμισε βεβαίως την ιστοριογραφία αλλά αύξησε και τα κρούσματα κλοπής. Πολλοί από τους μεγάλους συλλέκτες του ΙΘ' αι. επανελάμβαναν το τέχνασμα των Πτολεμαίων: δανείζονταν χειρόγραφα αλλά "ξεχνούσαν" την επιστροφή τους.

Εκτός από τις απώλειες που επέφερε στα τεκμήρια ο ανθρώπινος παράγοντας (δηώσεις, αρπαγές, εμπρησμούς), μεγάλες επίσης φυσικές καταστροφές έπληξαν κατά καιρούς τους χώρους συγκέντρωσης βιβλίων και αρχείων. Ενδεικτικά αναφέρουμε την πυρκαγιά που έκανε στάχτη πολλές χιλιάδες κυλίνδρους της Βιβλιοθήκης της Αλεξανδρείας στη διάρκεια συγκρούσεων στρατευμάτων του Καίσαρα με τους Αιγύπτιους στασιαστές (γύρω στα 47 π.Χ.⁶ Ακόμη τις πλημμύρες της Φλωρεντίας το 1966, όταν 1,5 εκατομμύριο βιβλία, εφημερίδες της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ιταλίας και 800 χιλιάδες περγαμηνές και χειρόγραφα των Εθνικών Ιταλικών Αρχείων καταστράφηκαν μέσα στο νερό και τη λάσπη, ή τη μεγάλη καταστροφή από φωτιά στα Κεντρικά Αρχεία του στρατού στην πόλη St. Louis των ΗΠΑ στις 12 Ιουλίου 1973.

Συμβαίνουν σήμερα κλοπές ή άλλες απώλειες στα αρχεία; θα ρωτούσε κάποιος καλόπιστος συνομιλητής. Δυστυχώς, όχι μόνο συμβαίνουν αλλά αυξάνονται κιόλας. Εκτός από το παράδειγμα της Ιταλίας σημειώνουμε ότι στις ΗΠΑ, τη δεκαετία 1955-65 συνέβησαν 340 ατυχήματα σε αρχεία και δημόσιες βιβλιοθήκες από φωτιές, πλημμύρες, σεισμούς κλπ. Στην ίδια χώρα αυξήθηκαν υπερβολικά οι κλοπές. Ενώ το 1963 το συνολικό κόστος τους ετησίως έφθανε μόλις τα 5 εκατομμύρια δολάρια, το 1980, με τις πίο συντηρητικές εκτιμήσεις, υπολογίζεται ότι υπερέβη τα 50 εκατομμύρια δολάρια.

Οι κίνδυνοι πολλαπλασιάστηκαν στην εποχή μας. Τα πολιτιστικά θησαυροφυλάκια αντιμετωπίζουν πλέον αδιανόητες απειλές, από τους ισοπεδωτικούς βομβαρδισμούς και τα αυξημένα επεισόδια εμπρησμών. (το 80% περίπου των πυρκαγιών), μέχρι τις εξεγέρσεις, τις στάσεις και τις τρομοκρατικές ενέργειες⁷ Ας θυμηθούμε ακόμη τις τελευταίες "επιδημίες" από πυρκαγιές στον ευρωπαϊκό χώρο, όπως εκείνη στο Hampton Court, κατοικία του Ερρίκου Η' στο Λονδίνο (31/3/1986), όπου καταστράφηκαν έργα τέχνης και χειρόγραφα ανεκτίμητης αξίας ή την πίο πρόσφατη στο Hofsburg, στο παλάτι της Βιέννης (27/10/1992), που προκάλεσε σοβαρές ζημιές στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστρίας με τους 192 χιλιάδες πολύτιμους τόμους σπανίων βιβλίων. Το γεγονός όμως που προβληματίζει ιδιαίτερα είναι ότι έχουμε ανεπανόρθωτες καταστροφές ακόμη και σε κράτη με μακράιωνη παράδοση στην προστασία πνευματικών και καλλιτεχνικών θησαυρών (Αγγλία: Πύργος Ουίνσδορ 20/11/1992, Αυστρία : Χόφσμπουργκ 27/11/1992, Ελβετία: Γέφυρα Καπέλμπρικε Λουκέρνης 18/8/1993. κ.ο.κ.).

Όσον αφορά την Ελλάδα, μπορεί η κλοπή των αρχείων να αποτελεί για τα δικά μας δεδομένα ένα εξαιρετικό, σπάνιο γεγονός, πρέπει όμως αναγκαστικά να προνοούμε καθημερινά για την αντιμετώπισή της. Υποθέτουμε ότι συμβαίνει στη χώρα μας ό,τι και αλλού: όπου η χαλάρωση επιτρέπει, κλοπές αρχείων και εγγράφων γίνονται αλλά δεν καταγγέλλονται για ευνόητους λόγους. Πάντως είναι επιβεβαιωμένη η παράνομη διακίνηση και αγοροπωλησία μεσαιωνικών χειρογράφων.

Γι' αυτό, επαναλαμβάνουμε ότι η μόνη λύση είναι η πρόληψη, η αξιοποίηση των σύγχρονων μέσων, η οργάνωση και ο σχεδιασμός συστημάτων ασφαλείας που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του κάθε ιδρύματος. Έτσι, αν δεν

⁶ Άλλη, πιο τεκμηριωμένη άποψη υποστηρίζει ότι η καταστροφή της περιώνυμης βιβλιοθήκης επήλθε σταδιακά: τον Γ' μ. Χ. αι. επί Ρωμαίων αυτοκρατόρων Αυρηλιανού και Διοκλητιανού, το 391 μ. Χ. όταν φανατικοί χριστιανοί ισοπέδωσαν το Σαραπίο και τέλος το 640 μ. Χ. από τον άραβα Χαλίφη Ομάρ. Βλ. Luciano Canfora: *La biblioteca scorparsa*, 1986, Ελλην. εκδ. *Η χαμένη βιβλιοθήκη της Αλεξανδρείας*, Αθήνα α' εκδ. 1989, σ. 81-83, 94-110, 202.

⁷ Χαρακτηριστικά παραδείγματα, που αφορούν μάλιστα τον ελληνισμό, είναι η απώλεια πολλών ελληνικών σπάνιων χειρογράφων στην πυρκαγιά της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου (Δεκέμβριος 1989), στην αιματηρή εξέγερση του Ρουμάνικου λαού κατά του καθεστώτος Τσαουσέσκου και η πρόσφατη καταστροφή στο Σοχούμι του Καυκάσου (Αύγουστος 1993), όπου τα Κρατικά Αρχεία της Αμπχαζίας, θύμα των εθνικιστικών συγκρούσεων, έγιναν παρανάλωμα του πυρός. Μέσα στην τέφρα των κρατικών αρχείων καταστράφηκαν τα τεκμήρια 45 ελληνικών κοινοτήτων της περιοχής. Ευτυχώς που μέρος του υλικού αυτού είχε μικροφωτογραφηθεί.

μπορούμε να αποφύγουμε τα κρούσματα, θα είμαστε τουλάχιστον σε θέση να ελαχιστοποιούμε τις απώλειες.

III. Κτίρια αρχείων και εξοπλισμός ασφαλείας

Η σιγουριά είναι απόλυτη συνθήκη για ένα κτίριο αρχείων, επειδή τα αρχειακά τεκμήρια, ως μοναδικά συνήθως υλικά, απαιτούν φύλαξη σε πολύ ειδικό και ελεγχόμενο περιβάλλον. Γι' αυτό επιβάλλεται να τηρηθούν αυστηρά οι ειδικές κτιριακές προδιαγραφές στέγασης των πολιτιστικών θησαυρών. Επίσης τα κτίρια αυτά πρέπει να είναι εξοπλισμένα με μια σειρά εποπτικών οργάνων και συστημάτων ασφαλείας⁸

Συγκεκριμένα:

Το κτίριο πρέπει να έχει κατασκευασθεί ad hoc για τη στέγαση-φύλαξη αρχειακού υλικού, με ανθεκτικά, άφλεκτα ή πυρίμαχα υλικά. Είναι ανάγκη να αποφεύγεται η εγκατάστασή του σε περιοχές με υψηλή ατμοσφαιρική ρύπανση ή ευαίσθητες σε φυσικές καταστροφές (μεγάλες πλημμύρες, σεισμοί, τυφώνες, κλπ). Ο γύρω χώρος του κτιρίου πρέπει να διατηρείται καθαρός, φωτισμένος επαρκώς τις νυχτερινές ώρες, ενώ η πρόσβαση προς το εσωτερικό του κτιρίου να γίνεται από μία μόνον είσοδο.

Το αρχείο πρέπει να διαθέτει γερές, συμπαγείς πόρτες με ενισχυμένες ειδικές κλειδαριές (ενσωματωμένες στο κούφωμα της πόρτας) και βοηθητικές κλειδωνιές με κάθετο σύρτη. Παράθυρα μικρά με κάγκελα και εφοδιασμένα -όπως και οι εξωτερικές θύρες- με συστήματα συναγερμού, ηχηρά ή σιωπηρά, συνδεδεμένα με το αστυνομικό τμήμα της περιοχής. Μπορούν ακόμη να τοποθετηθούν κάμερες εποπτείας του εξωτερικού και εσωτερικού χώρου. Η λειτουργία όμως του προστατευτικού μηχανισμού, που αποβλέπει να καθυστερήσει την είσοδο στο κτίριο, να εκφοβίσει ή να αναγνωρίσει τον εισβολέα, απαιτεί συνήθως υψηλό κόστος. Γι' αυτό χρειάζεται κάθε φορά οι υπεύθυνοι ασφαλείας να εξασφαλίζουν τουλάχιστον τα στοιχειώδη μέσα για το κτίριο. Από κει και πέρα, αποφασιστικό ρόλο παίζει η εμπειρία, η ετοιμότητα και η εν γένει συμπεριφορά του προσωπικού του αρχείου (βλ. παρακάτω).

Ένα κτίριο αρχείων πρέπει να διαθέτει εκτός από το αρχειοστάσιο διάφορους άλλους ιδιαίτερους χώρους: μέρος για την υποδοχή νεοεισερχόμενου υλικού και τις εργασίες εκκαθάρισης, δωμάτια για τα εργαστήρια συντήρησης, τη μικροφωτογράφιση και εμφάνιση των φιλμ, γραφεία για το προσωπικό του ιδρύματος, άνετη αίθουσα αναγνωστηρίου, βιβλιοθήκης, ειδικό απομονωμένο χώρο στο αρχειοστάσιο για το υλικό υψίστης ασφαλείας.

Ο αρχειονόμος σε συνεργασία με τον υπεύθυνο ασφαλείας του κτιρίου (αν υπάρχει), πρέπει να έχει στα χέρια του τα σχέδια της όλης κατασκευής, να γνωρίζει από πού διέρχονται οι υδραυλικές και ηλεκτρικές εγκαταστάσεις, πού διακόπτεται η παροχή ρεύματος, γκαζιού ή νερού, να έχει επισημάνει τα προβλήματα του κτιρίου και να έχει επεξεργασθεί συγκεκριμένες λύσεις για τις περιπτώσεις ανάγκης.

IV. Το προσωπικό του αρχείου

Το έμπυχο δυναμικό ενός αρχειακού ιδρύματος (αρχειονόμοι, συντηρητές, διοικητικοί υπάλληλοι, τεχνικό και λοιπό βοηθητικό προσωπικό) αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα ασφαλείας που υπερακοντίζει σε αποτελεσματικότητα τα πιο ακριβά τεχνολογικά συστήματα. Η όλη ομαλή λειτουργία και η ουσιαστική προστασία του αρχείου εναπόκειται στην τιμότητα, το ζήλο και την εργατικότητα του προσωπικού του. Σ' αυτή τη λογική ο αρχειονόμος ειδικά, ο οποίος ως γενικός διαχειριστής των τεκμηρίων έχει επωμισθεί και το ρόλο του επόπτη των προγραμμάτων ασφαλείας, πρέπει να έχει υπόψη του ότι:

α) Το συλλογικό πνεύμα, η συνεργασία, η επιμόρφωση των υπαλλήλων του αρχείου, ο συνδυασμός της πείρας με τις ειδικές τεχνικές γνώσεις, ο ορθολογικός καταμερισμός καθηκόντων θωρακίζουν την άμυνα του ιδρύματος.

β) Τα άτομα τα οποία απασχολούνται σ' ένα αρχείο, ιδιαίτερα όσα έχουν ελεύθερη πρόσβαση στα αρχειοστάσια, πρέπει να είναι αυξημένης εμπιστοσύνης. Να έχουν υψηλό επίπεδο προσωπικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς. Γι' αυτό το λόγο χρειάζεται να δοθεί μεγάλη προσοχή στις προσλήψεις ή την επιλογή του νέου προσωπικού (συνέντευξη υποψηφίου, εξονυχιστικός έλεγχος του παρελθόντος του, προϋπηρεσία, βιογραφικό, πιστοποιητικά-συστατικά έγγραφα κ.ά.). Αποκλείονται εντελώς οι υποψήφιοι με οποιαδήποτε συλλεκτική δραστηριότητα στους τομείς που εξειδικεύεται το αρχείο. Επίσης πρέπει να αποφεύγονται οι σπουδαστές, το έκτακτο, εποχιακό προσωπικό και οι εθελοντές. Στην αντίθετη περίπτωση, συνιστάται η απαγόρευση εισόδου τους στους χώρους του υλικού ή η στενή επίβλεψή τους.

γ) Άλλα προληπτικά μέτρα κατά της "εσωτερικής κλοπής" μπορούν να θεωρηθούν οι έκτακτες επιθεωρήσεις στα αρχειοστάσια, στο περιεχόμενο του υλικού, η απαγόρευση παραμονής του προσωπικού στο κτίριο μετά τις εργασίμες ώρες, η περιορισμένη πρόσβαση στα ειδικά αρχεία ή σ' εκείνα που έχουν μεγάλη χρηματική αξία, η επιτήρηση του

⁸ Από τις πιο αξιόλογες εργασίες για το θέμα είναι αυτή του γεν. επιθεωρητή των Γαλλικών Αρχείων Michel Duchein: *Les batiments d' archives. Construction et equipements*, Paris 1985. Επίσης *La conservation des archives. Bâtiments et securiti*, Paris 1988. (Πρακτικά διεθνούς συμποσίου, Βιέννη 1985). Βλ. ακόμη περιόδ. *Archivum* Vol. XXXI (1986): "Modern buildings of National Archives".

τεχνικού και βοηθητικού προσωπικού όταν απασχολείται στα αρχειοστάσια κ.ο.κ.

δ) Ένας προϊστάμενος-υπεύθυνος ασφαλείας, επιλεγμένος από το στελεχικό δυναμικό, είναι σήμερα απαραίτητος. Αυτός, σε συνεργασία με το νομικό τμήμα του ιδρύματος, θα συντονίζει το έργο των φυλάκων, του προσωπικού εξυπηρέτησης των ερευνητών, της ομάδας πυρασφάλειας και θα εισηγείται βελτιώσεις ή καινοτομίες στο σύστημα.

ε) Σε κάθε περίπτωση πρέπει να ενθαρρύνονται οι εργαζόμενοι να συμμετέχουν ενεργητικά στη συζήτηση για αποτελεσματικότερη ασφάλεια. Η θέσπιση ακόμη ειδικών κινήτρων συμβάλλει στην οικοδόμηση σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλοκατανόησης μεταξύ διοίκησης και προσωπικού του αρχείου, λ.χ. ικανοποίηση των αιτημάτων των εργαζομένων, επαρκείς αμοιβές ή επιδόματα.

V. Οι επισκέπτες ερευνητές. Το αναγνωστήριο του αρχείου.

Το ζήτημα της επιτήρησης και του ελέγχου του κοινού στο αναγνωστήριο (ερευνητές, φιλόστορες αλλά και ευκαιριακοί φιλοπερίεργοι) είναι ένα από τα πιο σοβαρά στο αρχειονομικό επάγγελμα, πρόβλημα στο οποίο, δυστυχώς, δεν δίνουμε πάντα τη δέουσα προσοχή, ούτε φανταζόμαστε τις ανυπολόγιστες συνέπειες μικρής έστω ολιγωρίας μας.

Θα αρχίσω αυτό το κεφάλαιο καταθέτοντας μια προσωπική εμπειρία στα καθ' ημάς. Επισκέπτης ο ίδιος σ' ένα μεγάλο, οργανωμένο αρχείο. Αφού απλώς ανακοίνωσα το όνομα και την ιδιότητά μου, η αρχαική υπάλληλος μου παραχώρησε ευγενικά, χωρίς καμία άλλη διατύπωση, το υλικό που εξήγησα (σπάνια χειρόγραφα του ΙΗ' αι.) και με οδήγησε στο αναγνωστήριο. Η ίδια επανήλθε στην αρχική της θέση, ένα μικρό δωμάτιο ανεξάρτητο και απομονωμένο τελείως από το αναγνωστήριο. Χωρίς να παραδώσω τίποτα από τα ατομικά μου είδη, τσάντα, παλτό, κλπ., χωρίς να υπογράψω σε κάποιο βιβλίο επισκεπτών ή τουλάχιστον να σημειωθεί το όνομά μου και το υλικό που απασχόλησα, βρέθηκα σε μια αίθουσα μαζί με άλλους ερευνητές, που όλοι μελετούσαν παλαιά έγγραφα χωρίς καμία επιτήρηση. Η έξοδος μου από το κτίριο ήταν τόσο "εύκολη" όσο και η είσοδος. Μάλιστα θα μπορούσα να αποχωρήσω και να μην ενημερώσω καν την "υπεύθυνη" υπάλληλο. Τέτοια συμβάντα πρέπει να μας προβληματίζουν γιατί ένα σύστημα αρχαικής ασφάλειας στηριγμένο μόνο στην εμπιστοσύνη είναι εξαιρετικά εύθραυστο. Οι αμερικανοί συνάδελφοί μας δεν διστάζουν να επισημαίνουν αρκετές κλοπές ή υπεξαιρέσεις ακόμη και από άτομα ευυπόληπτα, υπεράνω πάσης υποψίας (ιερωμένους, πανεπιστημιακούς δάσκαλους, μεταπτυχιακούς φοιτητές κ.ά.). Το *modus operandi* του κλέπτη αρχείων δεν διαφέρει πολύ από τη συμπεριφορά του κλέπτη των μεγάλων εμπορικών καταστημάτων: αποσύρει κρυφά και μεταφέρει τα κλοπιμαία στις τσέπες ή μέσα σε άλλα προσωπικά του είδη και σημειώσεις.

Το αναγνωστήριο του αρχείου είναι ο πιθανότερος χώρος κλοπών και ακρωτηριασμών του αρχαικού υλικού στις εργάσιμες ώρες, γι' αυτό εδώ συγκεντρώνονται κυρίως πολλά από τα αμυντικά μέσα του αρχαικού ιδρύματος.

α. Σε κάθε αρχείο είναι απαραίτητη μια ξεχωριστή, άνετη αίθουσα υποδοχής και μελέτης για τους επισκέπτες-ερευνητές, μοναδικός δημόσιος χώρος παραμονής για τα τρίτα εκτός του προσωπικού άτομα. Στα υπόλοιπα μέρη του αρχείου απαγορεύεται ρητά η παρουσία τους.

β. Οι πόρτες που οδηγούν στους γύρω από το αναγνωστήριο χώρους είναι κλειδωμένες. Στην αίθουσα όλες τις κινήσεις των επισκεπτών επιβλέπει αδιάκοπα ένας αρμόδιος αρχαικός υπάλληλος. Το γραφείο του, τοποθετημένο σε υπερυψωμένο βάθρο σαράντα περίπου εκατοστών, βρίσκεται ακριβώς απέναντι από τα τραπέζια των ερευνητών, οι οποίοι διατάσσονται με πρόσωπο προς τον εποπτευόμενα υπάλληλο. Βρίσκεται επίσης δίπλα από την είσοδο, ώστε να ελέγχεται κάθε εισερχόμενο ή εξερχόμενο άτομο (βλέπε σχεδιάγραμμα). Ο υπάλληλος μπορεί να κινείται στο διάδρομο μεταξύ των τραπεζιών των ερευνητών για καλύτερη παρακολούθηση.

γ. Το αναγνωστήριο πρέπει να είναι επαρκώς φωτισμένο, ενιαίο χωρίς κρυφά σημεία ή άλλα αντικείμενα που μειώνουν τη θέα του επόπτη, και εφοδιασμένο με διάφορα όργανα επιτήρησης και ασφαλείας (κυρτοί καθρέπτες, κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης, κρυφές κάμερες, συστήματα κλιματισμού, συναγερμού, πυραυλιχενύσεως κ.ά.). Μπορεί να υπάρχει, τέλος, ένστολος φύλακας στην αίθουσα. Τα παραπάνω διευκολύνουν το έργο του επόπτη και αποθαρρύνουν τους επίδοξους εισβολείς.

δ. Τα μέλη του προσωπικού που απασχολούνται στο αναγνωστήριο ή εμπλέκονται στην εξυπηρέτηση των ερευνητών πρέπει να μην αποσπώνται σε άλλες εργασίες, να ασκούνται στις τεχνικές της παρατήρησης και να ενεργούν κάθε φορά σύμφωνα με γραπτές οδηγίες του νομικού τμήματος του ιδρύματος ή των αστυνομικών υπηρεσιών.

ε. Αμέσως με την άφιξή τους όλοι οι επισκέπτες παρακαλούνται να αφήσουν τα προσωπικά τους αντικείμενα, τσάντες, χαρτοφύλακες, σημειωματάρια, παλτά, καπέλα κλπ., σε ειδικό ασφαλή χώρο-βεστιάριο. Έχουν μαζί τους μόνο μολύβια (όχι πέννες) και φύλλα χαρτιού για τις σημειώσεις τους. Σε πολλά αρχεία επιτρέπονται επίσης γραφομηχανές, φωτογραφικές μηχανές ή ατομικοί υπολογιστές ανάλογα με τους χώρους που διαθέτουν, το είδος των

τεκμηρίων τους, την υπάρχουσα υποδομή κλπ. Στην συνέχεια οι ερευνητές συμπληρώνουν στην έντυπη αίτηση αδείας εισόδου τα πλήρη στοιχεία τους: ονοματεπώνυμο, διεύθυνση κατοικίας, ιδιότητα, ερευνητικό-ακαδημαϊκό κέντρο που τυχόν εργάζονται, ερευνητικό θέμα κ.ά. Μερικά αρχεία εκδίδουν ειδικές κάρτες εισόδου ή ταυτότητες για μεγαλύτερη ευκολία και ασφάλεια. Όσον αφορά τους νεοεισερχόμενους ή άγνωστους επισκέπτες επιβάλλεται, εκτός από την επιβεβαίωση του προσώπου τους με αστυνομική ταυτότητα μία προσεκτικότερη επικοινωνία, λ.χ. διεξοδική συνέντευξη με τον αρχειονόμο, επειδή οι κλέπτες χρησιμοποιούν συχνά πλαστά ή κλεμμένα διαπιστευτικά έγγραφα.

στ. Έπειτα οι επισκέπτες ενημερώνονται για τον κανονισμό του αναγνωστηρίου του αρχείου, ο οποίος πρέπει να είναι αναρτημένος σε εμφανές μέρος της αίθουσας. Ο κανονισμός λειτουργίας του αναγνωστηρίου είναι η γραπτή διακηρυγμένη πολιτική του αρχείου σε ότι αφορά την πρόσβαση του κοινού στα υλικά του. Γι' αυτό πρέπει αφενός μεν να μην αποθαρρύνει την έρευνα, αφετέρου δε να κατοχυρώνει το ίδρυμα. Επομένως επιβάλλεται να είναι όσο το δυνατόν πιο σαφής στις υποχρεώσεις του κοινού ώστε να μην φθείρονται, ανακατεύονται ή κακοποιούνται τα τεκμήρια. Να επισημαίνει τις ποινές των παραβατών του νόμου καθώς και την επιφύλαξη του αρχείου να αρνηθεί ή να περιορίσει την είσοδο του κοινού όταν κινδυνεύει το περιεχόμενό του. Από την άλλη μεριά, ο κανονισμός δεν πρέπει να προβλέπει διακρίσεις στους χρήστες του υλικού ή όρους που έρχονται σε αντίθεση με την κείμενη νομοθεσία και τα χρηστά ήθη. Σε τελευταία ανάλυση ο σύγχρονος αρχειονόμος βοηθά την έρευνα, δεν επιβάλλει δρακόντεια μέτρα ούτε αστυνομικά συστήματα. Άλλωστε είναι γνωστό ότι όλα διαθέτουν τη σχετικότητα τους. Στις επόμενες παραγράφους ζ' έως ι' αναλύουμε βασικές υποχρεώσεις του κοινού που πρέπει οπωσδήποτε να περιέχονται στον κανονισμό.

ζ. Στην αίθουσα του αναγνωστηρίου απαγορεύονται αυστηρά τρόφιμα, ποτά ή το κάπνισμα για την αποφυγή ατυχημάτων στο υλικό. Οι απαγορεύσεις κάθε είδους, οι συστάσεις προς τους χρήστες ή μερικά ιδιαίτερα μέτρα (π.χ. σωματική έρευνα σε περίπτωση υποψίας κλοπής) μπορούν να αναγράφονται σε πινακίδες αναρτημένες στο χώρο υποδοχής. Οι αυστηροί έλεγχοι, όταν έχουν προαναγγελθεί, δεν αποτελούν προσβολή της προσωπικότητας. Αντίθετα δημιουργούν αίσθηση ασφαλείας και αυξημένης φροντίδας για τους πνευματικούς θησαυρούς, η οποία τελικά εκτιμάται από το κοινό και αναβαθμίζει το αρχειονομικό επάγγελμα.

η. Οι ερευνητές γράφουν τα στοιχεία τους και υπογράφουν στο βιβλίο-μητρώο επισκεπτών. Σε ειδική ακόμη έντυπη αίτηση καταγράφουν πολύ αναλυτικά το υλικό που επιθυμούν να μελετήσουν και υπογράφουν ότι αποδέχονται ανεπιφύλακτα τους όρους του κανονισμού του αρχείου. Η έντυπη αίτηση και τα πρωτόκολλα παροχής αρχειακού υλικού μας βοηθούν να παρακολουθούμε ανά πάσα στιγμή τί υλικό απασχολείται, από ποιόν, με τί συχνότητα κλπ. Έτσι είμαστε σε θέση να εντοπίζουμε τα κακοποιημένα ή απωλεσθέντα τεκμήρια, τότε χρησιμοποιήθηκαν τελευταία φορά και από ποιόν. Οι αιτήσεις και τα πρωτόκολλα υλικού αποτελούν επίσης πρώτης τάξεως στοιχεία για την απόδειξη της κυριότητας απωλεσθέντων περιουσιακών στοιχείων ενώπιον των δικαστικών αρχών.

θ. Η μελέτη του αρχειακού υλικού γίνεται αποκλειστικά στο αναγνωστήριο, μόνον εντός του χρόνου των εργασιμων ωρών. Το υλικό που παραδίδουμε στον ερευνητή δεν μπορεί να είναι απεριόριστο. Εξαρτάται από το εύρος των περιεχομένων του αρχείου, το είδος και την κατάστασή τους, τον χρόνο του ερευνητή, κυρίως όμως καθορίζεται από τις ανάγκες ασφαλείας και τις διαθεσιμότητες του ιδρύματος σε προσωπικό. Αν το παραδιδόμενο υλικό είναι πρωτότυπο, πρέπει να ελέγχεται πριν και αμέσως μετά τη χρήση του για απώλειες, παρατοποθετήσεις, φθορές κ.ά. Ο μελετητής πρέπει να έχει στη διάθεσή του κάθε φορά μία αρχειακή ενότητα κουτί (φάκελο ή σταχωμένο τόμο). Μόνον όταν τελειώσει μ' αυτήν θα χρησιμοποιεί άλλη. Ο φάκελος ή ο τόμος πρέπει να τοποθετείται τελείως ανοικτός, ώστε το υλικό να ακουμπά αναπαυτικά στο τραπέζι του ερευνητή. Απαγορεύονται άλλα αντικείμενα επάνω στο τραπέζι εκτός από τις κόλλες σημειώσεων και τα μολύβια για να διευκολύνεται το έργο του υπαλλήλου επιτήρησης. Τέλος συστήνεται στους ερευνητές ότι, αν αντιληφθούν κατά τη μελέτη τους οποιαδήποτε απώλεια ή διασάλευση της σειράς των εγγράφων, να την αναφέρουν.

ι. Κάθε επισκέπτης όταν εξέρχεται από το αρχείο υποβάλλεται σε έλεγχο των χαρτιών του, των φωτοτυπιών, της γραφομηχανής του ή του φορητού υπολογιστή του. Η σωματική έρευνα χρειάζεται μόνο στις περιπτώσεις σοβαρής υποψίας κλοπής.

ια. Η περιορισμένη πρόσβαση σε κάποιο επεξεργασμένο υλικό, το οποίο είναι καταγραμμένο στα ευρετήρια, είναι ενοχλητική για τον ερευνητή. Γι' αυτό πρέπει να καθορίζεται γραπτώς τί δεν δίνεται στο χρήστη, για ποιό λόγο έχει αποσυρθεί και για πόσο χρονικό διάστημα (λ.χ. με σημείωμα απόσυρσης μέσα στη σειρά). Έτσι το αρχείο φαίνεται ότι δεν ενεργεί αυθαίρετα.

ιβ. Οι αρχειακοί υπάλληλοι πρέπει να εξηγούν στους ερευνητές, ιδίως στους νεοεισερχόμενους, την ανάγκη των μέτρων ασφαλείας, δίνοντας έμφαση στην καλή πίστη, την προθυμία και την καλή διάθεση για συνεργασία, ώστε να αποφεύγονται τριβές και εντάσεις με απρόβλεπτες συνέπειες.

VI. Η ασφάλεια του υλικού

Κύριο επαγγελματικό καθήκον του αρχειακού είναι η διαφύλαξη της ενότητας, της ακεραιότητας και της αποδεικτικής αξίας των τεκμηρίων⁹ Οι αρχειονόμοι πρέπει να έχουν τη γνώση και τα μέσα να διαμορφώνουν κατάλληλες συνθήκες αποθήκευσης, να συντηρούν τα στοιχεία που φθείρονται με την πάροδο του χρόνου, να διασώζουν την πληροφορία από καταστραμμένα υποστρώματα, να προστατεύουν τα υλικά από την ανθρώπινη επιβουλή. Μερικά από τα παραπάνω αφορούν την ασφάλεια. Στα υπόλοιπα, όσα είναι θέματα διατήρησης-συντήρησης των αρχείων (preservation, conservation), δεν θα υπεισέλθουμε εδώ αναλυτικ¹⁰

Οι κανόνες ασφαλείας αρχίζουν να ισχύουν από εκείνη τη στιγμή που το υλικό περνάει στην κατοχή ή τον έλεγχο του αρχειακού ιδρύματος. Το κλειδί είναι να εγγραφεί όσο το δυνατόν συντομότερα η κυριότητα και να διασφαλισθεί επαρκώς η τεκμηρίωση, ώστε σε περίπτωση απώλειας ή κλοπής υλικού, να υπάρχει δυνατότητα επανάκτησής του. Επομένως τα νεοαποκτώμενα τεκμήρια πρέπει να καταλογογραφούνται και να ευρετηριάζονται το ταχύτερο δυνατόν. Μ' αυτή την προοπτική οι φάσεις της εκκαθάρισης, της ταξινόμησης και της περιγραφής αναδεικνύονται σε καθοριστικούς παράγοντες ασφαλείας γιατί:

κατά την εκκαθάριση προσδιορίζονται προτεραιότητες ασφαλείας, επίπεδα εμπιστευτικότητας, αντοχής του υλικού στη χρήση, υιοθετούνται πολιτικές φύλαξης των ντοκουμέντων με μεγάλη χρηματική αξία κ.ά.

στην ταξινόμηση-περιγραφή επίσης λαμβάνονται υπόψη οι σκοπιμότητες ασφαλείας σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυνατότητες και την επάρκεια του προσωπικού. Λ.χ. τα αναλυτικά ευρετήρια διασφαλίζουν περισσότερο τα δικαιώματα του αρχείου, από την άλλη όμως μεριά η οικονομική στενότητα, ο όγκος του υλικού ή η έλλειψη προσωπικού προσανατολίζουν τα περισσότερα αρχειακά ιδρύματα στις γενικές περιγραφές των σειρών.

Πιο συγκεκριμένα:

α) Το αταξινόμητο, μη καταλογογραφημένο υλικό δεν είναι ποτέ προσιτό στο χρήστη, όπως επίσης το ευαίσθητο, κακοποιημένο ή εξαιρετικά φθαρμένο πριν υποστεί συντήρηση (εναλλακτική λύση τα φωτοαντίγραφα, οι μικροφίτσες, τα μικροφίλμ κ.ά.) Τα τεκμήρια που αποσπώνται από τη μόνιμη θέση τους στο αρχειοστάσιο μεταφέρονται μόνο για επεξεργασία-συντήρηση ή μελέτη.

β) Όλο το υλικό δεν απαιτεί τον ίδιο βαθμό ασφαλείας. Τα στοιχεία με ιδιαίτερα υψηλή χρηματική αξία (επιστολές και αυτόγραφα διασήμων προσώπων, σπάνια παλαιά χειρόγραφα, ακριβά γραμματόσημα, χάρτες, φωτογραφίες, χαρακτηριστικά κ.ά.) προσελκύουν αμέσως ακόμη και το πιο άπειρο μάτι. Δεν πρέπει λοιπόν με τη στάση μας να διευκολύνουμε τον επαγγελματία κλέπτη, ούτε να αυξάνουμε τους πειρασμούς του ανυποψίαστου χρήστ¹¹ Μια λύση που ακολουθείται είναι η ξεχωριστή ταξινόμησή τους. Άλλοι ειδικοί υποστηρίζουν την αφαίρεση των εν λόγω στοιχείων και την αντικατάστασή τους με κόπιες, για να μην παραβιάζονται οι αρχές της προέλευσης και του αδιάσπαστου του αρχείου. Και στις δύο περιπτώσεις το πολύτιμο υλικό πρέπει να τοποθετείται στο πιο ασφαλές μέρος του αρχειοστασίου, πάντοτε κλειδωμένο υπό την ευθύνη του αρχειονόμου ή του διευθυντή του ιδρύματος, ο οποίος πρέπει να παρακολουθεί στενά τη διαδικασία παράδοσης και επιστροφής του στα ράφια, να το ελέγχει μετά από κάθε χρήση του, να το επιθεωρεί τακτικά κ.λ.π. Ο ασφαλέστερος βεβαίως τρόπος διαφύλαξης των ντοκουμέντων αξίας είναι η μικροφωτογράφιση τους, η απόσυρση των σειρών αυτών και η χρήση του μικροφίλμ από τους ερευνητές (βλ. παρακάτω για το μικροφίλμ).

γ) Η φωτοαντιγράφιση υλικού για λογαριασμό των ερευνητών θα γίνεται πάντα εντός του αρχείου, αποκλειστικά από μέλη του προσωπικού ή έστω με τη στενή επίβλεψη ενός υπαλλήλου του ιδρύματος. Υλικό που κινδυνεύει να φθαρεί (πολύ παλαιά, ή φθαρμένα ήδη χειρόγραφα, δεμένα κατάστιχα, ταλαιπωρημένες εφημερίδες και περιοδικά) δεν θα φωτοτυπείται.

δ) Άλλο προληπτικό μέτρο κατά της κλοπής θεωρείται το διακριτικό σημάδεμα (marking) των εγγράφων¹² Διακρίνουμε τρία είδη σημαδέματος: την ανάγλυφη εκτύπωση, το τρύπημα-διάτρηση και τη σφράγιση με μελάνι κοινό ή συμπαθητικό. Στις ΗΠΑ το Τμήμα Συντήρησης της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου προτείνει ειδικό ανεξίτηλο μελάνι, μεγάλης αντοχής στο χρόνο, στην πολύ υψηλή θερμοκρασία και τα διαλυτικά, ουδέτερο ή ελαφρώς αλκαλικό σε pH για

⁹ Βλ. C.I.A., Section des Associations Professionnelles d' Archivistes: *Vers un code international de deontologie des Archivistes*, Avril 1993.

¹⁰ Βασικά, συνοπτικά στοιχεία στα ελληνικά βρίσκει κανείς στο βιβλίο της Ιωάννας Κωνσταντίνου *Το χειρόγραφο, το βιβλίο, τα ιστορικά αρχεία. Τεχνολογία υλικών, πρόληψη φθορών, συντήρηση*, Αθήνα 1988.

¹¹ Αφήνοντας λ.χ. μέσα στις σειρές ταχυδρομικά φάκελα με παλιά γραμματόσημα, σπάνια χαρτονομίσματα, ή, σε περίπτωση αγορασμένων υλικών, καταλόγους με τις τιμές αγοράς τους.

¹² Με διακηρυγμένη την ένσταση πολλών αρχειονόμων ότι έτσι καταστρέφεται η αισθητική των εγγράφων. Όσον αφορά σε ποιό σημείο του εγγράφου γίνεται το σημάδεμα, έχουν διατυπωθεί ποικίλες απόψεις: οπουδήποτε, ψηλά δεξιά ή αριστερά στη γραμμένη σελίδα, στην πίσω λευκή κ.ά.

την προστασία του χαρτιού, που παρέχεται δωρεάν από το κράτος στα αρχεία και τις βιβλιοθήκες της χώρα¹³ Επειδή όμως το μέτρο αυτό αποβαίνει επίπονο, χρονοβόρο και πολυδάπανο, μπορεί να εφαρμοσθεί μόνο στα υλικά μεγάλης αξίας ή σε μικρά αρχεία.

ε) Για την καταπολέμηση της κλοπής, τη δυνατότητα ανακάλυψης των απωλεσθέντων στοιχείων και τη διεκδίκησή τους από τους πληττόμενους φορείς, έχουν θεσπισθεί στο εξωτερικό ειδικά όργανα. Στις ΗΠΑ η Αμερικανική Αρχαιολογική Εταιρεία (Society of American Archivists, SAA) διαθέτει την Υπηρεσία Μητρώου απωλεσθέντων ή κλαπέντων αρχαιολογικών υλικών (SAA Register of Lost or Stolen Archival Materials). Οι Αμερικανοί αρχαιολογικοί αναφέρουν τις απώλειες στην εν λόγω υπηρεσία, η οποία είναι συμβεβλημένη με ένα δίκτυο από εκατοντάδες εμπόρους αρχείων και βιβλιοθηκάρους και τους ενημερώνει συχνά για τα χαμένα ή κλεμμένα στοιχεία μέσα στη χώρα. Ακόμη η Εταιρεία παρέχει συμβουλές και οδηγίες στα μέλη της, ενώ κατά καιρούς εκδίδει ξεχωριστό τεύχος πάνω σε θέματα ασφαλείας ("The Archival Security Newsletter"). Στη Βρετανία η Ένωση Παλαιοβιβλιοπωλών (The Antiquarian Bookseller's Association) συντάσσει μητρώο κλεμμένων βιβλίων και χειρογράφων με το οποίο μπορούν να βοηθηθούν αρκετά στο έργο τους έμποροι, βιβλιοθηκάριοι και αρχαιολογικοί. Νομίζουμε ότι είναι καιρός να προχωρήσουμε και στην Ελλάδα σε τέτοιου είδους συνεργασίες όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς των αρχαιολογικών και βιβλιοθηκάρων με τους εμπόρους παλαιών βιβλίων και χειρογράφων. Στο έργο αυτό θα μπορούσε να συμβάλει ουσιαστικά η Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρεία.

Είναι πάντως γεγονός ότι η δημοσιότητα της κλοπής από τους αρχαιολογικούς διευκολύνει το έργο της επανάκτησης, επιτρέπει στους αγοραστές και εμπόρους χειρογράφων να συμβάλουν αποφασιστικά στην εύρεση των χαμένων και τέλος περιορίζει τις κινήσεις των κλεπτών. Συχνά η απροθυμία των αρχαιολογικών να αναφέρουν την κλοπή αποδεικνύει ότι τα περισσότερα αρχεία δεν γνωρίζουν λεπτομερώς τα υλικά τους, ώστε να είναι σε θέση να ελέγχουν ασφαλώς τις απώλειες. Ακόμη ο αρχαιολογικός πρέπει να έχει υπόψη του ότι η απόκτηση τεκμηρίων ύποπτης προέλευσης, ακόμη και αν αυτά παρουσιάζουν μοναδικό ενδιαφέρον, ενθαρρύνει και αναπτύσσει το παράνομο εμπόριο αρχείων. Έχει υποχρέωση ο κόσμος των αρχείων να συνεργασθεί με τις επίσημες αρχές για να τιμωρούνται παραδειγματικά οι κλέπτες και οι καταστροφείς της ιστορικής μνήμης¹⁴.

ζ. Όσον αφορά την ασφάλιση του περιεχομένου των αρχείων από κλοπή, απώλεια ή φυσική καταστροφή σ' ένα ασφαλιστικό φορέα, έχουν διατυπωθεί αντίθετα επιχειρήματα. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι τα μοναδικά, αναντικατάστατα τεκμήρια δεν προσφέρονται εύκολα για χρηματικές αποτιμήσεις και οπωσδήποτε το κόστος μιας τέτοιας πολιτικής είναι απαγορευτικό, προτιμότερο λοιπόν να επενδυθούν κονδύλια στα υπάρχοντα συστήματα ασφαλείας. Άλλοι θεωρούν αναγκαία την ασφάλιση τουλάχιστον του υλικού με μεγάλη χρηματική αξία. Στην περίπτωση αυτή πρέπει το υλικό να σημαδευθεί, να περιγραφεί αναλυτικότερα και να εκτιμηθεί με βάση τους ισχύοντες κανόνες της αγοράς, ενώ κατά καιρούς χρειάζεται επανεκτίμηση-αναπροσαρμογή ασφαλιστήριου και ασφαλιζόμενης περιουσίας. Στην ίδια λογική κινείται και η άποψη που θεωρεί ότι τα ποσά της ασφαλιστικής αποζημίωσης παρέχουν τη δυνατότητα σ' ένα αρχαιολογικό ίδρυμα να αναπληρώσει χαμένους θησαυρούς, αγοράζοντας άλλα υλικά που συμπληρώνουν ή εμπλουτίζουν τις συλλογές του.

στ. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι αν δεν υπάρχουν μερικά χειροπιαστά και αδιάσειστα τεκμήρια κυριότητας του υλικού, όπως π.χ. τα σημαδεμένα τεκμήρια, θα δυσκολευθούμε πολύ να διεκδικήσουμε τα χαμένα περιουσιακά στοιχεία του αρχείου μας. Μ' αυτή την έννοια οι κατάλογοι, τα γενικά και αναλυτικά ευρετήρια που περιγράφουν ή προσδιορίζουν το περιεχόμενο ενός αρχείου, τα αποδεικτικά έγγραφα της χρήσης του υλικού από τους ερευνητές, τα φωτοαντίγραφα, τα μικροφίλμ, οι δισκέτες και οι οπτικοί δίσκοι, ακόμη και οι παραπομπές στις συλλογές του αρχείου που υπάρχουν σε εκδομένες μελέτες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για απόδειξη στο δικαστήριο. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε αναλυτικά στα σύγχρονα υποστρώματα πληροφοριών -μικροφίλμ και μαγνητικά μέσα- τα οποία εξασφαλίζουν άλλου τύπου προστασία και απαιτούν ιδιαίτερες συνθήκες φύλαξης.

1. Το μικροφίλμ

Η μικροφωτογράφιση σήμερα είναι μια μέθοδος που βελτιώνει αισθητά τα υπάρχοντα συστήματα προστασίας του υλικού επειδή:

- ανακουφίζει τα πρωτότυπα από τη συνήθη φθορά της χρήσης.
- τα γλυτώνει από κλοπές και ακρωτηριασμούς
- διασώζει ακέραια την πληροφορία τη στιγμή που τα παλαιά χειρόγραφα ξεθωριάζουν με τον χρόνο. Το ίδιο

¹³ Βλ. λεπτομέρειες στο άρθρο της Ελένης Λορέτζου: "Σφράγισμα χειρογράφων", *Αρχαιολογικά Νέα* αρ. 4, Μάρτιος-Ιούνιος 1991, σσ. 12-14.

¹⁴ Βλ. και C.I.A.: "Vers un code international de deontologie des archivistes", ό.π.

μειονέκτημα έχει και το σύγχρονο τύπωμα συν τη μικρή αντοχή του βιομηχανικού χαρτιού.

-εξοικονομεί αποθηκευτικούς χώρους, αξιοποιώντας ταυτόχρονα τα περιθώρια εναλλακτικών λύσεων (αναπαραγωγές-διπλά μικροφίλμ σε διαφορετικούς χώρους αποθηκευμένα).

Φυσικά το αρχειακό ίδρυμα χρειάζεται ανάλογη υποδομή για τη φωτογράφιση, εμφάνιση και ανάγνωση των φιλμ. Το κόστος δεν είναι ποτέ υπερβολικό, αν αναλογισθούμε το μεγάλο όφελος. Τα μικροφίλμ όμως χρειάζονται μεγαλύτερη φροντίδα από το χαρτί στην εναποθήκευσή τους, εξαιτίας της ευαίσθητης φύσης του υποστρώματος. Η μεγάλη υγρασία τα μουχλιάζει, τα κάνει κολλώδη. Η χαμηλή τα ξεραίνει και τα κάνει εύθραυστα. Για ασφάλεια πρέπει να φυλάσσονται σε κιβώτια από αντιδιαβρωτικά υλικά, σε περιβάλλον με θερμοκρασία μέχρι 21 βαθμούς Κελσίου και σχετική υγρασία 30-40%. Λάστιχα, λευκοπλάστες συγκολλητικές ταινίες κ.ά. πρέπει να αποφεύγονται επειδή καταστρέφουν το γαλάκτωμα του φιλμ. Οι μικροταινίες πρέπει να επιθεωρούνται συχνά και να ξετυλίγονται από τα καρούλια τους αντίστροφα για χαλάρωση και εξαερισμό¹⁵.

2. Τα συστήματα πληροφορικής και οι υπολογιστές

Οι νέες τεχνολογίες δίνουν μια νέα δυναμική στον τομέα της τεκμηρίωσης και αλλάζουν δραστικά τα μέσα και το χαρακτήρα της δουλειάς του αρχειακού. Η ταχύτερη ανάπτυξη και η αυξανόμενη παραγωγή στοιχείων μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών άνοιξε de facto τη συζήτηση για την ασφάλεια των μηχανογραφικών δεδομένων και των μαγνητικών μέσων επί των οποίων εγγράφεται η πληροφορία (δισκέτες, κασσέτες, οπτικοί δίσκοι). Πρόσφατα τα μέσα αυτά έχουν βρεί τη θέση τους στα σύγχρονα αρχειοστάσια, σχηματίζοντας τις ιδιόμορφες αρχειακές συλλογές μηχανογραφικών δεδομένων, με όλα τα προβλήματα διατήρησής τους ανοιχτά για μελέτη (αντοχή τους στο χρόνο, κατάλληλες συνθήκες, απαραίτητη οργάνωση, γνώση και συνδρομή του αρχειακού για την ενεργοποίηση τους, υλικοτεχνική υποδομή κλπ).

Και ενώ τα μαγνητικά μέσα με την παραγωγή αντιγράφων φαίνεται να αντιπαρέρχονται, εκτός από τις μαγνητικές προσβολές και τις αδυναμίες του χαρτιού, διατρέχουν άλλους κινδύνους, όπως απώλειες στοιχείων εξαιτίας βραχυκυκλώματος, αναρμόδιες διορθώσεις ή απαλειφές στοιχείων χωρίς ν' αφήνουν ίχνη κ.ά. Έτσι είναι ανάγκη, προς το παρόν, τα τελικά στοιχεία-ντοκουμέντα που θα είναι προσιτά στην έρευνα να μεταφέρονται σ' ένα σταθερό υπόστρωμα π.χ. μικροφίλμ. Πάντως από πρώτη άποψη χρειάζονται περιβάλλον παρόμοιο με τις μικροταινίες: καθαρό, δροσερό και ξηρό, μακριά από σκόνη, αντιμαγνητικά μεταλλικά καρούλια για τις κασσέτες, να αποφεύγονται πλαστικές θήκες που μαζεύουν τη σκόνη κ.ά.¹⁶

Ο έλεγχος ασφαλείας είναι αναντίρρητα πιο δύσκολος στα διασυνδεδεμένα δίκτυα (on line storage), όπου οι κίνδυνοι υποκλοπής ή επηρεασμού του μηνύματος είναι πολύ πιθανοί. Η εμφάνιση των "απρόσβλητων" οπτικών ινών ίσως να αποτελέσει την ιδανική λύση στο μέλλον. Σήμερα η αναγνώριση του χρήστη, πριν του επιτραπεί η προσπέλαση στα ηλεκτρονικά αρχεία, και όσο το σύστημα δεν είναι σε θέση να ταυτίζει φωνές ή πρόσωπα, γίνεται με τη βοήθεια συνθηματικών λέξεων ή συμβόλων (εξατομικευμένοι κώδικες επικοινωνίας, προστατευμένα δίκτυα μετάδοσης πληροφοριών για τη διασφάλιση της πνευματικής ιδιοκτησίας και του σχετικού απορρήτου). Ως εκ τούτου οι αρχειονόμοι οφείλουν να αναμένουν στο μέλλον μεγαλύτερη ανάμειξή τους στα νομικά θέματα της εξουσιοδότησης και της εντολής.

VII. Μέτρα κατά της πυρκαγιάς και της πλημμύρας

Η αντιμετώπιση της φωτιάς και του νερού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα εγκατεστημένα συστήματα. Αρχείο χωρίς συστήματα ανίχνευσης και καταστολής της φωτιάς είναι καταδικασμένο να χάσει στην κρίσιμη ώρα ένα μεγάλο μέρος των υλικών του. Η πρόληψη και ο σχεδιασμός είναι εδώ τα ζωτικότερα στοιχεία της ασφάλειας. Μάλιστα οι ειδικοί επιμένουν ότι η πρόληψη αποτελεί το α και το ω της δουλειάς¹⁷.

α) Όλα τα λαμβανόμενα μέτρα πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του κτιρίου που στεγάζει το αρχείο (θέση, κατασκευή και κατανομή των χώρων, είδος και τοποθέτηση του υλικού, απόσταση από τον πυροσβεστικό σταθμό, αριθμός απασχολούμενου προσωπικού, διαθέσιμα οικονομικά μέσα κλπ.).

β) Το αρχείο πρέπει απαραίτητως να διαθέτει συστήματα ανίχνευσης θερμότητας, καπνού, γκαζιού, υγρασίας και

¹⁵ Βλ. αναλυτικές και χρήσιμες οδηγίες για τη συντήρησή τους στο Nancy E. Gwinn (edit): *Preservation Microfilming. A guide for librarians and archivists*, American Library Association 1987 ή στο παλαιότερο κλασικό φυλλάδιο της Eastman Kodak Company: *Storage and preservation of Microfilm*, N. York 1972.

¹⁶ M. Hendley: *The archival storage potential of microform magnetic media and optical data discs*. Hertford, National Reprographic Centre for Documentation, 1983.

¹⁷ Willman Spawn: "Disasters: Can we plan for them? If not, How can we proceed?" στο R. M. Baumann (edit): *A Manual of Archival Techniques*, Harrisburg 1979, σ. 71-76.

να έχει ανοικτή γραμμή επικοινωνίας με την Πυροσβεστική Υπηρεσία για παροχή συμβουλών και άμεση επέμβαση του Σώματος¹⁸. Επίσης σύστημα συνεχούς (24ωρης) πυροπροστασίας (πίδακες νερού, εκτοξευτήρες τεχνητής βροχής, αφρός υψηλής διαστολής, αδρανές αέριο Halon 1301, αλεξικέραυνα, ατομικοί πυροσβεστήρες κ.ά.) καθώς και έλεγχο της πλημμύρας (αντλίες, εργαλεία). Οι συσκευές πεπιεσμένου αφρού ή αερίων, όπως διοξείδιο του άνθρακα, Halon κ.ά. που αφαιρούν το οξυγόνο του χώρου και περιορίζουν την ανάπτυξη της φωτιάς, είναι πιο δημοφιλείς σε αρχαιακούς και βιβλιοθηκαίους, γιατί, σε σχέση με τους πίδακες νερού, προξενούν μικρότερη φθορά στο υλικό. Σε μικρές εστίες φωτιάς το Halon 1301 είναι αποτελεσματικό και εύχρηστο με τους ατομικούς πυροσβεστήρες. Εξυπακούεται ότι πρέπει να επιθεωρούνται τακτικά και το προσωπικό του αρχείου να έχει εξοικειωθεί με τη χρήση τους. Σε μεγάλες, όμως, πυρκαγιές, όπου αναπτύσσονται τεράστιες θερμοκρασίες, το μόνο αποτελεσματικό μέσο παραμένει το νερό.

Παράλληλα, το αρχείο πρέπει να λάβει μέτρα για ενδεχόμενες καταστροφές εξαιτίας του νερού (πλημμύρες, διαρροή και σπάσιμο σωλήνων ύδρευσης-αποχετεύσης ή ακόμη και από την άκαιρη ενεργοποίηση των πιδάκων πυρόσβεσης). Οι υδραυλικές και αποχετευτικές εγκαταστάσεις του κτιρίου πρέπει να ελέγχονται τακτικά. Ένα πολύ χρήσιμο, συνοπτικό οδηγό για την αποκατάσταση τέτοιων ζημιών αποτελεί το κλασικό φυλλάδιο του Peter Waters "Procedures for Salvage of Water damaged Library Materials" (1975).

γ) Ιδανική θέση για το αρχειοστάσιο είναι το ενδιάμεσο επίπεδο. Υπόγειο και ισόγειο προσβάλλονται ευκολότερα από νερό, ενώ ο τελευταίος όροφος από φωτιά. Γι' αυτό χρειάζονται πρόσθετα μέτρα ασφάλειας σε τέτοιους χώρους, ιδίως όταν βρίσκονται σε ευαίσθητες περιοχές λ.χ. βιομηχανικές ζώνες.

δ) Το αρχείο πρέπει να έχει μικρά δωμάτια αποθήκευσης του υλικού (μέχρι 150 m²) με πυρασφαλείς πόρτες, ώστε να περιορίζονται ή να καθυστερούν οι καταστροφές. Πυροσβεστήρες παντού και εξόδους κινδύνου για το προσωπικό και τους επισκέπτες.

ε) Τα ράφια για το υλικό πρέπει να είναι γερά και στέρεα, να μην ακουμπούν σε εξωτερικούς τοίχους. Τα γνωστά μεταλλικά κιβώτια τύπου container αρχαιακού υλικού έχουν αποδειχθεί αρκετά ανθεκτικά στον καπνό και το νερό, ακόμη και στη φωτιά. Χρειάζεται όμως να βρίσκονται λίγο πάνω από το έδαφος και κάτω από ψηλότερο (προστατευτικό) ράφι. Τα κουτιά και οι φάκελοι με τα ντοκουμέντα τοποθετούνται πάνω στο ράφι κάθετα, όχι οριζοντίως. Κάτω στο πάτωμα δεν βρίσκεται ποτέ συσσωρευμένο υλικό που κινδυνεύει να γίνει στάχτη στη φωτιά ή πολύς στην πλημμύρα.

στ) Τα πιο αξιόλογα υλικά, τα πιο ακριβά και ευαίσθητα, φυλάσσονται σε χώρο υψηλής προστασίας, στεγανό, μέσα σε πυρασφαλή κιβώτια.

ζ) Ένα ενημερωμένο τοπογραφικό διάγραμμα του αρχείου, που εντοπίζει βασικά σημεία του (πίνακες ηλεκτρικού ρεύματος, πρόσθετες γεννήτριες, βάνες νερού και γκαζιού, αντλίες, χώροι με εργαλεία πρώτης ανάγκης) και περιοχές αυξημένου κινδύνου (παροχές ρεύματος, χώροι με εύφλεκτα υλικά) συμβάλλει αποφασιστικά στο διασωστικό έργο.

η) Κύριο ρόλο στις διασωστικές επιχειρήσεις και στον περιορισμό των καταστροφών παίζει η συμπεριφορά του προσωπικού το οποίο πρέπει:

- να έχει εκπαιδευθεί για να αντιμετωπίζει καταστάσεις ανάγκης
- να ενεργεί άμεσα, ομαδικά και οργανωμένα

Για το λόγο αυτό απαιτούνται επιτελικός σχεδιασμός και γραπτές οδηγίες, οι οποίες μάλιστα πρέπει να βρίσκονται αναρτημένες σε διάφορα προσιτά σημεία του αρχείου. Επιπλέον είναι απαραίτητη η δημιουργία μιας ειδικής ομάδας πυρασφάλειας και άμεσης δράσης από έμπειρα και ψύχραιμα μέλη του προσωπικού με ένα συντονιστή, ο οποίος πρέπει να είναι άτομο κοινής αποδοχής, ήρεμο και αποφασιστικό. Η επιχείρηση διάσωσης δεν θα ωφεληθεί καθόλου από την καθυστέρηση και τον πανικό, ενώ η ομαδική αντιμετώπιση θα δώσει κουράγιο σε όλους. Σε καταστάσεις ανάγκης πρέπει να κινητοποιείται όλο το προσωπικό του αρχείου. Επίσης διάφοροι άλλοι ιδιώτες και φορείς μπορούν να συμπράξουν. Οι υπεύθυνοι του ιδρύματος οφείλουν να έχουν, εκτός από τα τηλέφωνα και τις διευθύνσεις του προσωπικού, κατάσταση με διάφορους φορείς ασφαλείας (αστυνομία, πυροσβεστική υπηρεσία, προμηθευτές αναγκαίων για το έργο της διάσωσης συσκευών και υλικών), λίστες πιθανών εθελοντών, πνευματικών ιδρυμάτων, συλλόγων, ερευνητών κλπ.

θ) Μία άλλη πλευρά των διασωστικών ενεργειών αποτελεί η ανάγκη να καταγραφεί η προσπάθεια από την αρχή μέχρι το τέλος: συνθήκες, αποφάσεις, ενέργειες, εμπλεκόμενο προσωπικό, αποτελέσματα. Είναι κρίμα να διαφύγει από

¹⁸ Ας σημειωθεί ότι στις ΗΠΑ η Εθνική Ένωση Πυροπροστασίας (National Fire Protection Association) έχει τυπώσει έξοχα εγχειρίδια καταστολής των πυρκαγιών σε βιβλιοθήκες, αρχεία και κέντρα τεκμηρίωσης. Μήπως πρέπει να τους μιμηθούμε και εμείς;

τη μνήμη η επιχείρηση διάσωσης, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν και απαιτήσεις από τις ασφαλιστικές εταιρείες. Επίσης η επόμενη φάση της αποκατάστασης πρέπει να τεκμηριωθεί. Ένας καταλογογράφος είναι απαραίτητος στην ομάδα διάσωσης. Ένα ημερολόγιο θα βοηθήσει να αποφευχθούν διπλές ενέργειες και θα αποτελέσει στο τέλος απόδειξη του τι αποκαταστάθηκε σωστά, ποιά διαδικασία χρειάζεται βελτιώσεις στο μέλλον. Τα στοιχεία αυτά είναι πολύ χρήσιμα για όλα τα ιδρύματα και τους αρχειονόμους επειδή προσφέρουν πείρα και γνώση να αντιμετωπισθούν μελλοντικές καταστροφές⁵.

VIII. Νομοθεσία και αρχειακή ασφάλεια

Η απόπειρα κλοπής, η κλοπή και η φθορά αρχειακού υλικού είναι από τις παράνομες πράξεις που αντιμετωπίζει μόνιμα ο αρχειονόμος στην καθημερινή εργασία του. Τι κάνει ένας υπάλληλος αρχείου, όταν τύχει μάρτυρας κλοπής; Όταν δεν υπάρχει ειδική, σαφής νομική προστασία, συνήθως δεν κάνει και πολλά πράγματα, εξαιτίας της πιθανότητας προσωπικής ταλαιπωρίας του ή του φόβου δημόσιας καταδίκης του. Οι νομοθεσίες περί αρχείων κατά κανόνα περιλαμβάνουν γενικές, αόριστες ρυθμίσεις και οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα δεν είναι ποτέ επαρκείς. Χρειάζεται πάντοτε ένα νομικό πλαίσιο απόλυτης σχεδόν προστασίας του αρχειακού. Στις ΗΠΑ έχει γίνει μεγάλη πρόοδος προς αυτή την κατεύθυνση, ιδίως σε μερικές πολιτείες. Η απόκρυψη, αφαίρεση ή καταστροφή δημοσίων αρχείων θεωρούνται εγκλήματα που επιφέρουν μεγάλες ποινές στο δράστη. Η πιο προωθημένη νομοθεσία, ο γνωστός νόμος Virginia Act του 1975, προσδιορίζει τις αξιόποινες πράξεις και παρέχει αποτελεσματικότερη νομική προστασία σε αρχεία και βιβλιοθήκες. Ο αρχειακός υπάλληλος νομιμοποιείται να μηνύει ή και να κρατεί ακόμη τον ύποπτο χρήστη, χωρίς να κινδυνεύει να εμπλακεί σε δυσάρεστους δικαστικούς αγώνες, κατηγορούμενος για εσφαλμένη σύλληψη, παράνομη έρευνα ή κράτηση, προσβολή προσωπικότητας, κακοποίηση, συκοφαντική δυσφήμιση ή ψευδή καταμήνυση, αρκεί να υπάρχει πιθανή αιτία (probable cause) του εγκλήματος. Ο υπάλληλος δηλαδή απολαμβάνει ένα είδος ασυλίας σε περίπτωση ασφαμένης καταγγελίας ή κράτησης, ενώ ο συλλαμβανόμενος να αποκρύπτει βιβλία ή έγγραφα είναι κατά τεκμήριο ένοχος και σ' αυτόν πέφτει το βάρος της απόδειξης της αθωότητάς του.

Το ίδιο καθεστώς είχε εισαγάγει παλαιότερος νόμος της Πολιτείας της Virginia για την προστασία των καταστηματαρχών από τους κλέπτες μεγάλων καταστημάτων. (Shoplifters). Οι Αμερικανοί αρχειονόμοι με την Εταιρεία τους παρακολουθούν αδιάκοπα τις εξελίξεις και κατά καιρούς έχουν προτείνει βελτιώσεις της σχετικής νομοθεσίας.

Στην Ελλάδα η ισχύουσα νομοθεσία περί αρχείων, λόγω του γενικού χαρακτήρα της, αναφέρεται ελάχιστα σε θέματα ασφαλείας και κλοπών¹⁹. Ο νόμος 1946/1991 για τα Γενικά Αρχεία του Κράτους απλώς απαγορεύει την παράνομη εξαγωγή από τη χώρα αρχείων εθνικής σημασίας (αρθρ.1 παραγρ.3), επιβάλλει την κρατική εποπτεία στη διάσωση ιδιωτικών και δημοσίων αρχείων (αρθρ.4 παραγρ.2, άρθρα 9 και 40) και εξασφαλίζει το απόρρητο μερικών στοιχείων (αρθρ.42 παραγρ.5). Η προστασία των αρχείων κατά της κλοπής επαφίεται λοιπόν στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα²⁰, εφόσον δεν έχει θεσπισθεί μέχρι σήμερα ειδική νομοθεσία για την ασφάλεια των τεκμηρίων, τη δίωξη των δραστών, την προστασία του αρχειονόμου κλπ. Συγκεκριμένα, το άρθρο Π.Κ.374 περίπτωση β' , το οποίο αναφέρεται σε διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής "πραγμάτων επιστημονικής, καλλιτεχνικής ή ιστορικής σημασίας προσιτών στο κοινό", καλύπτει και τα αρχεία. Χαρακτηρίζει τις πράξεις αυτές κακουργήματα και προβλέπει αυστηρές ποινές (κάθειρξη μέχρι 10 χρόνια)²¹. Όσον αφορά την προστασία των αρχείων από το προσωπικό τους, ισχύουν εδώ οι γενικές διατάξεις του Π.Κ. περί δωροδοκίας, νόθευσης δημοσίου εγγράφου, παράβασης καθηκόντων, υπεξαίρεση στην υπηρεσία κ.ά.²². Είναι καιρός οι Έλληνες αρχειονόμοι να προσανατολισθούν στη μελέτη και προώθηση ενός νομικού πλαισίου που θα ενισχύει την ασφάλεια των αρχείων και συγχρόνως θα προστατεύει τα δικαιώματα των αρχειακών, διευρύνοντας έτσι το θετικό περιεχόμενο του πολύ χρήσιμου νόμου 1946/1991.

IX. Επίλογος

Η τεράστια ποσότητα αρχείων σε χαρτί καθώς και οι νεότερες μορφές σ' άλλα υποστρώματα επιφορτίζουν τους αρχειακούς με πρόσθετα καθήκοντα προστασίας και με υψηλό κόστος. Οι αρχειονόμοι πρέπει να επαγρυπνούν για την ασφάλεια των συλλογών μέσα σε αντίξοες συνθήκες συνθήκες. Πρέπει να διασώσουν την πληροφόρηση για τις μελλοντικές γενιές, να εκπαιδεύσουν άλλους νεώτερους αρχειακούς και να πείσουν υπεύθυνους και κοινό για την

5 Βλ. Judith Fortson: *Disaster Planning and Recovery. A How-to-do-it Manual for librarians and Archivists*, USA 1992.

¹⁹ Σύγκρινε και προηγούμενη νομοθεσία: Ν. 380/1914 (ΦΕΚ Α' 344) άρθρα 6, 7, 14, 17, Α.Ν. 2027/1939 (ΦΕΚ Α' 448), άρθρα 5, 6, 13 και Ν. 33/1943 (ΦΕΚ Α' 113) αρθρ.5. Όλοι οι προηγούμενοι νόμοι αφορούν τα Γενικά Αρχεία του Κράτους αλλά έχουν το χαρακτήρα ενός γενικότερου νομοθετικού πλαισίου.

²⁰ Διατάξεις Π.Κ. περί κλοπής, υπεξαίρεσεως, φθοράς ξένης ιδιοκτησίας κλπ.

²¹ Βλ. Αθανάσιος Κ. Κονταξής: "Ποινικός Κώδικας", том Β' : Ειδικό μέρος. Β' έκδοση, Αθήνα 1991, σσ. 2517-18.

²² Π.Κ. άρθρα 222 και 242, 235, 258, 259, 262, κ.ά.

αναγκαιότητα των προστατευτικών μέτρων. Δεν υπάρχουν οριστικές και τέλειες απαντήσεις για το πιο αποτελεσματικό σύστημα ασφαλείας. Κάθε περίπτωση είναι μοναδική και επισύρει ποικίλες λύσεις. Αρχειονόμοι και διευθυντές αρχείων πρέπει να προβληματισθούν και να καταλάβουν ότι δεν είναι μόνον οι ασφαλείς κλειδαριές ή τα υπερσύγχρονα μέσα παρακολούθησης που θα δώσουν τη σωστή λύση, αλλά ο υψηλού επιπέδου επαγγελματισμός και η συστηματική, διορατική διοίκηση.

Z. Συνοδινός

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Archives de France-Association des Archivistes français: "Manuel d' Archivistique", Paris 1970.
- Baumann, Roland M. (Editor): "A Manual of Archival Techniques", Harrisburg 1979.
- Bradsher, James Gregory (Edit): "Managing Archives and Archival Institutions", The University of Chicago Press, ed. 1991.
- Couture, Carol & Rousseau, Jean-Yves: "Les Archives au XXe siècle", Universiti de Montreal, 1982.
- Duckett, Kenneth W. : "Modern Manuscripts. A practical Manual for their Management, Care and Use", Nashville, Tennessee 1975.
- Holbert, Sue E: "Archives and Manuscripts: Reference and Access", Society of American Archivists (SAA), Chicago 1977
- Pederson, Ann (Editor-in-chief): "Keeping Archives", Australian Society of Archivists Inc., Sydney 1987.
- Pitchard, Colleen (Edit): "Managing Business Archives. Papers from a seminar held on 24 July 1986", Australian Society of Archivists Inc, Canberra 1987.
- Society of American Archivists (SAA): περιοδ. "American archivist" No 38/October 1975.
- Walch, Timothy: "Archives and Manuscripts: Security", SAA Chicago 1977.

Κατάλογος θεμάτων που αφορούν την ασφάλεια των αρχείων.*

A. Εξωτερική περίμετρος

Το αρχείο στεγάζεται σε ξεχωριστό κτίριο ή αποτελεί μέρος ενός κτιριακού συγκροτήματος; -Βρίσκεται σε κεντρικό σημείο της πόλης; -Ποιός έχει την ευθύνη της εξωτερικής ασφαλείας όταν υπάρχει συστέγαση;- Από τι είδους υλικά είναι φτιαγμένοι οι εξωτερικοί τοίχοι του κτιρίου; Διαθέτει πυρασφάλεια; Το γύρω περιβάλλον επιτρέπει σε κάποιον να πλησιάσει κοντά χωρίς να γίνει αντιληπτός; Υπάρχει εξωτερικός φωτισμός του κτιρίου; είναι ασφαλής; Είναι δυνατή η είσοδος από τη σκεπή ή το υπόγειο; Το αρχείο έχει πολλές εισόδους; (γιατί; χρειάζονται όλες;) γερές και ασφαλείς πόρτες έχει; Τα παράθυρα διαθέτουν προστατευτικά κάγκελα και άθραυστα κρύσταλλα και κλειδωνιές; Λοιπές δίοδοι προς τα έξω (σωλήνες εξαερισμού, θερμότητα, υπόνομοι κλπ.) προστατεύονται με κάγκελα ή δικτυωτά πλέγματα; Ποιοί από το προσωπικό του αρχείου έχουν κλειδιά των εισόδων; είναι ανάγκη να έχουν πολλοί; Πόσο συχνά αντικαθίστανται οι κλειδαριές (όταν χάνονται κλειδιά; όταν αλλάζει το προσωπικό;). Υπάρχουν προστατευμένοι ηλεκτρονικοί συναγερμοί σε πόρτες και παράθυρα; Υπάρχουν φύλακες; Ποιός τους απασχολεί; Το αρχείο ή το ίδρυμα στο οποίο υπάγεται το αρχείο; Ποιές οι εκτιμήσεις σας για την περιμετρική εξωτερική ασφάλεια;

B. Εσωτερικός χώρος

Ποιές περιοχές του αρχείου είναι προσιτές στο κοινό; Οι απαγορευμένες απαιτούν χρήση ειδικών κλειδιών; ποιοί έχουν τα κλειδιά; Χρειάζεται να έχουν πολλοί; Τα κλειδιά αυτά βρίσκονται και εκτός αρχείου τη νύκτα; γιατί; -Υπάρχει χώρος ιδιαίτερης ασφαλείας υλικού; Εισέρχεται εκεί κανείς με συνδυασμό; (είναι γραμμένος, αλλάζει συχνά; όταν το προσωπικό αλλάζει;) Ποιοί έχουν πρόσβαση στον ειδικό αυτό χώρο; υπάρχουν συστήματα συναγερμού; Ποιός είναι υπεύθυνος για τη λειτουργία τους; Εκτιμάτε ότι απαιτούνται βελτιώσεις στην ασφάλεια του εσωτερικού χώρου; Προτάσεις κλπ.

Γ. Ασφάλεια εσωτερικού χώρου

Υπάρχει υπεύθυνος ασφαλείας; Τί εξουσία και προσωπικό διαθέτει; Υπάρχουν φύλακες και σε ποιόν

αναφέρονται; -Γίνεται προσεκτική επιλογή των υποψηφίων υπαλλήλων του αρχείου; Ελέγχονται πιστοποιητικά, συστατικές επιστολές (για ασφάλεια και απόδοση); -Υπόκειται το προσωπικό του αρχείου σε κάποιον έλεγχο πριν την αναχώρησή του από το κτίριο; Μπορεί να παραμείνει στους χώρους του ιδρύματος και μετά τις κανονικές ώρες γραφείου; Πώς καταγράφεται αυτή η συμπεριφορά του; -Επιτρέπεται στους εργαζόμενους να ασκούν συλλεκτική δραστηριότητα στους τομείς και τα αντικείμενα που ειδικεύεται το αρχείο; -Ενδιαφέρονται, συμμετέχουν, εκπαιδεύονται σε προγράμματα ασφαλείας; -Έχουν πρόσβαση στους χώρους ιδιαίτερης ασφαλείας του κτιρίου και άλλα εκτός του προσωπικού άτομα; Γιατί; ποιός την εγκρίνει; Κρατούνται στοιχεία γι' αυτή την πρόσβαση; Αφαιρείται η άδεια σε περίπτωση κατάχρησης δικαιώματος; Εκτιμήσεις, βελτιώσεις κλπ.

Δ. Μετακίνηση υλικού μέσα στο αρχείο

Ποιά η διαδικασία μεταφοράς-μετακίνησης του αρχειακού υλικού (κουτιά, φάκελοι, κώδικες κλπ) εντός του κτιρίου, όταν ζητηθεί από έναν επισκέπτη-ερευνητή ή από ένα μέλος του προσωπικού; Τοποθετούνται ενδείξεις στις θέσεις του υλικού που έχει διατεθεί; Ποιός εντοπίζει και μεταφέρει το αιτούμενο αρχειακό υλικό; Ποιός το επανατοποθετεί στην αρχική του θέση; Τι αποδεικτικά έγγραφα καταγράφουν την όλη διαδικασία; Χρησιμοποιούνται μικρά δελτία με το αιτούμενο υλικό (call slips); βοηθούν αυτά για την απόδειξη κυριότητας του υλικού σε περίπτωση κλοπής ή απώλειας; Πως μπορείτε να βελτιώσετε το σύστημα;

Ε. Φωτοτυπίες

Ποιός βγάζει τις φωτοτυπίες του υλικού που ζητούν οι ερευνητές; Προσωπικό του αρχείου ή προσωπικό του ινστιτούτου ή ιδρύματος, στο οποίο υπάγεται το αρχείο; Εάν τα φωτοαντίγραφα πρέπει να γίνονται από κάποιον άλλο φορέα τι μέτρα λαμβάνονται; Το υλικό βγαίνει έξω από το αρχείο; -Ποιά διαδικασία ακολουθείται όταν οι ερευνητές επιθυμούν φωτοτύπηση τεκμηρίων; Εάν το υλικό επιλέγεται από μια συλλογή τι σύστημα εφαρμόζεται; Ποιός επαναφέρει το υλικό στον/στους φακέλους της συλλογής; Τι είδους αποδεικτικά έγγραφα τηρούνται σχετικά με την φωτοτύπηση των εγγράφων; Μπορούν να χρησιμεύσουν στην απόδειξη κυριότητας σε ενδεχόμενο δικαστικό αγώνα; Προτάσεις.

ΣΤ. Ασφάλεια αναγνωστήριου

Χωροταξικό σχέδιο. Το προσωπικό του αρχείου έχει άμεση εποπτεία σε όλα τα τραπέζια των ερευνητών; Στην είσοδο υπάρχει κάποιου είδους περίφραγμα; Επιτρέπεται να πλησιάζει τον καθισμένο ερευνητή τρίτο άγνωστο άτομο για να του δώσει κάτι; Πού βρίσκονται τα βιβλία αναφοράς-εργαλεία της έρευνας, λεξικά ευρετήρια, κατάλογοι, το βιβλίο παρουσιών που υπογράφουν οι ερευνητές; Ο υπάλληλος-επόπτης του αναγνωστήριου ασχολείται και με άλλα καθήκοντα; (βοηθά τους ερευνητές; τους συμβουλεύει στη χρήση των μηχανημάτων, λ.χ. των μικροφίλμ;) Έχει τότε τη δυνατότητα παρακολούθησης του αναγνωστήριου ή αναπληρώνεται προσωρινά από συνάδελφό του; Πόσες πόρτες έχει το αναγνωστήριο; Είναι κλειδωμένες στις ώρες προσέλευσης του κοινού; Αν όχι, δεν υπάρχει κίνδυνος να περάσει κάποιος αναρμόδιος χωρίς να γίνει αντιληπτός; Διακρίνονται από το γραφείο του υπαλλήλου του αναγνωστήριου όλες οι έξοδοι και τα παράθυρα;

-Πού βρίσκεται η είσοδος προς τα αρχειοστάσια; Είναι ορατή στους επισκέπτες-ερευνητές; Μένει κλειδωμένη; Ποιός έχει τα κλειδιά; Τα κλειδιά τα κρατούν πάντοτε μέλη του προσωπικού ή βρίσκονται σε μέρος εμφανές στους επισκέπτες; -Πώς και ποιός φέρνει το υλικό στο αναγνωστήριο; Επιτηρείται ο χώρος όσο διάστημα ο υπάλληλος του αναγνωστήριου απουσιάζει για να φέρει αρχειακό υλικό; Αν όχι, γιατί; -Ποιός προϊστάται στο αναγνωστήριο; πόσα μέλη προσωπικού έχει στη διάθεση του; Ασχολούνται και με άλλα καθήκοντα ενόσω εργάζονται στο αναγνωστήριο; Επιτηρείται ο χώρος όλη την ώρα που υπάρχει κοινό; Υπάρχουν επιπλέον και φύλακες; Με τι εξουσίες και καθήκοντα; Έχει εκπαιδευθεί το προσωπικό του αναγνωστήριου σε θέματα ασφαλείας; Υπάρχουν γραπτές οδηγίες τι πρέπει να κάνει σε περίπτωση που αντιλαμβάνεται κλοπή ή ύποπτη κίνηση; -Τι διαδικασία ακολουθείται για τους πρωτοεισερχόμενους επισκέπτες-ερευνητές; Εξετάζονται εξονυχιστικά; Συμπληρώνουν τα στοιχεία τους στο βιβλίο-μητρώο επισκεπτών; Δείχνουν την ταυτότητα τους; Την ελέγχουμε; Πώς; Επιτρέπεται στους ερευνητές να έχουν μαζί τους στο αναγνωστήριο τσάντες, χαρτοφύλακες, δικά τους βιβλία και λοιπά προσωπικά είδη; Γιατί; Υποβάλλονται σε έλεγχο όταν φεύγουν; Γιατί όχι; Αν κάποτε υποχρεώνονται σε σωματική έρευνα υπάρχει γραπτή προειδοποίηση για το ενδεχόμενο αυτό; Εάν όχι, γιατί; -Πώς αποκτάει ο ερευνητής το υλικό που επιθυμεί να μελετήσει; Με έντυπες αιτήσεις ή με μικρά δελτία αιτούμενου υλικού; Πόσο αρχειακό υλικό μπορεί ο ερευνητής να έχει μπροστά στο τραπέζι του; Τα κουτιά και οι φάκελοι με τα τεκμήρια ελέγχονται μετά τη χρήση τους; Ελέγχονται και πριν παραδοθούν στον μελετητή; Σε περίπτωση που για διευκόλυνσή του, για επιτάχυνση της έρευνάς του, τον εφοδιάζουμε με αρκετά κουτιά και φακέλους, πού κρατούνται αυτοί μέχρι να τους χρειασθεί; Υπάρχει δυνατότητα στους ερευνητές να εξασφαλίσουν

πρόσβαση στα αρχειοστάσια ή στους προσωρινούς αποθηκευτικούς χώρους; Προτάσεις-βελτιώσεις του συστήματος ασφαλείας στο αναγνώστηριο.

Z. Ασφάλεια και Νομοθεσία

Γνωρίζουν οι υπάλληλοι του αναγνώστηριου τη νομοθεσία για τη νόθευση, καταστροφή ή κλοπή αρχείων; Στοιχειοθετεί η απόκρυψη, υπεξαγωγή εγγράφου έγκλημα στο δικό σας δίκαιο; Τι κάνει ο υπάλληλος όταν δει κάποιον να κρύβει κάτι στα ρούχα του; Τι ακόμη στην περίπτωση υποψίας; Έχει καμία προστασία το προσωπικό του αναγνώστηριου από ποινική δίωξη, όταν λανθασμένα, αλλά καλόπιστα, κατηγορήσε έναν επισκέπτη ότι υπεξαιρεί υλικό; Έχουν την εξουσία τα μέλη του προσωπικού του αρχείου να προσωποκρατήσουν κάποιον που υποπτεύονται; Έχουν οι αστυνομικές αρχές συζητήσει τέτοια θέματα με το προσωπικό; Έχετε συμβουλευθεί δικηγόρο για τις απαιτούμενες νόμιμες ενέργειες σε τέτοιες περιπτώσεις;

H. Άλλες πλευρές ασφαλείας

Υφίστανται κατάλογοι, ευρετήρια, ημερολόγια, πλήρη και ακριβή στοιχεία που να δοθούν στις διωκτικές αρχές σε περίπτωση κλοπής υλικού από το αρχείο; αποδεικνύεται με αυτά η κυριότητα του αρχειακού υλικού ενώπιον των δικαστηρίων; Τα έγγραφα του αρχείου σφραγίζονται ή σημαδεύονται; -Υπάρχουν ευρετήρια για το υλικό, ή τουλάχιστον για το πιο πολύτιμο, που ενημερώνονται τακτικά; Είναι ασφαλισμένο σε ασφαλιστική εταιρεία το υλικό (γεγονός που οδηγεί στη λεπτομερή περιγραφή των ασφαλισμένων στοιχείων); Έχει κληθεί το τοπικό αστυνομικό τμήμα να επιθεωρήσει το αρχείο και να προτείνει βελτιώσεις στο σύστημα ασφαλείας;

Θ. Πυρασφάλεια

-Υπάρχουν διαθέσιμοι πυροσβεστήρες σ' όλους τους χώρους του αρχείου; Έχουν εκπαιδευθεί τα μέλη του προσωπικού στη χρήση τους; Τους έχει επιδειχθεί η λειτουργία; είναι ευκολομεταχειρίστοι; Υπάρχουν αυτόματα συστήματα πυρόσβεσης όπως διοξειδίου του άνθρακα, Halon ή πιδάκων νερού; Κτυπάει κουδούνι συναγερμού όταν ενεργοποιούνται; Πού ηχεί το κουδούνι και ποιός πρέπει να αντιδράσει; Έχει δοκιμασθεί πρόσφατα το σύστημα πυρόσβεσης;

-Υπάρχει στο αρχείο σύστημα ανίχνευσης καπνού και ελέγχου της θερμότητας; Πού μεταδίδει το σήμα συναγερμού; Είναι σε δράση τις εργάσιμες ώρες; Μετά το κανονικό ωράριο; Ποιός είναι υπεύθυνος να ανταποκριθεί σε περίπτωση ανάγκης; Έχει ελεγχθεί το σύστημα τελευταία;

-Υπάρχει πρόγραμμα εκπαίδευσης-άσκησης του προσωπικού του Αρχείου, τι πρέπει να κάνει σε περίπτωση πυρκαγιάς; Γραπτές οδηγίες πώς πρέπει να ενεργήσει ο καθένας, σχέδιο άμεσης εκκένωσης του κτιρίου από το προσωπικό και τους επισκέπτες; -Τι μέτρα ασφαλείας έχουν ληφθεί για να προστατευθεί το αρχειακό υλικό κατά τη διάρκεια της κατάστασης ανάγκης λόγω πυρκαγιάς; (η φωτιά ίσως να είναι το πρόσχημα για να εισχωρήσει κάποιος στα αρχειοστάσια).

-Έχει κληθεί η πυροσβεστική υπηρεσία να ελέγξει τους χώρους των αρχείων και να προτείνει αλλαγές ή βελτιώσεις στο σύστημα; Γιατί όχι; Εκτιμήσεις- προτάσεις.

**Το κείμενο αυτό αποτελεί κατά κάποιο τρόπο συμπύκνωση των κυριότερων σημείων του άρθρου για την Ασφάλεια των Αρχείων και ένα χρηστικό οδηγό ενεργειών. Πρβλ. και Edmund Berkeley Jr: "A Security checklist for Repositories" στο R. Baumann (ed) "A Manual of Archival Techniques" Harrisburg 1979, σσ. 117-122. Timothy Walch: "Archives and Manuscripts: Security", Chicago 1977 σσ. 2-4, 7, 30, Sandra Hinchey and Sigrid Mc Causland : "Access and Reference services" σ. 192-93, 198 κλπ στο Ann Pederson: "Keeping Archives", Sydney 1987.*

Z. Συνοδινός

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΕΝΟΣ ΚΩΔΙΚΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥΣ
Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων, Τμήμα Αρχειακών Εταιρειών
Πρόλογος

01. Ένας κώδικας δεοντολογίας πρέπει να καθιερώνει υψηλά πρότυπα συμπεριφοράς για το επάγγελμα των αρχειακών. Πρέπει να μυεί σε αυτά τα πρότυπα τους νεοεισερχόμενους στο επάγγελμα, να υπενθυμίζει στους έμπειρους αρχειακούς τις επαγγελματικές τους ευθύνες και να εμπνέει στο κοινό την εμπιστοσύνη στο επάγγελμα.

02. Ο όρος "αρχειακός" χρησιμοποιείται στον κώδικα αυτό με την πρόθεση να συμπεριλάβει όλους όσους αφορά ο έλεγχος, η φροντίδα, η φύλαξη, η συντήρηση και η διοίκηση των αρχείων.

03. Οι αρχειακοί θεσμοί και οι υπηρεσίες διαφύλαξης αρχείων πρέπει να ενθαρρύνονται να υιοθετούν πολιτικές και πρακτικές που διευκολύνουν την εφαρμογή του παρόντος κώδικα.

04. Ο κώδικας αυτός έχει την πρόθεση να αποτελέσει ένα γενικό πλαίσιο δεοντολογικής συμπεριφοράς για την καθοδήγηση των μελών στο επάγγελμα, και όχι να εξασφαλίσει συγκεκριμένες λύσεις σε ειδικά προβλήματα.

05. Όταν το οριστικό κείμενο θα έχει συμφωνηθεί και υιοθετηθεί από το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων, η εφαρμογή του θα εξαρτηθεί από την προθυμία των αρχειακών θεσμών και των αρχειακών εταιρειών. Αυτή η εφαρμογή μπορεί να πάρει τη μορφή μιας εκπαιδευτικής προσπάθειας και να καθιερώνει ένα μηχανισμό, που θα δίνει οδηγίες σε περίπτωση αμφιβολιών, που θα ερευνά συμπεριφορές αντιδεοντολογικές και, αν θεωρείται σκόπιμο, θα επιβάλλει και ποινές.

06. Καθένας από τους γενικούς κανόνες (μαύρα γράμματα) συνοδεύεται από σχόλια που δίνουν μερικά παραδείγματα εφαρμογής σε εξειδικευμένες περιπτώσεις.

07. Ο κώδικας που παραθέτουμε είναι ένα πρόχειρο σχέδιο που συζητήθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου 1992 στο Μόντρεαλ, στο συμπόσιο του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων/Τμήμα Αρχειακών Εταιρειών, το οποίο επανεξετάστηκε στη συνάντηση της Οργανωτικής Επιτροπής στο Λονδίνο και τώρα προτείνεται για συζήτηση στα μέλη του Δ.Σ.Α., στις εταιρείες και στους αρχειακούς θεσμούς.

08. Υποδείξεις, παρατηρήσεις ή προτεινόμενες βελτιώσεις στο κείμενο αυτό μπορούν να αποστέλλονται προς την ομάδα εργασίας για τον κώδικα δεοντολογίας μέσω του γραμματέα του Τμήματος Αρχειακών Εταιρειών Marco Carassi, Archivio di Stato, 10100 Torino Italy (FAX 39.11. 546176).

Προσωρινό κείμενο του κώδικα δεοντολογίας και σχόλια

1.0. Το πρωταρχικό καθήκον του αρχειακού είναι να διατηρεί την ακεραιότητα των τεκμηρίων που βρίσκονται στη φροντίδα και τη φύλαξή του. Κατά την εκτέλεση αυτού του καθήκοντός του πρέπει να σέβεται τα νόμιμα δικαιώματα και συμφέροντα των σημερινών και μελλοντικών εργοδοτών, ιδιοκτητών, χρηστών και εκείνων τους οποίους μνημονεύουν τα τεκμήρια.

1.1. Ο επαγγελματισμός των αρχειακών κρίνεται από την αντικειμενικότητα και την αμεροληψία τους. Πρέπει να αντιστέκονται σε οποιαδήποτε πίεση για την κακοποίηση των αρχείων, ακόμα και αν αυτό μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στον οργανισμό για τον οποίο εργάζονται.

1.2. Οι αρχειακοί οφείλουν να αντιστέκονται σε πιέσεις από οπουδήποτε και αν προέρχονται, να χειριστούν αποδεικτικά στοιχεία με τέτοιο τρόπο που να κρύβει ή να διαστρεβλώνει ιστορικά γεγονότα. Πρέπει να μεριμνούν ώστε η αρχειακή αξία των τεκμηρίων να μην μειώνεται με τις αρχαιονομικές εργασίες της αξιολόγησης και επιλογής, της ταξινόμησης και περιγραφής, της φύλαξης και της χρήσης των αρχείων. Διατηρούν γραπτά ίχνη από τις εργασίες συντήρησης και επεξεργασίας των τεκμηρίων που πραγματοποιούν.

1.3. Κατά τη σύνταξη βοηθημάτων-εργαλείων έρευνας, όποια και αν είναι αυτά, παραμένουν όσο το δυνατό πιο αντικειμενικοί.

2.0. Οι αρχειακοί δρουν σύμφωνα με τις αρχές και τις πρακτικές της αρχαιονομίας, προσφέροντας αμερόληπτες συμβουλές σε όλους και αξιοποιώντας όλες τις διαθέσιμες πηγές για να παρέχουν ένα ισορροπημένο εύρος υπηρεσιών. Εκτελούν τα καθήκοντα και τις υπηρεσίες τους σύμφωνα με αυτές τις αρχές όσον αφορά τη

δημιουργία, τη διατήρηση και το διακανονισμό των ενεργών και ημιενεργών αρχείων, τη πρόσκτηση τεκμηρίων, την επιλογή και εκκαθάριση, τη διάσωση και τη συντήρηση των ιστορικών αρχείων, και την ταξινόμηση, περιγραφή και δημοσίευση βοηθημάτων έρευνας που καθιστούν δυνατή τη χρήση των τεκμηρίων αυτών.

2.1. Οι αρχειακοί ακολουθούν μια πολιτική προσκτήσεων τεκμηρίων σύμφωνη με τους στόχους και τις δυνατότητες του φορέα στον οποίο εργάζονται. Δεν ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την απόκτηση νέου υλικού, όταν ο ανταγωνισμός αυτός μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ακεραιότητα ή την ασφάλεια των αρχείων. Συνεργάζονται με τους άλλους αρχειακούς για να διασφαλίσουν τη διατήρηση των αρχείων σε κατάλληλους αποθηκευτικούς χώρους.

2.2. Οι αρχειακοί πρέπει να έχουν συνείδηση ότι η απόκτηση τεκμηρίων ύποπτης προέλευσης, ακόμα και αν αυτά παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, μπορεί να ενθαρρύνει παράνομο εμπόριο αρχείων. Συνεργάζονται με τους συναδέλφους τους και με τις επίσημες διωκτικές αρχές για τη σύλληψη και καταδίκη εκείνων που είναι ύποπτοι για κλοπή αρχειακού υλικού.

2.3. Οι αρχειακοί δεν ενδιαφέρονται μόνο για τη συλλογή του παλιότερου αρχειακού υλικού αλλά συνεργάζονται επίσης με τους διαχειριστές των σύγχρονων τεκμηρίων, ώστε τα σημερινά ηλεκτρονικά πληροφοριακά και αρχειακά συστήματα να λαμβάνουν από την αρχή υπόψη τους τα απαραίτητα μέτρα που θα εξασφαλίσουν τη διάσωση των αξιόλογων διατηρητέων αρχείων.

2.4. Οι αρχειακοί πρέπει να επιλέγουν τα τεκμήρια που θα διατηρηθούν ή θα καταστραφούν, με τρόπο ώστε να διασώσουν ουσιαστικές μαρτυρίες από τη δραστηριότητα του ιδιώτη ή του φορέα που τα παρήγαγε ή τα συσώρευσε, αλλά λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη τους τις ανάγκες της έρευνας. Αν σε ογκώδεις σειρές πρέπει να γίνει δειγματοληψία, η διαδικασία αυτή πρέπει να βασίζεται σε σοβαρές μεθόδους στατιστικής ανάλυσης. Η υποκατάσταση των πρωτοτύπων με μικροφόρμες πρέπει να αποφασίζεται τόσο σε σχέση με την αξία των πληροφοριών που περιέχουν τα τεκμήρια, όσο και σε σχέση με την νομική τους αξία για την απόδειξη δημοσίων και ιδιωτικών δικαιωμάτων.

2.5. Οι αρχειακοί φροντίζουν ώστε η ιδιωτική ζωή, οι απόρρητες ή εμπιστευτικές πληροφορίες της διοίκησης και η εθνική ασφάλεια να προστατεύονται, χωρίς να είναι αναγκαία η καταστροφή των τεκμηρίων, ιδιαίτερα στην περίπτωση των ηλεκτρονικών αρχείων στα οποία η απαλοιφή και η επανεγγραφή πληροφοριών είναι διαδεδομένη πρακτική.

2.6. Οι αρχειακοί αξιολογούν και επιλέγουν τα τεκμήρια με αμερόληπτη κρίση, που βασίζεται σε βαθιά γνώση των διοικητικών απαιτήσεων του αρχειακού θεσμού και της πολιτικής του στην απόκτηση αρχείων. Ταξινομούν και περιγράφουν τα τεκμήρια που επιλέχθηκαν να διατηρηθούν με βάση τις αρχειονομικές αρχές (δηλαδή την αρχή του σεβασμού της προέλευσης και την αρχή της αρχικής ταξινόμησης) και τους παγκοσμίως αναγνωρισμένους κανόνες, όσο το δυνατό συντομότερα επιτρέπουν οι οικονομικές δυνατότητες του θεσμού.

2.7. Πρέπει να φροντίζουν για την παραγωγή όσο το δυνατό καλύτερων γενικών και ειδικών βοηθημάτων για το σύνολο των αρχείων που είναι κάτω από την εποπτεία τους.

3.0. Οι αρχειακοί αποθαρρύνουν παράλογους περιορισμούς στην πρόσβαση και χρήση των αρχείων, αλλά μπορεί να δεχθούν σαν όρο για την απόκτηση ενός αρχείου την ύπαρξη κάποιων συγκεκριμένων περιορισμών για ορισμένο χρονικό διάστημα. Οι αρχειακοί τηρούν πιστά και εφαρμόζουν αμερόληπτα όλες τις συμφωνίες που γίνονται τη στιγμή της απόκτησης ενός αρχείου, αλλά, στην προοπτική φιλελευθεροποίησης της πρόσβασης και χρήσης των τεκμηρίων, προσπαθούν, μόλις οι συνθήκες αλλάξουν, να επαναδιαπραγματευθούν τους όρους αυτούς.

3.1. Οι αρχειακοί, όταν διαπραγματεύονται με κατόχους αρχείων, υπηρεσίες ή ιδιώτες τη μεταβίβαση τεκμηρίων, βασίζουν τις αποφάσεις τους λαμβανώντας υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία: δικαίωμα μεταβίβασης, δωρεά ή πώληση, οικονομικός διακανονισμός και ωφέλειες, σχεδιασμός της επεξεργασίας, πνευματικά δικαιώματα και συνθήκες πρόσβασης και χρήσης.

3.2. Οι αρχειακοί ανταποκρίνονται ευγενικά και με πνεύμα συνεργασίας σε όλες τις λογικές αιτήσεις που αφορούν τα τεκμήρια που ανήκουν στο αρχείο τους και ενθαρρύνουν τη μεγαλύτερη δυνατή χρήση τους, στα πλαίσια των περιορισμών που θέτει η αρχειακή πολιτική κάθε θεσμού στον οποίο ανήκει το αρχείο, η ανάγκη διατήρησης των τεκμηρίων, η νομοθεσία και οι κανονισμοί, τα δικαιώματα των ιδιωτών και οι συμφωνίες με τους δωρητές. Δίνουν εξηγήσεις για τους περιορισμούς στους ενδεχόμενους χρήστες και εφαρμόζουν αδιακρίτως τους περιορισμούς αυτούς.

3.3.1. Στην περίπτωση που κάποια τεκμήρια, μή προσβάσιμα, έχουν αφαιρεθεί από ένα φάκελο επισημαίνονται στον χρήστη

ή

3.3.2. Οι αρχειακοί αποφεύγουν την αφαίρεση μη προσβάσιμου υλικού από ένα φάκελο που τον θεωρούν σαν μια ενότητα, ώστε να μη αλλοιώνεται η ιστορική κρίση, ακόμα και αν αυτό συνεπάγεται καθυστέρηση πρόσβασης σ' ολόκληρο το φάκελο εξ αιτίας ενός και μόνον τεκμηρίου.

3.4. Οι αρχειακοί σέβονται την ιδιωτική ζωή εκείνων που παρήγαγαν ή αναφέρονται στα τεκμήρια, ιδιαίτερα αυτούς που δεν ερωτήθηκαν για τη χρήση ή διάθεση των αρχείων. Δεν πρέπει να αποκαλύπτουν ή να χρησιμοποιούν πληροφορίες που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της εργασίας τους σε μη προσπελάσιμο υλικό.

4.0. Οι αρχειακοί αναπτύσσουν τις επαγγελματικές τους γνώσεις και συνεισφέρουν στην πρόοδο της αρχειονομίας. Φροντίζουν ώστε οι συνεργάτες τους να διαθέτουν τις αναγκαίες επαγγελματικές ικανότητες και όλοι συμβάλλουν στη διαρκή επιμόρφωσή τους.

5.0. Οι αρχειακοί απέχουν από κάθε δραστηριότητα που αποβαίνει σε βάρος της επαγγελματικής ακεραιότητας, αντικειμενικότητας και αμεροληψίας.

5.1. Οι αρχειακοί δεν πρέπει να αποβλέπουν σε προσωπικό, οικονομικό ή οποιοδήποτε άλλο όφελος σε βάρος του θεσμού στον οποίον εργάζονται ή σε βάρος των χρηστών και των συναδέλφων τους.

5.2. Οι αρχειακοί δεν συλλέγουν για τον εαυτό τους πρωτότυπα έγγραφα και δεν συμμετέχουν στο εμπόριο αρχείων. Αποφεύγουν εξωτερικές δραστηριότητες που μπορεί να δημιουργήσουν στο κοινό την εντύπωση ότι υπάρχει διάσταση συμφερόντων.

5.3. Οι αρχειακοί μπορούν να κάνουν χρήση των αρχείων που κατέχει ο αρχειακός θεσμός τους για προσωπική έρευνα και δημοσίευση, εφόσον η εργασία αυτή γίνεται με τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους υπόλοιπους χρήστες του ίδιου υλικού. Δεν πρέπει τα προσωπικά, ερευνητικά και εκδοτικά τους ενδιαφέροντα να επηρεάζουν τη σωστή εκτέλεση των επαγγελματικών και διοικητικών τους καθηκόντων για τα οποία έχουν προσληφθεί.

5.4. Οι αρχειακοί, όταν χρησιμοποιούν τα αρχεία που κατέχει ο αρχειακός θεσμός τους, δεν πρέπει να αξιοποιούν ανέκδοτα ερευνητικά ευρήματα των χρηστών, χωρίς προηγουμένως να ειδοποιήσουν τον ερευνητή για την πρόθεσή τους αυτή.

5.5.1. Παρόλο που η κριτική για λανθασμένες πληροφορίες σε επιστημονικά έργα πρέπει να γίνεται κανονικά από άλλους ερευνητές, οι αρχειακοί νομιμοποιούνται να κάνουν κριτική ή να σχολιάσουν τις έρευνες του γνωστικού ιστορικού τους πεδίου, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που βασίστηκαν στα αρχεία τα οποία βρίσκονται κάτω από την ευθύνη τους.

ή

5.5.2. Οι αρχειακοί δεν πρέπει να κρίνουν πώς οι ερευνητές χρησιμοποιούν τις πληροφορίες οι οποίες περιέχονται στα τεκμήρια.

5.6. Οι αρχειακοί δεν επιτρέπουν σε σπόνσορες να αναμειγνύονται στις επαγγελματικές τους ασχολίες και υποχρεώσεις.

6.0. Οι αρχειακοί εργάζονται για να εξυπηρετήσουν όσο το δυνατό καλύτερα τους χρήστες, τους υπεύθυνους και τους κατόχους των αρχείων και προσπαθούν να λύσουν όλα τα συγκρουόμενα συμφέροντα ενθαρρύνοντας τη υιοθέτηση των αρχών της αρχειονομίας και του κώδικα δεοντολογίας.

6.1. Οι αρχειακοί προσπαθούν να αποφύγουν συγκρούσεις με τους επαγγελματίες συναδέλφους τους και με τα μέλη συγγενών επαγγελματικών κλάδων και προσπαθούν να επιλύσουν δυσκολίες με συμφωνίες που βασίζονται στον αμοιβαίο σεβασμό και την αλληλοκατανόηση.

6.2. Οι αρχειακοί απευθύνουν τις αιτιάσεις ή τα παράπονά τους σχετικά με αντιδεοντολικές συμπεριφορές στα αρμόδια πρόσωπα και τους θεσμούς ή στην επαγγελματική τους αρχειακή οργάνωση.

Απρίλιος 1993

Απόδοση στα ελληνικά Ν. Παντελάκης και Ζ. Συνοδινός

ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ

PERMANENT PAPER

Προσπάθειες για την αντιμετώπιση των φθορών του βιβλιακού και αρχειακού υλικού και την εξασφάλιση μεγαλύτερης διάρκειας ζωής τους.

Η συντήρηση (conservation) και η αποκατάσταση (restoration) του βιβλιακού και αρχειακού υλικού αποτελούν σήμερα, κύριο αντικείμενο ενδιαφέροντος των αμέσως και εμμέσως υπευθύνων επιστημόνων, βιβλιοθηκονόμων, αρχειονόμων, τυπογράφων, εκδοτών, χαρτοβιομηχανών, ανθρώπων του πνεύματος σ' όλο τον κόσμο. Προς την κατεύθυνση αυτή, η Direction Generale Audiovisuel, Information, Communication, Culture (DGX) της Commission των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, με τη συνεργασία της ολλανδικής κυβέρνησης, (επί της Προεδρίας της), διοργάνωσε το Δεκέμβριο του 1991, στην Χάγη Ολλανδίας, μία συνάντηση ειδικών συντηρητών και ερευνητών. Κύριο αντικείμενο μελέτης στη συνάντηση ήταν το όξινο χαρτί και το Permanent Paper (Conservation du papier acide-utilisation du papier permanent), σε συνέχεια της συνάντησης των υπουργών Πολιτισμού της ΕΟΚ, με θέμα το βιβλίο και τη διακίνησή του, το Νοέμβριο του 1989 στις Βρυξέλλες. Στην Χάγη, την Ελλάδα εκπροσώπησε ο υπογράφων το παρόν άρθρο, με την ιδιότητα του προϊσταμένου της Υπηρεσίας Συντηρήσεως, Αποκαταστάσεως και Μικροφωτογραφήσεως της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος.

Η διαφύλαξη και η διακίνηση των γραπτών πνευματικών θησαυρών του ανθρώπου επιβάλλεται επιτακτικά, όσο ποτέ άλλοτε στις μέρες μας, διότι αντιμετωπίζουμε σήμερα μια ακατάσχετη φθορά του βιβλιακού και αρχειακού υλικού, ένεκα της κακής ποιότητας του χαρτιού. Το χαρτί, κυρίως αυτό που χρησιμοποιείται μετά το δεύτερο ήμισυ του 19ου αι. κατασκευάζεται από χημικό ή μηχανικό ξυλοπολτό και περιέχει πολλά αρνητικά συστατικά, τα οποία το φθείρουν. Η κυτταρίνη του ξύλου είναι χημικώς ακάθαρτη και ασταθής, σε αντίθεση με αυτή του βάμβακος, του λινού ή της καννάβεως, που εχρησιμοποιείτο στην κατασκευή του χαρτιού παλαιότερα. Επίσης, η φθορά του σύγχρονου χαρτιού οφείλεται στα διάφορα συνθετικά (charges) που προσθέτονται και χρησιμοποιούνται για τη λεύκανση, το κολλάρισμα, τη σταθεροποίηση του χαρτιού, ή για την βελτίωση της ποιότητάς του, για μεγαλύτερη απορροφητικότητα της μελάνης και των χρωμάτων, και κυρίως στην Lignine, που είναι ένα υδρόφοβο συστατικό της κυτταρίνης του ξύλου, στην οποία οφείλεται το "όξινο" (acidity) του χαρτιού. Το γεγονός, λοιπόν, του αυξανόμενου ρυθμού των φθορών του σύγχρονου χαρτιού ευαισθητοποίησε τους ενδιαφερομένους και ετάραξε "τα λιμνάζοντα ύδατα".

Πολλά κράτη, σ' όλο τον κόσμο, έκαναν και συνεχίζουν να κάνουν πολυσχιδείς έρευνες και μελέτες καταρτίζοντας στατιστικούς πίνακες των φθορών του βιβλιακού και αρχειακού υλικού. Τα ποσοστά δεν είναι πολύ ενθαρρυντικά. Ενδεικτικά αναφέρουμε, ότι σε έρευνα που έγινε σε συλλογές με σύγχρονο χαρτί, της περιόδου 1800-1990 στην Ολλανδία, αποδείχθηκε ότι στα Γενικά Αρχεία της Ολλανδίας, το 1,5% του χαρτιού είναι εύθρυπτο και το 6,3% είναι εξασθενημένο και απώλεσε την αρχική του παγίτητα, το 2,2% είναι εύθρυπτο και το 4,4% απώλεσε την αρχική του παγίτητα στη Royal Library. Στη Γερμανία το 12-16% των βιβλιακών συλλογών έχουν όξινο και εύθρυπτο χαρτί. Στα 100 εκατομμύρια βιβλία, περίπου, που φυλάσσονται στις ιταλικές βιβλιοθήκες, το 30-40% του χαρτιού είναι φθαρμένο. Επίσης το 20% περίπου των βιβλίων στην Γαλλία έχουν φθαρμένο χαρτί. Στην περίπτωση της Ελλάδος δεν έχουμε εθνικό στατιστικό πίνακα φθορών του βιβλιακού και αρχειακού υλικού. Επιβάλλεται όμως να γίνει για λόγους δεοντολογίας και ανάγκης. Πάντως το 30-35% των βιβλίων της Εθνικής μας, μόνον, Βιβλιοθήκης είναι φθαρμένο και όξινο. Σύμφωνα με τα δεδομένα της συνάντησης των ειδικών, που συζήτησαν στη Χάγη, το 1991, το 25-50% των βιβλιακών και αρχειακών συλλογών σ' όλο τον κόσμο, δηλ. περίπου 4 δισεκατομμύρια βιβλία, είναι φθαρμένο. Έχουν χαρτί όξινο και καταστραμμένο με διάφορες μορφές φθορών. Ο αριθμός μάλιστα είναι, ενδεικτικός, καθότι, δεν υπάρχουν στατιστικοί πίνακες φθορών για όλες τις συλλογές βιβλίων παγκοσμίως.

Σε πολλά κράτη, πλην της χώρας μας, εξειδικευμένα χημικά, φυσικά, βιολογικά εργαστήρια, στα διάφορα κέντρα έρευνας και μελέτης του βιβλίου, αναπτύσσουν πολύμορφες μελέτες και έρευνες. Υπάρχουν προγράμματα με αυστηρό χρονοδιάγραμμα, που αποσκοπούν, σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο, στην εξακρίβωση των παθογόνων παραγόντων των ποικίλων φθορών του βιβλίου και του χαρτιού, στη σωστή και αποτελεσματική αντιμετώπισή τους, στην κατασκευή νέας βελτιωμένης ποιότητας χαρτιού για όλες τις χρήσεις. Η UNESCO, η Commission των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, καθώς και πολλοί άλλοι διεθνείς οργανισμοί και ινστιτούτα, έχουν ευαισθητοποιηθεί αρκούντως τις τελευταίες δεκαετίες. Η "ISO" (International Standard Organisation), στο πλαίσιο αυτού του προβληματισμού συνέστησε μία διεθνή επιτροπή εργασίας, προεδρευόμενη από το σουηδό καθηγητή Olof Bethge, με σκοπό να συντάξει διεθνείς προδιαγραφές, πέραν των εθνικών που υπάρχουν σε πολλά κράτη, για την κατασκευή μίας νέας ποιότητας χαρτιού μακράς διάρκειας, και να εκδόσει σχετική διεθνή Norma (Information and Documentation).

Physical keeping of Documents: Paper for Documents. Specification for Permanence). Η επιτροπή συνεστήθη τον Νοέμβριο του 1989. Στόχος της επιτροπής είναι να κατασκευασθεί ένας νέος τύπος χαρτιού, που θα συστήνεται σ' όλους τους χρήστες χαρτιού, και ιδιαίτερα στους συντηρητές, βιβλιοθηκονόμους, αρχειονόμους, τυπογράφους, εκδότες, συγγραφείς, μουσεία κ.ά. Η NORMA αυτή προγραμματίστηκε να δημοσιευθεί εντός του πρώτου εξαμήνου του 1993. Ο νέος αυτός τύπος-ποιότητας χαρτιού (Permanent Paper) θα έχει μεγάλη διάρκεια ζωής, θα είναι ουδέτερο (7,5-10 PH) θα έχει μεγάλη χημική σταθερότητα και θα αντιστέκεται στις προσβολές μικροβίων. Θα κατασκευάζεται από ίνες βάμβακος, λινού και άλλων παρόμοιων υλικών, με καθαρή και χημικά σταθερή κυτταρίνη. Θα είναι 100% χημικός πολτός. Δεν θα περιέχει, πιθανώς, Azzurants optiques, που χρησιμοποιούνται για την καλή οπτική εμφάνιση, όπως επίσης και Lignine, στην οποία οφείλεται, κατά κύριο λόγο, η φωτοαποσύνθεση της κυτταρίνης του ξύλου. Το ποσοστό των μεταλλικών αλάτων θα είναι ελεγχόμενο. Θα έχει ικανή εναποθήκευση σε ανθρακικό ασβέστιο, για να έχει τη δυνατότητα αντιμετώπισης της οξύτητας. Δεν θα έχει θαμπότητα, θα κολλαρίζεται με ουδέτερη κόλλα, για να έχει την απαιτούμενη παγιότητα και ελαστικότητα.

Πολλά κράτη ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση της επιτροπής εργασίας του ISO και ορισμένα επεράτωσαν το έργο τους από καιρό. Ήδη, στη συνάντηση της Χάγης ορισμένα κράτη παρουσίασαν τα αποτελέσματα των ερευνών και εργασιών τους.

Μία άλλη μέριμνα της επιτροπής εργασίας του ISO είναι να συνταχθούν προδιαγραφές (Norma), με τον τίτλο: 1) Writting materials for permanent records, 2) Requirement document storage, 3) Recommendation for binding materials and binding practices. Η Δανία, κατά τη διάρκεια των εργασιών της συνάντησης της Χάγης πρότεινε να συμπεριληφθεί στο ψήφισμα της συνάντησης και η πρόταση για τη σύνταξη προδιαγραφών και η διεθνής, από κοινού, μελέτη για το χαρτί από ανακύκλωση. Η πρόταση δεν έγινε δεκτή. Όλα, όμως, τα μέλη συμφώνησαν στην αναγκαιότητα της κατασκευής και της χρήσης του ανακυκλωμένου χαρτιού, στην εξεύρεση μέσων και μεθόδων για την καλύτερευση της ποιότητάς του, ώστε να αξιοποιούνται όλα τα είδη χαρτιού και με προσθήκη μάλιστα νέων ινών, από καθαρή κυτταρίνη, να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για χαρτί εκτύπωσης καλής ποιότητας. Ήδη, όπως ανέφεραν οι εκπρόσωποι, στη Δανία το 60% της εθνικής παραγωγής χαρτιού είναι ανακυκλωμένο, στη Γερμανία το 40% και στην Αγγλία το 25-30%. Το θέμα τίθεται σήμερα επιτακτικότερα, διότι θα συμβάλει και στην οικολογική πολιτική της Ευρώπης και του κόσμου ολόκληρου, αφού θα χρησιμοποιούνται λιγότερες πρώτες ύλες (ξύλο), και δεν θα καταστρέφονται τα δάση. Τέλος, κάθε κράτος μπορεί να έχει τις δικές του προδιαγραφές για την κατασκευή Permanent Paper, εντός του κόλπου της CEN (Centre Europien de Normalisation). Πρέπει όμως τούτο, δηλ. το CEN, να ενταχθεί στη συνέχεια στο πλαίσιο των προδιαγραφών του ISO. Σε ορισμένα κράτη επικρατεί η γνώμη, λόγω του υψηλού κόστους κατασκευής, να συνταχθούν δύο κατηγορίες προδιαγραφών Permanent Paper α) για χαρτί εκτυπώσεων βιβλίων και αρχείου και β) για ευτελείς εκδόσεις και εφημερίδες.

Στο πλαίσιο των προσπαθειών να ευαισθητοποιηθεί το αρμόδιο και υπεύθυνο κοινό των βιβλιοθηκαρίων, αρχειονόμων, τυπογράφων, εκδοτών και συγγραφέων στη χρήση του Permanent paper, η Commission των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (DGX Διεύθυνση) σε συνεργασία με την European Foundation for Library Cooperation (EFLIC) έχει προωθήσει μία έκδοση που κυκλοφόρησε τον Μάιο του 1993: ένα κατάλογο δηλ. κατασκευαστών, προμηθευτών και εμπόρων Permanent Paper, σε 21 χώρες της Ευρώπης, με τις αντίστοιχες διευθύνσεις τους. Επειδή η έκδοση είναι περιορισμένου αριθμού οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται στη διεύθυνση: European Fondation for Library Cooperation (EFLIC), 17 Chemin des vieux amis, B-1380 Lasne (Bruxelles) Belgique, τηλ. 32.2. 6334311 και FAX 32. 2. 63354428.

Στην Ελλάδα, δυστυχώς, δεν κατασκευάζεται ούτε Acid Free χαρτί (εισάγεται όμως), αλλά ούτε γινόντουσαν έρευνες και μελέτες μέχρι πρόσφατα. Η ευαισθητοποίηση των ενδιαφερομένων (ΕΛΟΤ-Ελληνικός Οργανισμός Τυποποιήσεως και αρμόδια εργασιακή ομάδα) έγινε με τις προσπάθειες του υπογράφοντος το παρόν άρθρο, αφού ο ίδιος δεσμεύτηκε όπως και οι λοιποί εκπρόσωποι των κρατών-μελών της ΕΟΚ, από το ψήφισμα της Χάγης τον Δεκέμβριο του 1991. Ήδη οι εργασίες προχωρούν, υπο την εποπτεία της κας Ειρήνης Κυπριωτάκη, χημικού, διευθύντριας παραγωγής της SOFTEX (Αθηναϊκή Χαρτοποιία) και του αναπληρωτού αυτής Κ. Μπατιστάτου, χημικού της ίδιας χαρτοβιομηχανίας στα πλαίσια των υπευθυνοτήτων του ΕΛΟΤ. Η πρώτη έκθεση των εργασιών έχει ήδη υποβληθεί στον ΕΛΟΤ. Απαιτούνται, όμως, να γίνουν πολλά ακόμη, μέχρι ότου αποπερατωθούν οι εργασίες και να υποβληθούν, επισήμως, τα πορίσματα και οι σχετικές εθνικές προδιαγραφές στην ISO, μέσω του ΕΛΟΤ.

B. Πελτίκογλου

MASS DEACIDIFICATION

Διεθνείς προσπάθειες για την αντιμετώπιση του φαινομένου της οξύτητας του χαρτιού (Acidity of Paper).

Σήμερα, παράλληλα με τις προσπάθειες που γίνονται για την κατασκευή του Permanent Paper -χαρτιού μακράς διάρκειας-, καταβάλλονται και προσπάθειες έντονες και σε βάθος, για τη μαζική αντιμετώπιση του φαινομένου της Acidity.

Στόχος των ειδικών επιστημόνων-ερευνητών στα διάφορα εργαστήρια του κόσμου, είναι η διαπίστωση και στη συνέχεια η καθιέρωση της πιο αποτελεσματικής και κοινά αποδεκτής μεθόδου μαζικής αποξίνωσης χαρτιού (mass deacidification), μεταξύ των πολλών που εφαρμόζονται σήμερα παγκοσμίως. Πολλές έρευνες γίνονται στη Γαλλία, ΗΠΑ και Καναδά. Οι προσπάθειες προσανατολίζονται, κατά πρώτον, στη λεπτομερή μελέτη των αιτιών αποσύνθεσης και φθοράς του χαρτιού διαφόρων ποιτήτων, εκτεθειμένων στην ατμοσφαιρική μόλυνση, με σκοπό να αντιμετωπίσουν, κατά τον πιο κατηγορηματικό τρόπο, την οξύτητα του χαρτιού στη διάρκεια του χρόνου. Ενδιαφέρονται, επίσης, για τη σταθερότητα των διαφόρων συνθέτων, που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή του σύγχρονου χαρτιού, της τυπογραφικής μελάνης και της μελάνης γραφής.

Το σύγχρονο χαρτί, κυρίως αυτό που κατασκευάζεται από μηχανικό πολτό και περιέχει πολλή Λιγνίνη, είναι από την κατασκευή του όξινο, σε σχέση με αυτό, που κατασκευάζεται από χημικό πολτό, που είναι ανθεκτικότερο και εν ολίγοις καθαρότερο. Στα χαρτιά, που κατασκευάζονταν από το 19ο αιώνα και εξής υπάρχει Στύψη και Κολοφώνιον, συστατικά που χρησιμοποιούνταν για το κολλάρισμα του χαρτιού, για την μεγαλύτερη απορροφητικότητα της μελάνης. Τα συστατικά αυτά προκαλούν οξύτητα στο χαρτί με την πάροδο του χρόνου και τη μεσολάβηση πολλών χημικών διαδικασιών. Τη διαδικασία της Acidity, ήδη από το 19ο αιώνα εμελέτησαν οι διάφοροι επιστήμονες, και μάλιστα οι Faraday, Colvert και Letbely.

Οι ερευνητές-επιστήμονες μεταξύ άλλων προσπαθούν να βρουν τα κατάλληλα χημικά πρόσθετα, όπως τα ενδεδειγμένα αλκαλικά άλατα (Sels Basic Terreux) ώστε να διαπιστώσουν το συμβατό αυτών με τα διάφορα υλικά του βιβλίου, όπως το χαρτί, το δέρμα, τις κόλλες, τα μελάνια κ.ά. καθώς επίσης και να μελετήσουν το φαινόμενο της επανοξίνωσης (Reacidification) του χαρτιού, με την πάροδο του χρόνου.

Από τις προσπάθειες ερευνητών και μελετητών, βαθμιαία έχουμε όλο και περισσότερα θετικά αποτελέσματα και πορίσματα. Προσπάθειες καταβάλλονται στο πλαίσιο του διεθνούς προγράμματος STEP (Science et Technologie pour la Protection de l' Environnement) όπου συνεργάζονται τέσσερις οργανισμοί: Nederlandse Organisatie Voor Toegpost (TNO), Ολλανδία, Centre de Recherches sur la Conservation des Documents Graphiques (CRCDG), Γαλλία, και δύο σουηδικοί: Swedish Pulp and Paper Research Institute (STFI) και το Πανεπιστήμιο του Gøteborg (CTH).

Οι παραπάνω προσπάθειες άρχισαν το 1991 με αυστηρό χρονοδιάγραμμα τριών ετών. Έχουν δε ως σκοπό και αντικείμενο μελέτης και έρευνας α) τη διατύπωση "αρχών" για μια καλή και σωστή εναποθήκευση του βιβλιακού και αρχειακού υλικού (Stockage) και β) την υπόδειξη της καταλληλότερης μεθόδου αποξίνωσης των βιβλίων (Mass Deacidification). Παρόμοιες προσπάθειες γίνονται και στο Battelle Institute στη Φραγκφούρτη. Έμμεσος σκοπός είναι και η απλούστευση της μεθόδου Mass Deacidification και η ελάττωση του κόστους εφαρμογής της. Γιατί η μέθοδος μαζικής αποξίνωσης απαιτεί μεγάλες και, εν πολλοίς, πολύπλοκες εγκαταστάσεις.

Το θέμα της αποξίνωσης του χαρτιού και οι μέθοδοι μαζικής αποξίνωσης των βιβλίων ήταν από τα βασικά θέματα της συνάντησης των ειδικών ερευνητών, επιστημόνων και συντηρητών των χωρών-μελών της ΕΟΚ στη Χάγη, τον Δεκέμβριο του 1991, όπου την Ελλάδα, όπως γράψαμε πριν, εκπροσώπησε ο υπογράφων το παρόν με την ιδιότητα του Προϊσταμένου της Υπηρεσίας Συντηρήσεως Αποκαταστάσεως και Μικροφωτογραφήσεως της Εθνικής βιβλιοθήκης της Ελλάδος.

Στα πλαίσια των διεθνών συλλογικών ερευνών του προγράμματος STEP, οι ερευνητές εστιάζουν την προσοχή και το ενδιαφέρον τους σε τρεις μόνον σήμερα μεθόδους μαζικής αποξίνωσης, συγκεκριμένως στις: α) Μέθοδο που εφάρμοσε το 1977 ο Richard Smith, της αμερικανικής εταιρίας Weit' O, και που χρησιμοποιεί ως αποξινωτικό υλικό το Carbonate de methyle magnesium, το οποίο, εναποθηκεύόμενο στις ίνες του χαρτιού, συναντιδρώντας με την ατμόσφαιρα, σχηματίζει ένα μίγμα αλάτων, τα οποία ουδετεροποιούν τα οξέα που υπάρχουν μέσα στο χαρτί και προσδίδουν μία εφεδρεία αλκαλική β) Μέθοδο που ανακάλυψαν οι J. Williams και G. Kelly το 1970, και η οποία αναπτύχθηκε από την αμερικανική εταιρία Akzo Chemicals. Χρησιμοποιεί το Diethyl de Zinc. Είναι η γνωστή ως μέθοδος DEZ. Το Diethyl de Zinc αντιδρά με τα διάφορα οξέα, που υπάρχουν στις ίνες του χαρτιού, κυρίως το θειϊκό και οξικό οξύ, και τα μετατρέπει σε θειικά και οξικά άλατα, τα οποία είναι ουδέτερα και όχι πτητικά και ελευθερώνεται συγχρόνως αιθάνιο. Αντιδρά, επίσης με το νερό και παράγεται αιθάνιο και οξειδίο του ψευδαργύρου, το οποίο παρέχει στις ίνες της κυτταρίνης του χαρτιού μια εφεδρεία αλκαλική, μέχρι 1,5% του οξειδίου του ψευδαργύρου, και γ) Μέθοδο

που χρησιμοποιεί το Butoxytriglycolate de Magnesium. Η μέθοδος ανεπτύχθηκε από την αμερικανική εταιρία LITCHO-FMC. Όλες αυτές οι μέθοδοι έχουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους. Καμία σήμερα δεν μπορεί να θεωρηθεί η αποτελεσματικότερη για μαζική αποξίνωση των βιβλίων και του χαρτιού.

Τέλος, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι οι προσπάθειες των ερευνητών στρέφονται, επίσης, και προς τη μελέτη και βελτίωση των συστατικών και πρόσθετων που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή της σύγχρονης μελάνης, γραφής και τυπογραφίας, το συμβατό αυτών με το νέο τύπου χαρτιού, Permanent Paper. Προσπαθούν να βρουν μια νέα ανεξίτηλη μελάνη και μη διαλυτή. Ερευνες γίνονται πάνω στα γνωστά, διεθνώς, μελάνια όπως της Pelikan, της Parker, και της Waterman, με χρήση διαφόρων σταθεροποιητικών υγρών και διαλυμάτων.

B. Πελτίκογλου

ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

Ο εντοπισμός των οπτικοακουστικών αρχείων στη χώρα μας ξεκίνησε από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους για πρώτη φορά το 1991.

Η προσπάθεια αυτή αφορούσε κυρίως στην επισήμανση φωτογραφικού υλικού (φωτογραφίες, λευκώματα και επιπλέον φωτογραφικές μηχανές) στο δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα. Τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας θα δημοσιευτούν στο επόμενο τεύχος των ΓΑΚ.

Απώτερος στόχος, όταν ολοκληρωθεί το έργο της επισήμανσης είναι η σύνταξη ενός εθνικού οδηγού φωτογραφικών αρχείων.

Μια νέα προσπάθεια εντοπισμού κινηματογραφικών ταινιών και βιντεοταινιών στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο ανέλαβε η ΕΡΤ ΑΕ ως μέλος των ΜΑΡ TV (Memory Archives Programmes) σε συνεργασία με τα ΓΑΚ.

Το έργο αυτό θα καταλήξει στην εκπόνηση ενός Εθνικού Οδηγού κινηματογραφικών ταινιών και βιντεοταινιών, το οποίο θα κατατεθεί στην Ευρωπαϊκή Τράπεζα Αρχείων που θα λειτουργήσει περίπου στο τέλος του 1994 στο Στρασβούργο.

Η ΜΑΡ TV είναι μια ευρωπαϊκή ένωση που έχει σκοπό τη χρησιμοποίηση οπτικοακουστικού αρχειακού υλικού από όλες τις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την επαναδημιουργία επιδοτούμενων προγραμμάτων συμπαγωγής, που θα οδηγήσουν σε μια καλύτερη κατανόηση του κοινού ευρωπαϊκού παρελθόντος και της οπτικοακουστικής κληρονομιάς.

Αυτή τη στιγμή έχει πάνω από 120 μέλη (κρατικοί και ιδιωτικοί ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί, παραγωγοί) που αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό δίκτυο συμπαγωγών μέσα στην Ένωση.

Στέλλα Νταβαρούκα

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΑΡΧΕΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ - ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ

Τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, στα πλαίσια της κατάρτισης προγραμμάτων αρχειακής εκπαίδευσης, συνεχίζουν και φέτος τη διοργάνωση σεμιναρίων γύρω από θέματα οργάνωσης και διαχείρισης αρχείων.

Η προσπάθεια αυτή ξεκίνησε πέρυσι με τη διεξαγωγή του διήμερου (19, 20 Νοεμβρίου 1992) σεμιναρίου εκπαίδευσης των Υπαλλήλων-Συνδέσμων Υπουργείων και Οργανισμών του ευρύτερου δημόσιου τομέα με τα ΓΑΚ, στο Αμφιθέατρο του Νοσοκομείου "ΕΛ.ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ". Το σεμινάριο παρακολούθησαν περισσότεροι από 120 υπάλληλοι διαφόρων φορέων. Το κύριο βάρος των εισηγήσεων δόθηκε στην αποσαφήνιση του ρόλου τους στα πλαίσια της διεκπεραίωσης των αρχειακών εργασιών, σε θέματα εκκαθάρισης αρχείων, πληροφορικής και γενικότερης αξιοποίησης των αρχείων.

Στις 1 και 2 Απριλίου του 1993, σε συνεργασία με την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, οργανώθηκε σεμινάριο για τους υπαλλήλους της Τράπεζας. Αντικείμενο συζήτησης ήταν τόσο η υφιστάμενη σήμερα κατάσταση των αρχείων της ΕΤΕ και η λογική του εκσυγχρονισμού τους, όσο και ειδικότερα θέματα που αφορούσαν στους τύπους του αρχειακού υλικού και στις μορφές αρχειοθέτησής του, στη δημιουργία Ειδικών Αρχείων Τραπεζών καθώς και στη συμβολή των τραπεζικών αρχείων στην ιστοριογραφία της οικονομικής ιστορίας.

Τα ΓΑΚ με το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης/Ινστιτούτο Διαρκούς Επιμόρφωσης συνεργάστηκαν για την διεξαγωγή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με θέμα: "Οργάνωση και διαχείριση αρχείων Δημοσίων Υπηρεσιών". Το πρόγραμμα διήρκεσε από τις 17-22 Οκτωβρίου και από τις 31-5 Νοεμβρίου 1993. Τα θέματα που αναλύθηκαν ήταν γύρω από τα προβλήματα της Οργάνωσης Γραμματειών, της μηχανοργάνωσης Δημοσίων Υπηρεσιών, τις εκκαθαρίσεις αρχείων, την οργάνωση Κέντρων Τεκμηρίωσης, τη σημασία των δημοσίων αρχείων, των πράξεων της Διοίκησης, την πρόσβαση στα αρχεία και την Ιστορία της Διοίκησης και των Θεσμών.

Από τον Οκτώβριο και μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου 1993 διεξάγεται στο Ίδρυμα Γουλανδρή-Χόρν, με την επιστημονική επιμέλεια των ΓΑΚ, σεμινάριο πάνω σε θέματα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Βιβλιολογίας.

Όσον αφορά την Αρχειονομία, οι θεματικές ενότητες που περιλαμβάνονται αφορούν, εκτός από τη χάραξη κάποιων γενικών κατευθύνσεων, στις μορφές των αρχείων (αρχεία δημόσια, ιδιωτικά, οπτικοακουστικά, αρχιτεκτονικά, αρχεία επιχειρήσεων και Τραπεζών), στις ειδικές κατηγορίες αρχείων (αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών, Αρχεία Ναυτικού), στη σχετική νομοθεσία, στις στρατηγικές για τις προσκτήσεις αρχείων, στις ταξινομήσεις αρχείων και στα εργαλεία έρευνας, στην Ιστορία της Διοίκησης και των Θεσμών, στα αρχεία ξένων διοικήσεων (βενετικής, Αγγλικής, Οθωμανικής), στα εκκλησιαστικά αρχεία, στα θέματα συντήρησης αρχείων και εξοπλισμού κτηρίων, στη χρήση της Πληροφορικής στα αρχεία καθώς και μία σειρά μαθημάτων πάνω στην Ελληνική, Λατινική και Οθωμανική Παλαιογραφία.

Τα προγράμματα επιμόρφωσης θα συνεχισθούν με τους ίδιους ρυθμούς και κατά τη διάρκεια του 1994, ενώ παράλληλα θα γίνει η έκδοση αντίστοιχων εγχειριδίων. Όσοι ενδιαφέρονται είτε να τα παρακολουθήσουν είτε να συνεργασθούν για την έκδοση των εγχειριδίων, μπορούν να επικοινωνούν στο τηλέφωνο 3230239, 3219935.

Αμαλία Παππά-Καραπιδάκη, Γ. Α. Κ. / Κ. Υ.

ΔΙΕΘΝΗ ΝΕΑ

Διεθνές Συνέδριο "Gli archivi per la storia dell' Architettura" (Τα αρχεία για την ιστορία της Αρχιτεκτονικής) Ιταλία, Reggio nell' Emilia, 4-8 Οκτωβρίου 1993

Στις αρχές Οκτωβρίου και με καθυστέρηση ενός και πλέον χρόνου πραγματοποιήθηκε στο Reggio - Emilia της Ιταλίας διεθνές συνέδριο για τα αρχεία και τη συμβολή τους στην ιστορία της αρχιτεκτονικής υπό την αιγίδα του ιταλικού υπουργείου Πολιτισμού και με τη συμμετοχή ιταλών και ξένων αρχειακών, αρχιτεκτόνων και ιστορικών της αρχιτεκτονικής. Οι εργασίες του συνεδρίου συνέπεσαν με τον εορτασμό των εκατό χρόνων από την ίδρυση του Κρατικού Αρχείου του Reggio Emilia και πλαισιώθηκαν από έκθεση σχεδίων της συλλογής του ιταλού αρχιτέκτονα του 19ου αιώνα Carlo Zucchi, η οποία φυλάσσεται στο Αρχείο του Reggio και περιλαμβάνει πλήθος τεκμηρίων σχετικά με την πολυετή επαγγελματική δραστηριότητα του αρχιτέκτονα στο Μπουένος Αιρες και το Μοντεβιδέο (1828-1845). Οι σύνεδροι είχαν επιπλέον την ευκαιρία να επισκεφθούν τη μεγάλη έκθεση για την αρχιτεκτονική στις ιταλικές αποικίες από τα μέσα του περασμένου αιώνα έως το 1945, η οποία πραγματοποιήθηκε στη γειτονική Μπολόνια, στον εντυπωσιακό εκθεσιακό χώρο της Fiera.

Ηδη από τις πρώτες εισηγήσεις έγιναν σαφείς οι στόχοι του συνεδρίου και διαφάνηκαν τα προβλήματα που επρόκειτο να συζητηθούν σε όλη τη διάρκεια των εργασιών (Salvatore Mastruzzi, La politica dell' Amministrazione archivistica per gli archivi dell' architettura και Franco Borsi, Architettura e archivi: temi e interrogativi). Ως βασικοί στόχοι του συνεδρίου ορίστηκαν :

α. Η παρουσίαση αρχείων σχετικών με την αρχιτεκτονική και το τοπίο, με έμφαση στα ιδιωτικά αρχεία αρχιτεκτόνων και τεχνικών εταιρειών.

β. Η προβολή της συμβολής των αρχείων της αρχιτεκτονικής σε θέματα αναστήλωσης κτηρίων και γενικότερα εργασιών συντηρήσης.

γ. Η ενημέρωση των συνέδρων για την πορεία των αρχειακών εργασιών σχετικά με τα αρχεία της αρχιτεκτονικής στις αρχειακές Υπηρεσίες άλλων χωρών.

Η παρουσίαση πολυάριθμων αρχείων και συλλογών από τους ιταλούς συναδέλφους κάλυψε επαρκώς τη χρονική περίοδο από τον 16ο αιώνα έως τα μέσα του 20ού αιώνα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις ανακοινώσεις των: Daniela Ferrari, I cabrei come fonti per la storia dell' architettura. Il caso mantovano (παρουσιάστηκαν κατάστιχα του Αρχείου της Μάντοβας, στα οποία περιγράφεται και απεικονίζεται αναλυτικά η αγροτική ιδιοκτησία των Gonzaga με όλα της τα κτίσματα στην ύπαιθρο της Μάντοβας), Paolo Brandinelli, Archivi fotografici di architettura (παραδείγματα

παραποίησης ή επιλεκτικής παρουσίασης κτηρίων, μνημείων κλπ. μέσα από φωτογραφίες επαγγελματιών φωτογράφων), Antonella Greco, *I cantieri romani negli anni Trenta nelle carte degli architetti e degli artisti* (η συμβολή των προσωπικών αρχείων ιταλών καλλιτεχνών και αρχιτεκτόνων του Μεσοπολέμου στην αποκάλυψη άγνωστων μέχρι σήμερα τοιχογραφιών και ψηφιδωτών σε δημόσια κτήρια του προαστίου της Ρώμης EUR, το οποίο αποτελεί τη σημαντικότερη πολεοδομική παρέμβαση του Μουσολίνι στη Ρώμη).

Από τις πιο ενδιαφέρουσες ανακοινώσεις σχετικά με θέματα συντήρησης και αναστήλωσης υπήρξε αυτή του Gehum Tabak (Istituto Centrale per il restauro της Ρώμης) για την αποκατάσταση των χρωματισμών στις προσόψεις των palazzi της Ρώμης βάσει πληροφοριών που αντλούνται από τις καταγραφές ημερησίων εξόδων πολυάριθμων αρχιτεκτονικών του 17ου, 18ου και 19ου αιώνα (*L' arte del colorire le facciate degli edifici romani nei documenti d' archivio, sec. XVII - XIX*).

Η συμμετοχή των ξένων συνέδρων υπήρξε αντιπροσωπευτική των τάσεων που κυριαρχούν αυτή τη στιγμή στη διεθνή αρχειακή κοινότητα για την επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με την εποπτεία, την επισήμανση, την εκκαθάριση, την ευρετηρίαση και τη σωστή φύλαξη των αρχείων αρχιτεκτονικών σχεδίων και τεχνικών μελετών. Η εμπειρία των Καναδών στην ευρετηρίαση των αρχιτεκτονικών σχεδίων μέσω Η/Υ θα αποδειχθεί πολύτιμη, όταν ολοκληρωθεί η σύνταξη των σχετικών δελτίων (Louis Cardinal, *La description des dessins architecturaux aux Archives nationales du Canada*), ενώ ο προβληματισμός τους περί κριτηρίων επιλογής και εκκαθάρισης των αρχείων των τεχνικών εταιρειών μπορεί να επεκταθεί, οπωσδήποτε με κάποιες τροποποιήσεις, και στα αρχεία σχεδίων που απόκεινται στις δημόσιες υπηρεσίες (Nicholas Olsberg, *Volume, Scale and Unpredictability: Problems related to Archives of Contemporary Architectural Firms*). Ο Adri Duivesteijn παρουσίασε το νέο υψηλών προδιαγραφών κτήριο του Ολλανδικού Αρχιτεκτονικού Ινστιτούτου στο Ρότερνταμ, στο οποίο συγκεντρώνεται υλικό από αγορές και δωρεές με κριτήριο την αντιπροσωπευτικότητα των τάσεων της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Η γράφουσα (*Gli archivi architettonici in Grecia: Esperanza e prospettive*) αναφέρθηκε στις προσπάθειες των Γενικών Αρχείων του Κράτους για επισήμανση των χαρτογραφικών αρχείων του δημόσιου τομέα, στα τεκμήρια που ήδη διαθέτουν τα ΓΑΚ/Κ.Υ. και οι περιφερειακές υπηρεσίες, στις πρόσφατες εργασίες ευρετηρίασης του Αρχείου της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του ΥΠΕΠΘ (1898-1986) και του Αρχείου του τμήματος Πολεοδομίας και Πολεοδομικών Εφαρμογών Ν. Λακωνίας (1927-1956), από τις Κατερίνα Κυριακού και Καλλιόπη Γαβαλά αντίστοιχα. Αναφερθήκαμε, τέλος, σε όλες τις κατά καιρούς προσπάθειες (εκθέσεις, έκδοση περιοδικών εντύπων κλπ.) που είχαν ως στόχο την ευαισθητοποίηση των ερευνητών και της κοινής γνώμης απέναντι σ' αυτήν την ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και ευπαθή κατηγορία αρχειακού υλικού καθώς και την ουσιαστική αξιοποίησή του. Είχαμε την ευκαιρία να ενημερωθούμε για τις επίμονες προσπάθειες του ουγγρικού κράτους ώστε με αγορές από το εξωτερικό να συμπληρωθεί η απαραίτητη τεκμηρίωση (χάρτες, γκραβούρες, σχέδια, φωτογραφίες, πρωτότυπα ή αντίγραφα έργων που φυλάσσονται σε συλλογές, αρχεία ή μουσεία του εξωτερικού) για την ανάπλαση ολόκληρων περιοχών της Βουδαπέστης, όπου οι επεμβάσεις και οι κατεδαφίσεις έχουν σχεδόν εξαφανίσει τα ίχνη του παρελθόντος (Andras Hadik, *The Hungarian Museum of Architecture*). Με ανάλογες μεθόδους επιχειρεί και το Λουξεμβούργο να συστήσει ένα ξεχωριστό τμήμα χαρτών και σχεδίων του Μεγάλου Δουκάτου (Guy May, *Les sources aux cartes et plans d' architecture au Grand-Douche de Luxembourg*). Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον αναμενόταν η εισήγηση του Arnaud Ramiere de Fontanier, ο οποίος επρόκειτο να παρουσιάσει τη δραστηριότητα της ομάδας εργασίας του CIA για τα αρχεία της αρχιτεκτονικής και η οποία τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Μεταξύ των ομιλητών αισθητή ήταν η απουσία των ιστορικών της αρχιτεκτονικής, με αποτέλεσμα να μην θιγούν, τουλάχιστον από καθέδρας, θεωρητικά ζητήματα. Από τις χαρακτηριστικές εξαιρέσεις υπήρξε η εισήγηση του Jorge Francisco Liernur, *La arquitectura contemporanea y problemas de la "transculturacion" en el mundo moderno* σχετικά με τη σύγχρονη αρχιτεκτονική στην Αργεντινή και την εφαρμογή των αρχών του μοντέρνου κινήματος και πιο πρόσφατων ακόμη τάσεων σε μια χώρα με ιδιότυπη κοινωνική σύνθεση.

Από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αρχειακοί και ερευνητές της ιστορίας της αρχιτεκτονικής είναι η διασπορά του υλικού (σχέδια, φωτογραφίες, μακέτες κλπ.) σε δημόσιες Υπηρεσίες, Κέντρα ή Ινστιτούτα για τη μελέτη της αρχιτεκτονικής, ιδιωτικά αρχεία, συλλογές μουσείων ή περιφερειακών φορέων και η μικρή, προς το παρόν, δυνατότητα χαρτογράφησης όλων αυτών των αρχείων. Διαπιστώθηκε η ανάγκη σωστής φύλαξης και συντήρησης των σχεδίων και η μερική αδυναμία ακόμη και ισχυρών οικονομικά χωρών να ανταποκριθούν, γιατί ο μεγάλος όγκος του υλικού απαιτεί άρτια κτήρια και προηγμένης τεχνολογίας εξοπλισμό. Η ίδρυση σε κάθε κράτος ενός φορέα με αρμοδιότητα τη συγκέντρωση των αρχείων των αρχιτεκτόνων κατά το πρότυπο του *Archive d' Architecture Moderne* των Βρυξελλών θα έδινε πιθανόν λύση όσον αφορά κυρίως τα ιδιωτικά αρχεία, στα οποία, άλλωστε, επικεντρώθηκε το ενδιαφέρον της πλειοψηφίας των ομιλητών. Όσον αφορά τα αρχεία σχεδίων που απόκεινται σε Δημόσιες Υπηρεσίες, η σιωπή των συνέδρων, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, θα πρέπει να δικαιολογηθεί, αν ληφθεί υπόψη πόσο πρόσφατος σχετικά είναι ο προβληματισμός της αρχειακής οικογένειας για τα αρχεία των σχεδίων και πόσο δαπανηρή αποδεικνύεται συχνά η επιχείρηση διάσωσης, φύλαξης και προβολής τους. Θετική προς την πλευρά αυτή θα θεωρούσαμε την πρόταση του καθ. Borsi για ενίσχυση και κατάλληλη προβολή του θεσμού της

παρακαταθήκης. Με κατάλληλους χειρισμούς τα Κρατικά Αρχεία θα μπορούσαν να συγκροτήσουν συλλογές διόλου ευκαταφρόνητες, οι οποίες τουλάχιστον θα διευκόλυναν την έρευνα των ιστορικών της αρχιτεκτονικής, και θα αποτελούσαν έναν πυρήνα που θα μπορούσε να διευρυνθεί στο μέλλον με δωρεές και με συστηματικές αγορές. Η κοινοτική νομοθεσία περί διακίνησης πολιτιστικών αγαθών ίσως αποδειχθεί μια καλή αφορμή, για να συνταχθούν από τις Αρχαιακές Υπηρεσίες οι πρώτοι οδηγοί των αρχείων χαρτών και σχεδίων και για να κινητοποιηθούν πιο συστηματικά και σε επίπεδο συνεργασίας διαφόρων φορέων όλοι όσοι ενδιαφέρονται για τη διάσωση και προβολή αυτής της κατηγορίας αρχειακών τεκμηρίων.

Κατερίνα Κυριακού/ΓΑΚ Κ.Υ.

Συνέδριο του Διεθνούς Ινστιτούτου Εργατικής Ιστορίας του Αμστερνταμ, Κοπενχάγη Σεπτέμβριος 1993

Στο τέλος του Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε στην Κοπενχάγη το συνέδριο και η γενική συνέλευση του Διεθνούς Ινστιτούτου Εργατικής Ιστορίας του Αμστερνταμ (IALHI). Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο ιστορικό κτήριο της σοσιαλδημοκρατικής δανικής συνδικαλιστικής οργάνωσης όπου στεγάζεται το εργατικό μουσείο. Ένα από τα κυριότερα θέματα του συνεδρίου υπήρξε η επιχείρηση διάσωσης των σοβιετικών αρχείων που απασχολεί εξαιρετικά το Ινστιτούτο. Περίπου τριάντα σύνεδροι είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν τις εργασίες που έγιναν στο χώρο του νέου κέντρου της συνομοσπονδίας όπου βρίσκεται επίσης ένα θαυμάσιο αρχείο και βιβλιοθήκη.

Θυμίζουμε πως το IALHI είχε διοργανώσει πέρσι το πρώτο διεθνές συνέδριο για την ιστορία των ταμείων υγείας στο Παρίσι. Το Ινστιτούτο του Άμστερνταμ έχει αναπτύξει μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ερευνητική και διασωστική δραστηριότητα που είναι πολύ περιορισμένα γνωστή στην χώρα μας. Ελπίζουμε το 1996 το συνέδριο του IALHI να πραγματοποιηθεί στην Αθήνα.

A. Κράους

3ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο της "European Association for Banking History" για τα Αρχεία των Τραπεζών (Λουξεμβούργο, 17-18 Ιουνίου 1993)

Τα δύο πρώτα συνέδρια της European Association for Banking History (EABH) σχετικά με τα Αρχεία των Τραπεζών πραγματοποιήθηκαν το 1991 στο Παρίσι και το 1992 στο Μιλάνο. Στις συναντήσεις αυτές οι ανακοινώσεις που παρουσιάστηκαν, όπως και οι συζητήσεις που διεξήχθησαν μεταξύ των συνέδρων, περιστράφηκαν γύρω από την κατάσταση των τραπεζικών αρχείων στην δυτική Ευρώπη και τις δυνατότητες οργάνωσής τους.

Το τρίτο ευρωπαϊκό συνέδριο της EABH για τα Αρχεία των Τραπεζών, πραγματοποιήθηκε στις 17 και 18 Ιουνίου του τρέχοντος έτους, στο Λουξεμβούργο, με διοργανωτές την Banque de Luxemburg και τη Deutsche Bank (Luxemburg). Το θέμα του συνεδρίου ήταν: "Προτεραιότητες στα Αρχεία των Τραπεζών". Στο συνέδριο αυτό έλαβε μέρος η υπογράφουσα ως εκπρόσωπος του Ιστορικού Αρχείου της Εθνικής Τράπεζας.

Μετά το καλωσόρισμα του οικοδεσπότη, Ekkerhard Storck της Deutsche Bank (Luxemburg) και τη σύντομη εναρκτήρια ομιλία του Manfred Pohl, προέδρου της EABH, τον λόγο πήραν οι Nigel Wratten της Clerical and Medical Investment Group και ο Roger Nougaret του Credit Lyonnais οι οποίοι ανέπτυξαν το πρώτο θέμα που ήταν "Κλειδιά για την τεκμηρίωση" (Key Documentation). Οι ανακοινώσεις κινήθηκαν γύρω από την εξής προβληματική: Ποιές αρχειακές σειρές είναι εντελώς απαραίτητες να διαφυλαχθούν και σε ποιές απ' αυτές πρέπει να δίνεται προτεραιότητα για τη διάσωση, διατήρηση, συντήρηση και καταλογογράφηση τους σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.

Η υπογράφουσα και ο John Booker της Lloyds Bank ασχολήθηκαν με το δεύτερο θέμα που ήταν "Τα διάφορα εργαλεία έρευνας", τα διάφορα δηλαδή βοηθητικά μέσα πρόσβασης στις πηγές (Finding Aids). Το ερώτημα που τέθηκε ήταν ποιά θα πρέπει να είναι η πολιτική του αρχειονόμου των τραπεζικών αρχείων σχετικά με τις μικρές συλλογές, όταν δηλ. το αρχειακό υλικό είναι περιορισμένης έκτασης. Αν πρέπει τότε ο αρχειονόμος να συντάσσει γενικούς καταλόγους ή αναλυτικά ευρετήρια των αρχειακών σειρών. Και δεύτερον, με ποιά κριτήρια πρέπει να αξιολογεί ο αρχειονόμος το υλικό που φθάνει στα χέρια του, με βάση τη χρηματική, τη νομική ή την ιστορική αξία της σειράς.

Το τρίτο κατά σειρά θέμα ήταν "Οι χρήστες" (Users). Το πρόβλημα που ανέπτυξαν η Gabriele Teichmann της Sal. Oppenheim jr και Cie και η Tuula salo της Union Bank of Finland ήταν ότι εκτός από την τράπεζα, από την οποία προέρχεται το αρχείο που είναι και ο κύριος χρήστης του αρχειακού υλικού, υπήρχαν συνήθως αρκετοί εξωτερικοί χρήστες οι οποίοι έχουν δυνατότητα πρόσβασης στα τραπεζικά ιστορικά τεκμήρια.

Τίθεται λοιπόν το ζήτημα αν θα πρέπει ο αρχειονόμος να καθορίσει προτιμήσεις ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες των χρηστών. Να καθορίσει δηλαδή αν κάποιοι χρήστες έχουν προτεραιότητα στην πρόσβαση ή αν θα πρέπει να παρέχει πληρέστερη ενημέρωση σε ορισμένους από αυτούς σχετικά με το υλικό. Η συζήτηση που ακολούθησε κατέληξε γενικά στο συμπέρασμα ότι ο αρχειονόμος οφείλει να ενημερώνει κατά προτεραιότητα την ίδια την Τράπεζα και τους ιστορικούς ερευνητές, ενώ θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα φειδωλός στους δημοσιογράφους.

Το τέταρτο θέμα, αναφερόταν στο "Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης" (Emergency Planning) και στην ετοιμότητα άμεσης επέμβασης που θα πρέπει να έχει ένα αρχείο. Το θέμα παρουσίασαν ο Wolf Buchmann του "Bundesarchiv Koblenz" και η Daniele Neirick των Γαλλικών Κρατικών Αρχείων οι οποίοι έχουν πολύτιμη πείρα σε σχέδια ασφάλειας και διάσωσης αρχειακού υλικού.

Στις ανακοινώσεις αυτές οι ομιλητές αναφέρθηκαν επίσης στην προστασία της μηχανογράφησης και ποιές προτεραιότητες πρέπει να δοθούν στο σχεδιασμό προγράμματος ανάγκης.

Οι εργασίες του συνεδρίου ολοκληρώθηκαν με συζήτηση Στρογγυλής Τράπεζας με θέμα: "Προτεραιότητες της επιχείρησης και αρχειακές προτεραιότητες". Η συνεδρία εξέτασε το πρόβλημα της εξισορρόπησης των αναγκών της οργάνωσης και των αναγκών της αρχειακής μονάδας. Πώς μπορούν δηλαδή να συμβιβαστούν και να συντονιστούν οι σκοποί της επιχείρησης και το πρόγραμμα εργασίας του αρχειακού.

Γιολάντα Χατζή

 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Επετηρίδα των Γενικών Αρχείων του Κράτους των ετών 1991-1992. Διεύθυνση: Ν. Καραπιδάκης. Βιβλιοθήκη Γενικών Αρχείων του Κράτους 24, Αθήνα 1993, σ. 255.

Πλούσια σε ύλη κυκλοφόρησε η νέα "Επετηρίδα των ΓΑΚ" που καλύπτει δραστηριότητες των δύο προηγούμενων χρόνων. Αντιλαμβανόμαστε με ικανοποίηση ότι ο τόμος αυτός γίνεται θεσμός, μια σαφής απόδειξη των μεγάλων αλλαγών που έχουν επέλθει τον τελευταίο καιρό στα κρατικά μας αρχεία, αλλά και σταθερό βήμα προβολής προς τα έξω της σοβαρής και υπεύθυνης δουλειάς των Ελλήνων αρχειονόμων που ασχολούνται στα Γ.Α.Κ.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου (Αρχαιακά-Διοικητική ιστορία), φιλοξενούνται εργασίες με ιστορικά θέματα, θεσμοί και διοικητική ιστορία των Επτανήσων: Σταματούλα Ζαπάντη: Πρωτονοτάριοι στην Κεφαλονιά επι Βενετοκρατίας, Διον. Μοσχόπουλος: Αστυνομικές αρχές στα Ιόνια νησιά 1807-1814, Αντωνία Μαρμαρέλη-Μανώλης Δρακάκης: Καθημερινές φροντίδες του αρχειονόμου των Κυθίων τον περασμένο αιώνα.

Επισημαίνουμε ακόμη την πολύτιμη "Βιβλιογραφία της ιστορίας των Ελληνικών αρχείων" του Ν. Καραπιδάκη και το ενημερωτικό κείμενο της Αμαλίας Παππά-Καραπιδάκη για τις εκκαθαρίσεις των αρχείων στα ελληνικά δικαστήρια.

Στο αμιγώς αρχειονομικό τμήμα ο αναγνώστης θα βρει ενδιαφέροντα άρθρα για την εφαρμογή των σύγχρονων τεχνολογιών στις αρχαιακές εργασίες, απάνθισμα της πολύτιμης εμπειρίας δύο περιφερειακών αρχείων της Ηπείρου: Νέστορας Μπαμίδης: πρόγραμμα διαχείρισης αρχαιακών δεδομένων των ΓΑΚ-Ν. Άρτας και Μάρθα Παπαδοπούλου-Κώτση: Η χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή στα ΓΑΚ Ν. Ιωαννίνων.

Το δεύτερο μέρος (παρουσίαση αρχαιακών συλλογών) περιλαμβάνει τρία πολύ χρήσιμα ευρετήρια: Το "ειδικό ευρετήριο των δημοσίων αρχείων των ΓΑΚ" που συνέταξε η Αμαλία Παππά-Καραπιδάκη, "Τα περιεχόμενα των Αρχείων Ν. Σάμου" του Χρήστου Λάνδρου και το ευρετήριο ενός ιδιωτικού αρχείου "της οικογένειας Τίνας Βασιλά" στη Κέρκυρα, που ετοίμασε η Αλίκη Νικηφόρου-Testone.

Ο τόμος, κλείνει στο τρίτο μέρος, με τις εκθέσεις πεπραγμένων για το 1991 του προέδρου της Εφορείας των ΓΑΚ Β. Παναγιωτόπουλου και του Διευθυντή τους Ν. Καραπιδάκη.

Z. Συνοδινός

 ΠΟΙΚΙΛΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΕΛΑΒΕ Η Ε.Α.Ε.:

1. Bibliotheek & Archiefgids, Uitgegeven door de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief en Documentatiewezzen, 1993/2, 1993/3, 1993/4.
2. La Gazette des Archives, Revue trimestrielle de l' Association des Archivistes Français, No158-159, 3e et 4e trimestres 1992.
3. Nederlands Archievenblad, Koninklijke Vereniging van Archivarissen in Nederlands, No2, Ιούνιος 1993, No3 Σεπτέμβριος 1993.
4. Lligall, Revista Catalana d' Arxivística, No5, 1992
5. Lligall, Revista Catalana d' Arxivística, No6, 1993
8. Tabula, Revista de Archivos de Castilla y Leon, Actas del I Congreso de Archivos de Castilla y LeMon, No1, 1992.
9. Arkiv Samhölle och Forskning, Svenska Arkivsambundet, 1992-3
10. Kitanomaru, The Journal of the National Archives of Japan, No24, Μάρτιος 1992.
11. Annual Report of the National Archives of Japan, 1991 (No21).
12. National Archives of Japan, Μάρτιος 1992.
13. Perspectives, Magazine on Banking History, European Association for Banking History, No1, 1993.

14. C.I.A., Janus, Revue Archivistique, No1, 1993
15. C.I.A., Directory, 1993
16. Historical Archives, Archives and Information Agency, No1, Μόσχα 1992.
17. Vestnik Arhivista, No 1-6, Μόσχα 1992-93.
18. Γ.Α.Κ. - Αρχεία Ν. Άρτας, Αρχαιοθήκη αρ. 3-4, "Η βιβλιοθήκη του νομού Άρτας. Αλφαβητικός κατάλογος βιβλίων". Επιμέλεια έκδοσης: Αγγ. Χατζηθανασίου, Άρτα Σεπτέμβριος 1993.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΛΑΒΕ Η Ε.Α.Ε.:

1. European Association for Banking History, *European Colloquium on Bank Archives*, Vol.2, 1993.
2. Μαρία Μπακαδήμα-Ξουργιά, Σωτηρία Τσάτσα, *Συμβολαιογραφικές πράξεις Μεσολογγίου έτους 1835*, Περιλήψεις-Ευρετήρια, Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας, Μεσολόγγι 1992.
3. Ιστορικό Αρχείο Σάμου-Δήμος Σαμίων, *Τοπική Ιστορία και Αρχεία*. Πρακτικά Δημέρου, Σάμος, 26-27 Απριλίου 1991, Σάμος 1992.
4. Robert S. Harding, *Register of the Louis S. Nixdorff 1928 Olympic Games Collection 1926-1978*. Smithsonian Institution, National Museum of American History, Archives Center.

ΝΕΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Α.Ε.

Το Διοικητικό Συμβούλιο, στις συνεδριάσεις που πραγματοποίησε το τελευταίο εξάμηνο, ενέκρινε ομόφωνα την εγγραφή στην Εταιρεία των συναδέλφων:

1. Ελένης Κατσιαδάκη
2. Μαρίας Γραμματικού

ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΝΕΑ

Νοέμβριος 1993

Αριθμός 8

ΔΕΛΤΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΕΙΑΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Αρχαιακά Νέα. Περιοδική έκδοση.

Εκδότης. Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία (Ε.Α.Ε.)

Επιμέλεια έκδοσης: Χριστίνα Βάρδα, Ν. Παντελάκης, Ζ.Συνοδινός.

τηλ. 7785186, 7713412

FAX 8015 797

Επεξεργασία-εκτύπωση υπολογιστή: Τ. Αναστασιάδης

Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία

Εδρα: ΓΑΚ, Θεάτρου 6, 105 32 ΑΘΗΝΑ

Ταχυδρομική Διεύθυνση: Τ.Θ. 76072

171 01 Ν. ΣΜΥΡΝΗ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Παρακαλούμε τα μέλη που στέλνουν τη συνδρομή τους με ταχυδρομικές επιταγές να γράφουν στη θέση του παραλήπτη το όνομα και τη διεύθυνση της ταμίας (Ελένη Αναγνωστοπούλου, Ιστορικό Αρχείο Δήμου Πειραιά, Τ.Θ. 80031, 185 10 Πειραιάς, τηλ. 4128481) και να διευκρινίζουν στο πίσω μέρος της επιταγής στο χώρο για τα μηνύματα ότι πρόκειται για τη συνδρομή τους στην Ε.Α.Ε

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Η Εταιρεία των Αρχαιακών του Ηνωμένου Βασιλείου (The Society of Archivists) ανακοίνωσε τη διεξαγωγή του 4ου Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Αρχείων στις 13-18 Σεπτεμβρίου 1994 στο Lancashire. Το θέμα του Συνεδρίου είναι: "Αρχεία, στρατηγικές που εγγυούνται την επιτυχία". Ειδικότερα θα εξεταστούν ζητήματα όπως: Τί κάνει ένα αρχείο επιτυχημένο, ποιές στρατηγικές πρέπει να εφαρμοσθούν για την επικοινωνία, τί είναι το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων, τί είδους επαγγελματική εξέλιξη έχουν οι αρχειονόμοι κλπ.

Για περισσότερες πληροφορίες επικοινωνήστε:

Bruce Jackson, Local Organiser,
Lancashire 1994,
Lancashire Record Office, Bow Lane,
Preston PRI 2RE.
Tel.(0772)254868
FAX (0772)263050

Ένα ραντεβού για τους συναδέλφους

Η μοναξιά του καπιταλισμού δεν είναι τίποτα μπροστά σε αυτή του αρχειονόμου. Είναι, θα λέγαμε, το κουκούτσι της δουλειάς μας. Για το λόγο αυτόν, η ανάγκη της επαφής και της επικοινωνίας είναι μεγιστοποιημένη. Όσοι λοιπόν πιστοί ενδιαφέρονται να φλυαρήσουν για χίλια δυο επαγγελματικά και μη χιουμοριστικά ή καλλιτεχνικά, ας μάθουν πως αυτές τις μέρες σκεπτόμαστε να στήσουμε μια γωνιά, ένα ραντεβού μηνιάτικο για τους αρχειονόμους, κάπου στο κέντρο της Αθήνας σε ένα μπαράκι, σε ώρες απογευματινές. Αν η ιδέα σας αρέσει, επικοινωνήστε μαζί μας και δεν θα χάσετε.

Χριστίνα Μερκούρη, Στέλλα Νταβαρούκα, Αλέξης Κράους

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ε.Α.Ε.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΙΘΕΝΤΑΙ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ:

"Η φυσιολογία του αρχειακού"

"Συμπόσιο αρχειονομίας. Αρχεία και αρχειακοί: Ένας ιστός"